

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'ÂN-I KERÎM'DE LİBÂS KAVRAMI

Ermek Abdinabi UULU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üy. Hakan UĞUR

Konya - 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	ERMEK ABDINABI UULU		
	Numarası	158106011018		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI/TEFSİR BİLİM DALI		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	
		Doktora	☐	
Tezin Adı	KUR'ÂN-I KERÎM'DE LİBÂS KAVRAMI			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

ERMEK ABDINABI UULU

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	ERMEK ABDINABI UULU
	Numarası	158106011018
	Ana Bilim / Bilim Dalı	TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI/TEFSİR BİLİM DALI
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üy. Hakan UĞUR
	Tezin Adı	KUR'ÂN-I KERİM'DE LİBÂS KAVRAMI

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Kur'ân-ı Kerîm'de Libâs Kavramı başlıklı bu çalışma 27/06/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Dr. Öğr. Üye.	Hakan UĞUR	
2	Prof. Dr.	Ali AKPINAR	
3	Dr. Öğr. Üye.	Duran Ali YILDIRIM	

ÖZET

Bu çalışma, kılık-kıyafet konusunda kişinin, vücudundaki örtünmesi gereken yerleri örtmesi, giydiği elbisenin altını gösterecek kadar şeffaf olmaması, gösterişe kaçmaması ve örfe uygun olması gibi konuları esas almıştır. Libâs, toplumun düzenini korumada temel faktörlerden biri olarak sayılır. Kur'ân-ı Kerîm, bu konuda temel ilkeleri zikretmiş bulunmaktadır.

İnsan küresel ısınma ve fırsat eşitsizliği gibi varoluşsal sorunlarla karşı karşıya kalmasına karşın, bazı toplumlarda giyim-kuşamın parametrelerinin neliği en çok tartışılan ve insanları en çok ihtilafa düşüren sorun olması düşünülmeye gereken meseledir.

Giyim-kuşam hususundaki bu verimsiz kısır döngülü tartışmaların açıklığa kavuşturulmasına katkı sağlamak amaçlı, rivâyet, dirâyet tefsirleri ve son dönem müfessir, fakîh ve düşünürlerin görüşleri referans alınmıştır. Çalışmamız giyim-kuşamla sınırlı kalmayıp, elbisenin mecâzî anlamlarıyla ilgili kavramların da, her biri birer elbise olduğu açıklanmıştır. Özellikle insanın dünya ve âhirette huzur içinde olabilmesiyle ilgili kavramlar zikredilmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, genel olarak bütün insanlara indirilen ilâhî bir kitaptır. İnsanlık onun rehberliğine her dönemde ihtiyaç duymuştur. Görünen şudur ki, insana şah damarından daha yakın olan Allah, onun problemlerinin çözümünü de en iyi bilendir. Dolayısıyla birey, aile ve toplumdaki huzursuzluğun çözüm adresi, hayat kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm'in evrensel mesajlarında aranmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Elbise, ahlâk, sükûn, beden dili, kültür.

ABSTRACT

This thesis is based on subjects such as covering the places where the person should cover the body, not wearing transparent clothes, not showing the bottom of the dress, being suitable for the culture. Libâs is regarded as one of the main factors in the protection of social order. Quran Karim mentioned the basic principles of this.

While humankind is faced with existential problems such as global warming and inequality of opportunity, in some societies clothing parameters are the most discussed issue and the reason for thinking of it should be think about.

In order to contribute to the explanation of the ineffective discussions about the clothes, the views of rifet and diraet tafsirs and the opinions of the thinkers were taken into consideration. Our work is not only limited to clothes, but also the concepts about the metaphorical meaning of the dress, each meaning is explained. In particular, terms related being happy in the World and in the Hereafter were used.

The Quran, is a holy book, was sent to all people. Mankind has always needed his guidance. Allah, who is closer to human being than its veins, best knows how to solve people's problems. Therefore, the solution address of problems of individual, families and communities should be found in the universal messages of Quran Karim, the book of life.

Keywords: Cloth, Ethics, Tranquility, Body language, Culture.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
KISALTMALAR	IV
GİRİŞ	V
I. BÖLÜM	1
A. LİBÂS KAVRAMININ ANLAMLARI	1
1. LÜBS	1
2. LEBS	2
B. LİBÂS’LA YAKIN ANLAMLI KAVRAMLAR	3
1. TESETTÜR	3
2. SEVB	6
3. ZÎNET	8
4. TEBERRÜC	10
5. HİCÂB	14
C. KUR’ÂN-I KERÎM’DE GEÇEN GİYSİLER	18
1. HİMÂR “BAŞÖRTÜ” (خِمَار)	18
2. CİLBÂB “DIŞ GİYSİ” (جَلْبَاب)	23
3. KAMÎS “GÖMLEK” (قَمِيص)	25
4. SIRBÂL “GÖMLEK” (سِرْبَال)	26
5. NA’LİN “AYAKKABI” (النَّعْل)	27
DEĞERLENDİRME	28
II. BÖLÜM	30
A. KUR’ÂN’DA LİBÂS KAVRAMININ MECÂZÎ ANLAMLARI	30
1. TAKVA ELBİSESİ	30
2. AÇLIK ve KORKU ELBİSESİ	33
3. KARI-KOCANIN BİRBİRİNE ELBİSE OLMASI	35
4. GECE ELBİSESİ	39
B. DÜNYA, CENNET VE CEHENNEM ELBİSELERİ	42
1. DÜNYA ELBİSESİ, GÜZEL ELBİSEYE TEŞVİK	42
2. CENNET ELBİSESİ	44
a. Cennet	44
b. Cennetlikler	47
c. Cennet Nimetleri ve Elbiseleri	48
i. <i>İpek</i>	49
ii. <i>İstebrak</i>	50
3. CEHENNEM ELBİSESİ	51
a. Cehennem	51
b. Cehennemlikler	53

c. Cehennem Elbiseleri	54
i. <i>Ateşten Elbise</i>	54
ii. <i>Katran'dan Gömlekler</i>	55
DEĞERLENDİRME	56
<u>III. BÖLÜM</u>	<u>58</u>
A. KUR'ÂN-I KERİM'E GÖRE GİYİNMENİN ERKEK VE KADINA ETKİSİ	58
1. TESETTÜRÜN ERKEĞE OLAN ETKİSİ	59
2. TESETTÜRÜN KADINA OLAN ETKİSİ	62
a. Kadının Değeri ve Örtünme	64
b. Aile Bağlarının Sağlanması ve Örtünme	65
c. Fitnenin Önlenmesinde Örtünün Rolü	66
B. TIBBÎ, SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK AÇIDAN KILIK-KIYAFET	68
1. TIBBÎ AÇIDAN ÖRTÜNMEK	68
a. Tıbbî veya Sağlık Açısından Giyinme	69
b. İklim ve Mevsim Açısından Giyinme	70
c. Modanın Etkileri	72
2. SOSYOLOJİK AÇIDAN ÖRTÜNMEK	73
a. Örf ve Kültürün Etkisi	73
b. Sosyolojik Açıdan Moda	76
c. Sosyolojik Açıdan Giyinmenin Ahlâkî Konumu	77
3. ÖRTÜNMENİN PSİKOLOJİK BOYUTU	79
a. Giyinme ve Psikoloji	79
b. Moda ve Psikoloji	79
c. Beden Dilinin Psikolojik Etkisi	81
DEĞERLENDİRME	82
<u>SONUC</u>	<u>84</u>
<u>BİBLİYOGRAFYA</u>	<u>87</u>

ÖNSÖZ

Arap dilinde libâs olarak isimlendirilen kılık-kıyafet insanlık tarihinden günümüze kadar her türlü kültür ve medeniyetlerde farklı şekillerde uygulanagelmıştır. Her milletin kendine göre giyim-kuşam tarzı ve hiyerarşik olarak sembolik anlamları vardır.

Elbise, soğuk ve sıcağa karşı bir ihtiyaç olduğu gibi, süslenme aracı olarak, dinî, kültürel ve sosyal hayat için de çok önemlidir. Özellikle doğumdan ölüme, hatta mezara bile konulduğumuzda kılık-kıyafetli olmamız açısından hayatımızın tümünü ilgilendiren elbise konusu bir çok kişinin öğrenmek istediği konulardandır. Tezimiz bu açıdan çok önemli olduğundan dolayı objektif bilgileri bizzat Kur'ân'a başvurmak suretiyle araştıracağız. Ancak Kur'ân ve sünnette yer alan elbiseyle ilgili nassların tarihsel süreçte uygulanmasında örf ve âdetler ile yöresel koşullarda farklılıklar olmuştur, günümüzde de bu farklılıklar devam etmektedir. Bu nedenle giyim-kuşam dinlerin, toplumların, gelenek ve modern çatışmaların en başta gelen konularından biri olmuştur.

Kur'ân'daki elbisenin mahiyetini araştırıp günümüz için ne ifade ettiğini ve bu konuyla ilgili tartışmaların neliğine dair ilmî bir katkı sunabilmek için elbise konusunu araştırmaya karar verdik.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde libâs kavramının sözlük ve eş anlamları bir de Kur'ân'da adı geçen giysi eşyalarından bahsedilmektedir. İkinci bölümde libâs kavramının mecâzî anlamlarından söz edilir. Son bölümde ise, elbisenin erkek ve kadına olan etkisi, özellikle sağlık, sosyolojik ve psikolojik yönleri anlatılacaktır.

Öncelikle, bizleri insan olma şerefine talib olmamıza vesile olan akıl sahibi olarak yaratan azamet sahibi yüce Allah'a sonsuz hamd ü senâ ederim. Tez konumuzun tespiti sırasında ve bu çalışmanın ortaya çıkmasında desteğini ve emeğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üy. Hakan UĞUR hocama teşekkürlerimi sunuyorum. Konunun çerçevesinin belirlenmesinde değerli tavsiyeleri ile katkıda bulunan Prof. Dr. Dilaver GÜRER hocama da ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Bu günlere ulaşmamda ve araştırma sürecinde maddi ve manevî destek aldığım hocalarıma, hayır sever Türk milletine ve

bize eğitim ve burs imkanları sunan Türkiye Cumhuriyeti'ne ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına teşekkür ediyorum.

Ermek ABDINABI UULU

Konya 2018

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
bkz.	:	Bakınız
b. y.	:	Basım yeri yok
çev	:	çeviren
c.	:	Cilt
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	:	Diyanet İşler Başkanlığı
h.	:	Hicrî
haz.	:	Hazırlayan
s.	:	Sayfa
ss.	:	Sayfa sırası
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	:	Tahkik eden
terc.	:	Tercüme eden
tsz.	:	Tarihsiz
ö.	:	Ölüm tarihi
yay.	:	Yayınları

GİRİŞ

Kur'ân-ı Kerîm'den anladığımız; giyinip örtünmek ve bu duygunun ilk insanla birlikte ortaya çıktığıdır ki, bilindiği üzere bu duygu diğer canlılarda bulunmaz. Hz. Âdem ile Hz. Havva yasak ağaçtan yemelerinin ardından, bir fitrat olarak ilk defa kendilerinde beşerî bir utanma duygusu belirir ve onlar açık kalmasını istemedikleri yerlerini cennet ağaçlarının çok geniş yapraklarından edindikleri örtülerle örterler.¹ Böylece fitrat insanda bir haya ve terbiye olgusuna yol açar. Bu ilk iki insan birbirlerinden utanır olmuşlardır. İnsan diğerine karşı bedeninin belli yerlerini açamayacağı gibi o cinselliği de, hayvanlar misali, ortada yaşayamaz. İnsanla hayvanlar arasındaki en önemli farklardan biri utanç olmuştur. Günümüzde ise gerek açılma ve gerek cinsellik yönünde; onu belli boyut, ton ve çizgileriyle toplum ortasına kadar taşıma yönünde bir utanç aşınması kendini gösterir olmuştur.

Hz. Âdem ile Hz. Havva'nın cennette edindikleri bu ilk giysiler gidecekleri yerde bir işe yaramayacağından onlara yeni yerlerinde giysiler edinecek imkânlar hazırlanmıştır. Âyette görüldüğü gibi ilk iki insan sıcak ve soğuğa karşı değil birbirlerine karşı giyindiler.² Birbirlerine karşı giyinmenin nedeni de utançtan gelmektedir. Henüz bu safhada kendilerine Allah tarafından verilmiş bir giyinme emri yoktu. Fakat İlâhî irâde onları böyle duygularla ve tabîî bir terbiye ile donatmış bulunuyordu. Yani insanın yaratılışı ile var olan duygulardan birisi de insanı, ayıp ve çirkin karşıladığı şeyleri yapmaktan uzak tutan “utanma” duygusudur. İnsanlar, Hz. Âdem'den itibaren sözkonusu utanma duygusunun gerektirdiği örtünmeyi bir şekilde uygulamaya devam ettirmişlerdir.

Dolayısıyla ilk insanın eşiyile beraber yaşadığı bu ibretlik olaydan anlıyoruz ki örtünme, Hz. Âdem ve Hz. Havva'nın cennette yaşadığı ve cennetten kovulup elbisesiz kaldıktan sonra da şiddetle istedikleri insanî bir ihtiyaç ve değerdir. Dünyada kendilerinden başka hiç kimse olmadığı halde

¹ A'râf, 7/20-22.

² Yeniçeri, Celâl, *Hz. Peygamber'in Giyim Kuşamı, Mutfağı, Getirdiği ilkeleri ve Günümüz*, Çamlıca Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013, s. 15-16.

Âdem atamız ve Havva anamız, örtünmek için çırpınmışlardır. Çünkü giyinmek onlar için ve evlatları için insanî bir erdemdir, edeptir, zînettir/süstür, cennet hatırasıdır.³

Ancak burada yanıtlanmasına ihtiyaç duyulan önemli bir soru akla geliyor: Örtünmenin, utanma duygusunu tatmin edecek en uygun şekli nedir? Aykırı giyim tarzlarının sebep olduğu olumsuzluklar nasıl giderilecektir?

İşte İslâm, onun ana kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîfler, yaratılıştta bünyemize yerleştirilen duyguları dikkate alır ve hükümlerini bu duygularla uygunluk arzedecek şekilde belirler. Dolayısıyla utanma duygusuna en uygun bir örtünmeyi, insanı ve duyguları var eden Yüce Yaratıcı Allahü Teâlâ belirleyecektir.

Yukarıda denildiği gibi utanma duygusu insanın doğasında vardır. Hz. Âdem ve eşi Hz. Havva'nın işledikleri hata üzerine elbiselerinin çıkarılıp alınması, ilk utanma duygusunun başlangıcına neden olmuştur. Bu hadisenin ardından, avret yerlerini örtmeye çalışmışlardır. Bu nedenle libâs konusuna geçmeden önce avret'in ne olduğunu bilmemiz ve açıklamamız gerekmektedir.

AVRET'İN TANIMI

Lügatte avret: “Şüpheli ve tehlikeli yer,⁴ bir şeydeki ayıp, arızalı ve eksik kısım”⁵ anlamlarını ifade eder. Avret kelimesi, kinâye bir lafızdır. Bu kelimeyi Kur'ân-ı Kerîm şöyle ifade etmiştir: “...evlerimiz avrettir...”⁶ Burada “avretten” kastedilen “evlerimiz korunaksızdır” demektir. Söz konusu olan bu münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, düşmana karşı evlerinin sağlam ve muhafazalı olduğu

³ Akpınar, Ali, “Atamızın Cennet Hatırası: Tesettür”, Yenidünya Dergisi, İstanbul 2016.

⁴ İbn Manzûr Ebû'l-Fazl İbn Mükerrrem Cemaleddin Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensar er-Rüveyfî el-İfrîki el-Mısri, *Lisânü'l-Arab*, Dar Sadır Yayınları, 3. Baskı, Beyrût h. 1414, IV/616.

⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV/616-617; Fîrûzâbâdî, Ebû Tâhir Muhammed b. Yâkub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, 8. Baskı, Beyrût 2005, I/446.

⁶ Ahzâb, 33/13.

halde “evlerimiz sağlam değil, düşmana karşı korunaksızdır” diyerek, savaştan kaçmayı arzuluyorlardı.⁷

Nitekim “أَعْوَرَ فَلَانٌ لِعَدُوِّهِ” “Falanca düşmanına açık verdi” denir ki, “ona arkasından (hançerleme) imkânı verdi” demektir. Yine Arapların “رجل مُعَوَّرٌ” sözü de bu anlamla ilgilidir. Bu ifade “kusurunu arayana kusurları açık adam” demektir. Bu söylemin aslı, “avratu'l-insan”dan alınmıştır. Bu da “insanlara açılması çirkin sayılan yer” demektir.⁸ Ayrıca avret “korumasız şey” anlamına gelir ki buna göre örneğin bir evin avret olması, o evi koruyan kollayan kimsenin bulunmaması demektir.⁹ Dolayısıyla “avret, korunulması ve her zaman kapatılması gereken şeydir” diyebiliriz.

Avret, insanın göstermesi ayıp olan uzuvlarıdır dediğimizde bu bir mecâzî anlatım olur. Ancak İslâmî terminolojide erkek olsun kadın olsun, Müslümanların vücutlarını örtmeleri gereken organlarına “avret” denilir.¹⁰ Kişinin avreti erkeğe ve kadına göre değişir. Setru avret namazın temel şartlarındandır. Namaz kılacak kişinin vücudunda örtünmesi gereken yerleri örtmesi demektir. Erkeklerde, örtünmesi farz olan yerler, göbük altından dizkapağına kadar olan kısmıdır. Kadınlarda ise, yüz, eller ve ayaklardan başka vücudun her tarafının örtünmesi farzdır.¹¹ Mezhepler, avret yerini örtmeyen kadın ve erkeğin namazının geçersiz olacağı konusunda görüş birliği etmişlerdir.¹²

Avret mecâzî bir anlatım olsa da, artık avret vücudun kapatılması lazım olan yerler olarak anlaşılmaktadır. Avretin aslı عار 'dan gelmektedir. عورة ayıp ve utanmak anlamındadır. Bundan dolayı kadınlara عورة

⁷ Bursevî, İmail Hakkı, *Rûhu'l-Beyân Tefsîri*, Damla Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul 1995, VI/427.

⁸ Şerîf er-Radî, *Telhîsu'l-Beyân fî Mecâzâtî'l-Kur'ân*, çev: İsmail Durmuş, *Kur'ân Mecâzları*, Kuramer, 1. Baskı, İstanbul 2016, s. 247.

⁹ İsfehânî, Râgıb Ebûl-Kâsım el-Huseyin b. Mufaddal b. Muhammad, *el-Müfredâtu Elfâzî'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kalem, ed-Dârü's-Şâmiyye, 6. Baskı, Beyrût, 2014, s. 595.

¹⁰ Altıntaş, Ramazan, *Sorularla İslâm*, DİB Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2015, s. 121.

¹¹ İbn Âbidin, Muhammed Alâiddîn, *Hediyetü'l-A'lâiyye*, Müessesetü'r-Râzî, 6. Baskı, Dimaşk 2005, s. 60-61.

¹² Mukri', Şerefuddin İsmail b. Ebi Bekr, *İhlasu'n-Nâvî fî İrşâdi'l-Gâvî*, el-Meclisu'l-a'la Li'ş-şuuni'l-İslâmiyye, Kâhire 1989, I/153; Ebü'l Berekat, Mecdüddin, *el-Muharrer fî'l-Fikh*, Matbaatü's-Sünneti'l-Muhammediyye, ş. y. 1950, I/41; Ali el-Adevi, *Haşiyetü ale'l-Haraşi*, Dâru Sadır, Beyrut, tsz. I/245.

denilmiştir.¹³ Ancak utanmak sadece kadınlara has olarak anlaşılmalıdır, eğer kadınları utanılacak şey ve utangaç olarak vasf edecek olursak onlara haksızlık etmiş oluruz. Burada sadece kadınların yaratılış olarak erkeklere göre nazik ve fizik yönünden zayıf oldukları için avret denilmiştir.

Sonuç olarak "setr-i avret" erkek ve kadının "avret" yerlerini örtmesi demektir. Bu ifade fıkıh dilinde daha çok namaz esnasında belli uzuvların örtülmesi anlamında kullanılmaktadır. Avret yerlerinin örtülmesi hem namaz kılma esnasında hem, namaz dışında örtülmesi dînî bir görevdir. Giyinip örtünmenin en önemli hikmeti de, edep yerlerinin örtülerek, insanların her türlü kötülöklere ve kötü yollara düşmemesine engel olmaktır. Bu nedenle İslâm Dininde avret sayılan kısımları örtmek vücûbiyet gerektirir.

¹³ İsfehânî, *Müfredât*, s. 595.

I. BÖLÜM

A. LİBÂS KAVRAMININ ANLAMLARI

س ل ب kökünden gelen “el-lebs” iki manada tefsir edilebilir:

1. LÜBS

Masdarı لُبْسًا (lübsen) şeklinde olarak س ل ب kökünden türeyen bu kelime; “Elbiseyi giymek,” “örtünmek” anlamlarına gelir. س ل ب kökünden olan bu kelimenin geçmiş zamanı bildiren fiili لَبَسَ الثَّوْبَ “elbiseyi giydi” cümlesinde olduğu gibi bir şeyi giydi, onunla bedenini örttü manasını bildirir. لَبَسَ الثَّوْبَ غَيْرَهُ “başkasına elbise giydirdi”, dediğimizde de, bu kökten gelmiş olur. Kelimenin geniş zamanındaki kullanımı Yüce Allah’ın şu sözünde bu manadadır: “يَلْبَسُونَ ثِيَابًا خَضْرَاءَ...” “...yeşil elbiseler giyecekler”.¹⁴ لَبَسَ ve لَبَسَ ثِيَابًا kelimeleri giyilen şeyi anlatır.¹⁵

İnsanı her türlü kötülükten koruyan, kabalık ve çirkinliğini örten her şeye لِبَاسٍ libâs denilebilmektedir. Onun için eş eşine elbise kılınmıştır. Zira eşler, birbirini çirkin işler yapmaktan alıkoyar ve ona engel olurlar.¹⁶ Aynı şekilde “lebûs” لَبُوسٍ kavramı aslında zırh olsun, başka şey olsun elbise, giyilen şey demektir. Ancak Enbiyâ sûresinde geçen “lebûs” ise “zırh” manasındadır.¹⁷

Elbise, Allah’ın insana verdiği büyük nimetlerdendir. Onunla örtünmesi, yaratılışının gereğidir. Allah’ın insanı dış etkenlerden korumasız, çıplak ve dolayısıyla örtünmeye muhtaç bir şekilde yaratması, elbisenin yaratılıştan gelen fitrî bir ihtiyaç olduğunu gösterir.¹⁸ Burada üzerinde durulan ihtiyaç, elbisenin insanı soğuk –sıcak gibi fizikî etkenlerden koruması değil, utanma duygusundan kaynaklanan örtünme ihtiyacıdır.

¹⁴ Kehf, 18/31.

¹⁵ Zeydân, Abdülkerim, *el-Mufasssal fî Ahkâmi'l-Mer'e ve'l-Beyti'l-Müslüme fî ş-Şerîati'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, Beyrût 1993, 5. Bâb; “el-Libâs ve'z-Zîne li'l-Mer'e”, s. 298.

¹⁶ Bakara, 2/187.

¹⁷ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, V/345.

¹⁸ Zeydân, “el-Libâs ve'z-Zîne li'l-Mer'e”, s. 299-300.

Libâs kelimesinin çoğulu *لُبْسٌ*, *مَلَابِسٌ*, *أَلْبِسَاتٌ*, *لُبُوسٌ* ve *لِبَاسٌ* şekillerinde olup, elbiseler, kıyafetler anlamındadır.¹⁹

2. LEBS

Bu fiilin aynel fiili (ikinci harfi) fetha olursa (*لَبَسَ*) karıştırmak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla *لَبَسَ* kelimesi *خَلَطَ* kelimesinin müteradifidir. Mastarı *لَبَسًا* (lebsen) şeklinde olup bir şeyi karıştırmak/örtmek anlamındadır. Bu anlamda *لَبَسْتُ عَلَيْهِ أَمْرَهُ* *Onun kafasını karıştırdım*, deyimini kullanılır.²⁰

Mastarı “lebs” şeklinde gelen bu kelime âyetlerde genellikle “kitman” kelimesiyle birlikte zikredilmiştir. Aşağıdaki âyetlerde, Yahudilerin kendilerine gönderilen Tevrattaki ilâhî pasajları tahrif edip onda olmayan şeyleri ona sokuşturdukları ve hoşlarına gitmediği hükümleri değiştirdikleri hususu anlatmak için, “lebs” kelimesi kullanılmıştır.²¹

“ *وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ* ”

“*Hakk'ı bâtila karıştırıp da, bile bile hakkı gizlemeyin.*”²²

“ *يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ* ”

“*Ey Ehli Kitap! Niçin hakkı batıla karıştırıyor ve bile bile gerçeği gizliyorsunuz.*”²³

Âyetlerdeki kelimelerden ne kast edildiğini ve ne demek istendiğini anlamamız için, ilk önce âyetlerin siyak-sibakına bakmamız gerekir. “*Karıştırmayın*” anlamındaki *وَلَا تَلْبِسُوا* cümlesinin bir önceki âyetine veya Kur’ân bütünlüğü içinde baktığımızda, anlamının şu şekilde olduğunu söyleyebiliriz: “*Âyetlerimi ucuzaya satmayın...*”²⁴ Kendilerini Allah’ın seçilmiş halkı olarak gören Yahudiler, hoşlanmadıkları Araplardan bir peygamberin gelişini hazmedemediler. Bunu dünyevî çıkarlarına aykırı görüyorlardı. İşte vehmettikleri bu millî yarar endişesiyle Hz. Peygamber

¹⁹ İbrahim Mustafa, Ahmed Hasan ez-Ziyâd, Hâmid Abdülkâdir, Muhammed Alî en-Neccâr, *el-Mu’cemu’l-Vasît*, Kâhire 1982, s. 864-865.

²⁰ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, VI/202

²¹ Uğur, Hakan, *Tevrat’ın Kur’ân’a Arzı Kur’ân’ın Tevrat’ta Tasdik Ettiği Konular*, Emin Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2011, s. 70

²² Bakara, 2/42.

²³ Âli-İmrân, 3/71.

²⁴ Bakara, 2/41.

(s.a.v.)'e uymadılar. Âhiretlerini, vehmettikleri dünyalık yarar karşılığında değiştirdiler. Hz. Peygamberin (s.a.v.) gelişine dair Tevrat'ta yer alan bilgileri örtbas etmeye ve olduğundan farklı yorumlamaya başladılar. Kendi kitaplarını tahrif etmeyi yeğlediler. Böylece bile bile bâtili hakka bulayıp, hakkı gizlediler.²⁵

Bununla anlatılmak istenen, “hakkı bâtil ile karıştırmayın ki ona götüren yollar çıkmaz olmasın, onu tanıtan işaretler karışmasın” demektir. Bu tabir, “karmaşık iş” demek olan “el-emru'l-multebis”ten alınmıştır. Bir kimse bir şeyi bilme kapıları kendisine kapalı ve onu anlamakta zorluk çekiyor ise; *قد ألبس علي هذا الأمر* “Bu iş bana kapandı” der.²⁶ İbni Kesîr âyette geçen “karıştırmamak” ifadesinden neyin kastedildiğini hadîslerle şöyle dile getirir; Doğru ile yanlış karıştırarak birbirine katmamak ve Yahudilikle, Hıristiyanlığı İslâm'a karıştırmamak²⁷ gerektiğini söyler.

Bu kökten türemiş olan lebs kelimesini türkçemizde de, şimdiki zaman için “telbis” etmek anlamında da kullanırız. “*Niçin hakka bâtili giydiriyorsunuz (yani, niçin karıştırıyorsunuz)*”²⁸ âyetinde olduğu gibi. “*İnanıp da imanlarına herhangi bir haksızlık telbis etmeyenler var ya,...*”²⁹ âyetinde olduğu gibi “telbis” lafzı karıştırmak, bulaştırmak³⁰ anlamlarını içermektedir. Bu ikinci لَبَسًا (lebsen) şeklindeki masdarın manası bir şeyi birbirinden ayırt edememek, ikisini tamamen karıştırmak, kastedilen şeyin ne olduğunu bilememek, anlayamamak demektir.

B. LİBÂS'LA YAKIN ANLAMLI KAVRAMLAR

1. TESETTÜR

Tesettür kelimesi sözlükte, örtünmek, giyinmek, başkaları ile arasına perde germek, bir şeyin içinde veya arkasında gizlenmek, örtmek, engel olmak anlamlarına gelir. Arapçada س ت ر kökünden tefe'ul vezninde bir

²⁵ Şimşek, M. Sait, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, Beyan Yayınları, İstanbul 2012, I/77.

²⁶ Şerîf, *Mecâzâtî'l-Kur'ân*, s. 26.

²⁷ İbn Kesîr Ebu'l-Fida İsmail İmadu'd-Din b. Ömer b. Dâvud el-Dımaşkî el-Kureyşî, *Tefsiru'l-Kur'ân'il-Azîm*, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî Yayınları, Beyrût 2011, I/200.

²⁸ Âl-i İmran, 2/71.

²⁹ Enâm, 6/82.

³⁰ İbn Kesîr, *Tefsir*, III/46-47.

mastardır.³¹ Bu kökten gelen “سِتْرٌ”,³² gizlenmeye yarayan “engel”, “perde” vb. şeyler ve mecâzen çekinmek, korku, hayâ gibi manalarını da içerir. Yine bu kökten türeyen سِتْرٌ kalkan anlamındadır; سَتِيرٌ ve مَسْتُوْرٌ mecâzen “iffetli” demektir. Tesettür kelimesi örtünmenin doğal, fitrî, sosyal, kültürel ve ahlâkî boyutlarını da içinde barındırmaktadır.³³

Kehf sûresinin: “Biz, onlara güneşin önünde bir sütre yapmamıştık”³⁴ âyetinde geçen “سِتْرًا” kelimesini, Elmalılı Hamdi Yazır; “Onların güneşe karşı binaları, hattâ hiç bir elbiseleri yoktu” şeklinde tefsir etmiştir.³⁵ Dolayısıyla “sitr” kelimesinin “elbise”, “örtü” anlamında olduğunu söylemiştir.

Kur’ân-ı Kerîm’de “tesettür” kelimesinin bulunmadığını ve dîni bir kavram olarak sonradan oluşturulduğunu söyleyenler de olmuştur.³⁶ Bunun dayanağı olmadığını söylemek mümkündür, çünkü سِتْرٌ يَسْتُرُ سِتْرًا mastarı örtü anlamına gelmektedir, aynı kökten türeyen سِتْرًا kelimesi mastar şeklinde, yukarıda geçtiği gibi Kehf sûresinin 90. âyetinde örtü ifadesini açık bir şekilde göstermektedir. İlgili âyette şöyle zikredilir:

حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَلْ لَهُم مِّنْ دُونِهَا سِتْرًا

“Nihayet güneşin doğduğu yere ulaştınca, onu öyle bir kavim üzerine doğar buldu ki, onlar için güneşe karşı bir örtü yapmamıştık.”³⁷ Bu âyetten hareketle Kur’ân-ı Kerîm’de “tesettür” tefe’ul veznindeki kelimenin tam kendisi zikredilmese de, ikinci baktan gelen “sitran” lafzının “örtü” anlamında geçtiğini söyleyebiliriz.

Bu kelime tefe’ul babına göre “tesettür” şeklinde olup örtünmeyi ifade eder. Bu vezinde “tesettür” kelimesine, zorla örtmek, örtünmeye zorlamak ve zorlanmaya boyun eğerek örtünmeyi kabullenmek gibi

³¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV/343-344.

³² Kehf, 18/90.

³³ Apaydın, H. Yunus, “Tesettür”, *DİA*, İstanbul 2011, XXXX/538-543.

³⁴ Kehf, 18/90.

³⁵ Elmalılı Muhammed Hamdi, Yazır, *Hak Dîni Kur’ân Dili*, Çelik-Şura Yayınları, İstanbul, tsz., V/211.

³⁶ Beyaz, Zekeriya, *İslâm ve Giyim Kuşam*, Sancak Yayınları, İstanbul 1999, s. 241.

³⁷ Kehf, 18/90.

manaları verenler de olmuştur.³⁸ Bu görüşte olanların da âyet ve hadisten hiç bir dayanağı yoktur. Allahü Teâlâ, insanları ahsen-i takvim surette dengeli, ahenkli bir şekilde yaratmış ve insanların makul ve mutedil ölçüler içerisinde aşırılığa düşmemek şartıyla süslenmelerine, güzelliklerini korumalarına, güzel görünmelerine de izin vermiş, hatta bunu teşvik etmiştir. Çünkü “tesettür” “tefe’ul” kalıbında olup, örtünmenin rastgele değil, özenle yapılmasına işaret eder. İnsan örtünme fiilini, utanç duygusundan ve kendine zarar verici şeylerden dolayı yapar. Öyleyse örtünmek zorla yapılan bir fiil değil de, insanın kendi isteğiyle yapıldığı bir eylemdir. Dolayısıyla örtünmek zorla, istemeyerek yapmak anlamına gelmez.

Tesettür, örtünme, engel olma, gizlenme ve perde gibi manalara gelmekle beraber; fikhî bir terim olarak erkek veya kadın olsun herkesin avret yerlerini kapatması ve namazda örtünme (setr-i avret) anlamlarında kullanılmıştır.

Tesettür, kişinin bir zarûret olmaksızın açılması ve bakılması helal olmayan uzuvlarını örtmesi anlamında olsa da, günümüzde daha çok kadınların, yabancı erkeklere karşı, el ve yüzü hariç uzuvlarının örtülmesi anlaşılmaktadır.

Tesettür, kadının haklarını ve hürriyetlerini kısıma değil, belki çevresinde bulunan ahlaksız kimselerin tecavüzlerinden korumak ve bu sûretle kadının meziyet ve şereflerini yükseltmektir.³⁹

Durum böyle iken ne hikmetse hep kadınların örtünmesi üzerinde durulur da erkeklerin örtünmesi pek gündeme getirilmez. Tesettürün yalnızca kadınlara yönelik bir emir olduğu izlenimi verilir. Hâlbuki örtünme insanî bir tutku, ihtiyaç ve kadın erkek herkese farzdır. Nitekim cinsler arasındaki ilişkileri düzenleyen ayetlerde önce erkeklere, daha sonra kadınlara hitap edilerek şöyle buyrulur⁴⁰:

³⁸ Beyaz, *İslâm ve Giyim Kuşam*, s. 242.

³⁹ Uysal, Mustafa, *İslâm’da Tesettür ve Haya*, Uysal Yayınları, Konya 1969, s. 135.

⁴⁰ Akpınar, Ali, “Tesettür Herkese Farzdır”, *Burhan İlim ve Kültür Dergisi*, 2017.

İnanan erkeklere söyle: "Bakışlarını kıssınlar, ırzlarını korusunlar. Bu, onlar için daha temizdir. Şüphesiz Allah, onların her yaptıklarını haber almaktadır.

İnanan kadınlara da söyle: "Bakışlarını kıssınlar, ırzlarını korusunlar. Süslerini göstermesinler. Ancak kendiliğinden görünenler hariç... Ey müminler, topluca Allah'a tevbe edin ki felâha eresiniz.⁴¹

Kur'ân-ı Kerîm tesettüre önem vermekle beraber, örtünmenin şekli konusunda ayrıntıya girmemiştir.⁴² Libâsla ilgili kavramlar Kur'ân bütünlüğü içerisinde değerlendirildiğinde, insanın baştan ayağa kadar örtünmesini sağlayan giysi türlerinin zikredildiğini görmek mümkündür. Ancak onun şekli örf ve âdet'e bırakılmıştır. Böylece her çağda ve her bölgede örtünme emrinin yerine getirilmesine imkan verilmiştir. Sonuç olarak tesettür evrensel, devamlılık isteyen bir hükümdür; örtünmenin şekli ise yereldir.

Tesettür ile ilgili Ahzâb ve Nûr sûrelerinde açık bir şekilde âyetler nâzil olmuştur.⁴³ Bu âyetlerin manalarını daha sonra geniş bir şekilde anlatacağımızdan dolayı kısaca bilgi vererek geçmekteyiz.

2. SEVB

Türkçeye çoğul olarak esvâp şeklinde geçen "siyâb" genel olarak giysi anlamındadır ve tekili "sevb" şeklindedir. Bu kelimenin giysi olduğu, âyetin zâhirinden anlaşılmaktadır. Cenâbı Allah: *وَتِيَابِكُمْ فَطَهِّرْ* "Elbiselerini temizle"⁴⁴ buyurmuştur. Buradaki *تِيَاب* nefisten kinâyedir diyenler de vardır. Şair de bu anlamda şöyle der : *تِيَابُ بَنِي عَوْفٍ طَهَارَى نَقِيَّة* Beni Avfin elbiseleri temiz ve lekesizdir. Ünlü şair Ferzadak (ö. 114/732) şöyle söylemiştir:

فَضْرِبْتُ جُرُوتَهَا وَ قُلْتُ لَهَا اصْبِرِي وَ شَدَّدْتُ فِي ضَيْقِ الْمَقَامِ اِزَارِي

"(Aslan kükremeye başlayınca) hemen onu sakinleştirdim ve sıkıntılı vaziyette giysimi düğümleyip (cesaretimi toplayıp) ona "sabırlı ol!" dedim." Burada şair, "giysimi düğümledim" ifadesiyle "nefsimi güçlendirdim,

⁴¹ Nûr, 24/30-31.

⁴² Paçacı, İbrahim, "Tesettür", *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2015, s. 652-653.

⁴³ Ahzâb, 33/59; Nûr, 24/31.

⁴⁴ Müddessir, 74/4.

kalbime cesaret verdim” demek istemiştir. Şiirden anlaşılan “izâr” ile “sevb” birbirine yakın, eş anlamlı kelimelerdir. Yine Araplar “temiz ruhlu veya işleri temiz” anlamında *فَلان طاهر الثياب*, “falanca temiz elbiselidir” derler. Buna göre sanki Yüce Allah “özellikle nefsini tertemiz et” veya “fiil ve amellerini tertemiz eyle” buyurmuş oluyor. Âyetteki “es-siyâb”ın başka bir anlamda olması da mümkündür. Şöyle ki: Allahü Teâlâ karı-kocaları “giysiler” diye isimlendirip; “*Onlar sizin giysilerisiniz (elbiseleriniz), siz de onlar için birer giysisiniz (elbiselerisiniz)*” buyurmuştur. Böylece “libâs” ve “sevb” aynı manaya geliyor. Buna göre kadınlar çocukların ve nesillerin üreme mahalleri olduğundan, Allahü Teâlâ söz konusu olan; *وَتِيَابِكُمْ فَطَهِّرْ* “*Elbiselerini temizle*” âyetinde, Hz. Peygamber (s.a.v.)’e, sanki küfür ve kusur kirlerinden arınmış kadınları seçmesini emretmiş oluyor.⁴⁵

Nahcivânî âyette geçen elbiseyi, beşeriyet elbisesi olarak ele alıp onu temizlemeyi, maddî ve tabiî kirlere temizlemek olarak tefsir etmiştir. Ayrıca bunu vahdet maksadına doğru meyledişte özellikle vacip olduğunu bildirmiştir.⁴⁶

“*Elbiselerini temizle*”⁴⁷ ifadesinden ilk bakışta elbiseyi maddî kirlere karşı bir temizlik olarak görülse de, Arapçada ‘elbise’ iffet, ahlâklı olma, yakın çevre gibi anlamlar için de kullanıldığından, elbise temizliğinden kastedilen, kötü ahlâktan, iffetsizlik gibi hasletlerden uzak dur yahut yakın çevrenden başlayarak onları şirkten temizle gibi anlamlar da kastedilmiş olabilir.

Bütün bu anlamlar birbirleriyle çelişmediklerine ve hepsi de muhtemel olduğuna göre âyeti bütün bu anlamlara hamletmekte de bir sakınca görmemekteyiz.⁴⁸ Sonuç olarak diyebiliriz ki, “siyâb” kelimesi “elbiseler” anlamındadır.

⁴⁵ Şerîf, *Mecâzâtü'l-Kur'ân*, s. 341-342.

⁴⁶ Nahcivânî, Nimetullah b. Mahmûd, *el-Fevâtihu'l-İlâhiyye ve'l-Ma'rifetu'l-Gaybiyye*, Dâru Rukâbâ li'n-Neşr, Kâhire tsz., II/459.

⁴⁷ Müddessir, 74/4.

⁴⁸ Şimşek, *Tefsir*, V/340.

3. ZÎNET

Kur'ân'da anlatılan güzelleştirme vasıtalarından birisi de zînet kavramıdır. Zînet kelimesi sözlükte güzelliği artıran, süslemek, bezemek, donatmak, güzellik kazandırmak manalarına gelen “زان يزین زینا” fiilinden türemiştir.⁴⁹ Zîynet kadının giyiminde, mücevher gibi takılarla süslenmesi anlamında kullanılır.⁵⁰

Zînet, ister doğuştan olsun ister yapma olsun insanları başkalarının gözünde süsleyen ve güzelleştiren şeylerdir. Çekici elbiseler ve kadınların genellikle kullandığı baş, yüz, el, ayak vs. süslerini içine alır ve modern manada “makyaj” sözcüğüyle ifade edilebilir.⁵¹

Güzellik duygusu, açlık, susuzluk, cinsel, sevgi, öfke vb. duygular gibi fitrî bir duygudur. İnsanın tabiatından ayrılmayan orijinal bir duygudur. Devamlı kendisiyle hayret uyandıran bir şeydir. İnsanın özbenliği duyu ötesi ve duyu âlemde öne çıkan bu duyguya eğilim taşır. Kaybolduğunda insan üzülür. İnsanın benliğinde güzellik duygusunun var kılınması, Allah'ın kullarına olan bir lütfu ve ihsanıdır. Bundan dolayı Allah insanı en güzel şekilde yaratmış ve bu yaratılışa dikkat çekmek için yemin etmiştir: “Andolsun ki biz insanı en güzel bir biçimde yarattık.”⁵² İşte bu güzellik duygusu Allah'ın sanatında yer alan umûmî bir niteliktir.⁵³ O halde, bir güzellik ve güzelleşme çeşidi olan zînet, süs manasındadır.

Elmalılı (ö. 1294/1948)'nin mealinde, çoğu bilgin tarafından “elbise” diye ifade edilen A'râf sûresi 31. âyete “elbise anlamı” verilmeyerek kelimenin aslı (zînet) koyulmuş ve şu şekilde ifade edilmiştir; “Her mescid huzurunda zînetinizi takının...”⁵⁴ Oysa aynı âyet çoğu zaman “Her mescide güzel elbiselerinizi giyinerek gidin...” şeklinde ifade edilmiştir. Bu hususta farklı görüşe sahip olan tefsir bilginleri olsa da çoğu bilgin, “elbise” anlamında olduğu yönünde kanaat belirtmişlerdir. İbn Ebî Zemenîn (ö.

⁴⁹ Zeydân, “el-Libâs ve'z-Zîne li'l-Mer'e”, s. 346.

⁵⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XIII/202.

⁵¹ Mevdûdî, *Teshîmu'l-Kur'ân*, III/525.

⁵² Tîn, 95/4.

⁵³ Altıntaş, Ramazan, *İslâm Düşüncesinde Tevhid ve Estetik İlişkisi*, Pınar Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002, s. 167.

⁵⁴ Elmalılı, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, III/526.

399/1008) de bu görüşe sahiptir. Ve O, el-Hasan (ö. 97/715-16)'ın; Câhiliyye döneminde insanların Kâbe'yi çıplak olarak tavaf etmeleri üzerine bu âyetin nazil olduğu yönündeki rivayetinden hareketle, konuyu siyak ve sibak ilişkisi içerisinde değerlendirerek; sonraki âyette geçen “Allah’ın kulları için çıkardığı zînetleri kim haram kıldı?...”⁵⁵ ifadesindeki zînet kelimesinin her iki âyette de “elbise” anlamında olduğu kanaatini bildirir.⁵⁶

Nûr sûresinin 31. âyetinde Allahü Teâlâ şöyle buyurur: **“...وَلَا يُبْدِينَ**”
“...زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا...” “...Kendiliğinden görünen kısımları müstesna olmak üzere, zînetlerini teşhir etmesinler...”⁵⁷ Bu âyette geçen zînet kelimesini erkekler için kadın vücudunun çekiciliğini göz önünde bulunduran âlimler kadın vücudunu da süs kapsamı içinde değerlendirmişler.⁵⁸

Aynı “zînet” kelimesi Araf sûresi 31. âyetinde elbise anlamında kullanılmıştı. O halde, bu süsleri açmak bile yasak olursa, bunların yeri olan bedeni açmak, öncelikle yasaklanmış olur. Yani bedenlerini açmak şöyle dursun, üzerlerindeki zînetleri bile açmasınlar.⁵⁹ Bununla birlikte süsten ‘açıkta kalanı’ ile neyin kastedildiği konusunda iki farklı görüş söylenmiştir:

Birinci görüşe göre, insanın uzuvlarından sayılan “yüz ve eller”dir. Bundan dolayı eller ve yüzün dışındaki uzuvların örtülmesi farzdır.⁶⁰

İkinci görüşe göre, kendiliğinden görünen zînetten kasıt, kına, yüzük ve gizlenmesi güç olan takılar ve dış giysilerdir.⁶¹

İbn Mes’ud (ö. 32/652)’a göre âyette geçen zînetten kastedilen şey “kadının dış elbisesidir.”⁶²

⁵⁵ A’raf, 7/32.

⁵⁶ İbn Ebî Zemenîn, Ebû Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. İsâ el-Mürri, *Tefsiru’l-Kur’ân el-Azîz*, el-Fârûku’l-Hadîse, 1. Baskı, Kâhire 2002, II/119.

⁵⁷ Nûr, 24/31.

⁵⁸ Şimşek, *Tefsir*, III/484.

⁵⁹ Elmalılı, *Hak Dîni Kur’ân Dili*, V/380.

⁶⁰ Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasan b. Hüseyin Fahreddin et-Taberistânî, *Mefâtihu’l-Gayb et-Tefsiru’l Kebîr*, Daru İhyai’t-Türasi’l-Arabî, 3. Baskı, Beyrût h. 1420, XXIII/363.

⁶¹ Râzî, *Mefâtihu’l-Gayb*, XXIII/363.

⁶² Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlibü’l Âmalî, *Câmi’u’l-Beyân fî Te’vîli’l-Kur’ân*, Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Müessesetü’r-Risâle, 1. Baskı, 2000, XIX/155.

Netice itibariyle; zînetin, isim olarak kullanıldığı bu âyetlerden ve türevi olan diğer kavramların anlamlarından anlaşılacağı üzere “giyim ve süs eşyası” manası vardır. Dolayısıyla Kur’ân’da geçen “zînet” kavramı çoğunluğun görüşüne göre; giysi, elbise anlamındadır. Burada şunu da özellikle hatırlatmamız yerinde olacaktır; yukarıda geçen veya bu tezimizi yazarken, bu kelimenin müteradifi, şu kelimenin eş anlamını ifade eden kelimeler dediğimizde, eş anlamı veya müteradifi olarak geçen kelime, anlam bakımından asıl kastedilen kelimeyi tam anlaşılır hale getirmeyebilir. Çünkü Arap dilinde her bir kelimenin kendine has anlamı vardır, ancak birbirine anlam bakımından yakınlığı söz konusu olabilir.⁶³ Nitekim Kur’ân-ı Kerîm Arap dilinde indirilmiştir, bu nedenle Kur’ân âyetlerini anlamada onun kelimelerinin her birine dikkat etmemiz gerekir.

Kur’ân-ı Kerîm söz konusu iken şunu da ekleyelim ki, daha iyi anlaşılsın. Allah kelamı Kur’ân bir bütündür. Ondan tam anlamıyla istifade edebilmek, bütüncül bir yaklaşımla onu okuyup anlamak ve gereklerini yerine getirmekle mümkündür. Ne var ki Kur’ân’ın muhatapları her seviyedeki tüm insanlardır. Farklı seviyelerde bulunan her insanın Kur’ân’ı bütünüyle okuyup anlaması her zaman mümkün olamayabilir. Bu durumda herkes ondan yararlanabildiği kadar yararlanmaya gayret edecek, okuyabildiği kadar okuyacak ve anlayabildiği kadar anlayacaktır. Zaten kur’ân’ın kendisi “*Kur’ân’dan kolayınıza geleni okuyun...*”⁶⁴ buyurmuştur.⁶⁵

Buradaki farklı kullanımlar belkide giyinmenin iklim şartlarına, örf adete göre farklı olabileceğine de işaret eder.

4. TEBERRÜC

İbn Manzûr (ö. 711/1311) teberrüc lafzını; “Kadının güzel görünümlü bir elbiseyle kendini göstermesi” şeklinde açıklar.⁶⁶ Konu ile ilgili âyette: “*وَلَا تَبْرَجْنَ تَبْرُجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى*” “... eski câhiliyye âdetinde olduğu gibi açılıp

⁶³ Özgel, İshak, *Kur’ân’ın Türkçe’ye Tercümesinde Söz Dağarcığı*, İdeal Yayınları, 1. Baskı, Isparta 2008, s. 14.

⁶⁴ Müzzemmil, 73/20.

⁶⁵ Ali Akpınar, *Kültür Dünyamızdaki Kur’ân Motifleri*, Kitap Kent, Konya 2004, s. 54-55.

⁶⁶ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, II/212.

saçılmayın ...”⁶⁷ Mâverdî (ö. 364/974), bu âyeti tefsir ederken “teberrüc” kapsamına giren tavırlar hakkında beş ayrı görüşü zikretmektedir:

1. Gösteriş yapmak.
2. Kırıtarak yürümek.
3. Kadının özellikle erkeklerin önünde yürümesi.
4. Başörtülerini arkaya atarak boyunlarını, gerdanlık ve küpelerini açık bırakmaları.
5. Allah’ın gizlenmesini emrettiği güzellikleri açığa çıkarmaları.

Bu anlamları içine alan tanımı ile teberrüc: “Kadınların tabii ve yapay güzelliklerini uygun olmayan yerlerde sergilemeleri, süs ve eylemleriyle kendilerinden yararlanma hakkı olmayanların dikkat ve ilgilerini çekmeleridir.”⁶⁸

Âyette, teberrücün ait olduğu devir için kullanılan “câhiliyyetü’l-ülâ” (ilk câhiliyye) tabiri önemlidir. “İlk cahiliyye” ifadesi ile teberrücün cahiliyyeden kalma bir adet olduğu bilinmektedir. İbni Kesîr (ö. 774/1373)’in meşhur “*Tefsiru’l-Kur’âni’l-Azîm*” adlı tefsir kitabında “teberrüc” şöyle anlatılmaktadır: Mücâhid (ö. 324/936) der ki; “Câhiliyye devrinde kadın, erkekler arasında gezinip dururdu. İşte câhiliyye devrinin açılıp saçılması budur.” Katâde (ö. 117/735) şöyle der; “İlk câhiliyye devrinde olduğu gibi açılıp saçılmayın.” Yani evinizden çıktığınızda böyle yapmayın, çünkü o dönemde kadınlar yürürken kırita kırita yürürlerdi. Allahü Teâlâ onların böyle davranışlarını bu âyetiyle yasaklamıştır. Mukâtil b. Süleyman (ö. 150/767) der ki: “İlk câhiliyye devrinde olduğu gibi açılıp saçılmayın;” âyetinde geçen ifadede kasıt, örtüyü başın üzerine atıp bağlamamaktır. Böylece hanımların boynu, gerdanı, küpesi ve diğer süs eşyaları görünürdü. İşte âyette geçen açılıp saçılmaktan maksad budur. Bilâhare bu yasak bütün mü’min kadınlara da teşmil edilmiştir.⁶⁹

⁶⁷ Ahzâb, 33/33.

⁶⁸ Mâverdî, Ebu’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdadî, *en-Nüketü ve’l-Uyûn Tefsiru’l-Mâverdî*, Dâru’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrût, IV/399-400.

⁶⁹ İbn Kesîr, *Tefsir*, V/152.

Mevdûdî (ö. 1979) de bu âyeti incelerken ilk önce “teberrüc” ile “câhiliyyetü'l-ûlâ” kavramlarının iyice anlaşılmasını söyler. Arapçada teberrüc kelimesi başkalarının önünde açılıp saçılmak anlamına gelir. Araplar berac kelimesini bariz ve yüksek olan her nesne için kullanırlar. Kuleye, yüksek meydana ve aşikâr olduğu için burç derler. Yelkenli gemiye Bârice derler. Çünkü yelkenleri uzaktan görülebilir. Mevdûdî'ye göre, teberrüc kelimesi kadın için kullanıldığında şu üç anlama gelir:

1. Kadının yüzünün ve vücudunun cazibesini insanların önünde göstermesi.
2. Takılarını ve elbisesinin süsünü başkalarına göstermesi.
3. Yürüyüşü, endamı ve işvesi (naz, kırıma) ile dikkat çekip kendini ortaya koymasındır.⁷⁰

Göz ve bakış yoluyla karışıklık çıkarmanın en küvvetli silâhlarından biri de kadın güzelliğinin teşhididir. Onlar hep bu yolla karşı tarafın gönlünü çekmeye çalışmışlardır. Cinsî istekler, teşhir yoluyla günyüzüne çıkar, belirginleşir. Sanki erkekleri açıktan açığa davet ederler. Gönüllerinden ne geçerse geçsin, üzerlerinde örtü bulunsun veya bulunmasın, güzelliği teşhir etmek için çeşitli vasıtalar kullanılır; örneğin süs eşyaları, vücudun girinti ve çıkıntılarını belli eden ince ve dar elbiseler ve benzeri şeyler karşı cinsin arzularını kabartmak içindir. Yani o şekilde giyinilir ki, tahrik etmek suretiyle erkekteki cinsî istekler kudurganlık halini alır ve bundan da binbir bozukluk ve karışıklık çıkar. Kur'ân-ı Kerîm, söz konusu fiil ve hareketleri, “câhiliyye devri kırıması” gibi genel bir terimle açıklamıştır.

Şimdi diyelim ki çarşaf giyen bir kadın, ayrıca üzerine cili-bicili, allı-pullu, erkeklerin seksüel arzularını tahrik edici bir peçe geçirmiş olsun. Ve bunu bilerek yapsın. “Erkeklerin dikkatli bakışlarını çekiyorum” diye düşünsün. İşte bu fiiller de “teberrücü'l-câhiliyye” kapsamına girer.⁷¹

Câhiliyye kelimesine gelince, bu âyetin yanısıra Kur'ân'da üç yerde daha kullanılmıştır;

⁷⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, IV/412-413.

⁷¹ Mevdûdî, *Hicâb*, çev: Ali Genceli, Hilal Yayınları, İstanbul 2017, s. 362.

1. Allah yolunda savaşmaktan korkup kaçınanlar için: “...Bazıları da kendi canlarının kaygısına düşüp Allah’a karşı câhiliyye zannı gibi haksız bir zanda bulunuyorlardı...”⁷²
2. İkinci âyette; Allah’ın indirdiği kanunlar yerine, kendi kanunları ile hükmetmek isteyenlere hitaben: “Onlar câhiliyyenin hükmünü mü istiyorlar?... ”⁷³ buyurulmuştur.
3. Ve Fetih sûresi 26. âyette, Mekke’li müşriklerin, müslümanların umre yapmasına izin vermemelerine neden olan önyargıları “câhiliyye taassubu” olarak nitelenmektedir.

Hadîsi şerîf’te Hz. Peygamber (s.a.v.) “câhiliyye” kelimesiyle ilgili şöyle buyurmuştur: “Ümmetimin içinde câhiliyye döneminden kalma, tamamen terk edemeyecekleri dört âdet vardır: Asâletleriyle övünmek, başkalarının soyuna dil uzatmak, yıldızlar vesilesiyle yağmur istemek, ölünün arkasından yüksek sesle ağlamak.”⁷⁴ Bütün bu âdetler, İslâm terminolojisinde câhiliyyenin İslâm kültürüne, medeniyetine, İslâm ahlâkına ve İslâm düşüncesine ve davranış tarzına aykırı bir tutum, anlamına geldiğini göstermektedir. O halde, câhiliyyetü’l-ülâ, İslâm öncesi Arapların ve tüm diğer toplumların içinde bulunduğu kötü ve gayri-İslâmî durum anlamına gelir.⁷⁵

Bir de ‘ilk câhiliyye’ ile hangi dönemin kastedildiği konusunda farklı görüşler vardır. Hz. Âdem’den Hz. Peygamberimiz (s.a.v.)’e kadarki her dönemi dile getiren, Hz. Âdem Hz. Nuh ve Hz. İbrahim arasındaki dönemleri ve birkaç peygamberler arasındaki dönemleri söyleyenler de olmuştur. Hangi dönemin kastedildiğini söylüyorlarsa, kadınların o dönemde parıltılı elbiseler giyerek süslendikleri, vücutlarının bir kısmını görünecek şekilde bırakıp erkeklerin dikkatlerini çekmeye çalıştıkları zikredilmiştir.⁷⁶

⁷² Âl-i İmrân, 2/154.

⁷³ Mâide, 5/50.

⁷⁴ Müslim, Ebû’l-Hüseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysâbü’rî, *Sahîhü’l-Müslim*, Müessesetü’r-Risâle, 2. Baskı, Beyrût 2016, “Cenâiz”, 934.

⁷⁵ Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’ân*, IV/412-413.

⁷⁶ Şimşek, *Tefsir*, IV/186-187.

Sonuç olarak Kur’ân-ı Kerîm’deki âyetlerin evrenselliğini gözeterek şöyle diyebiliriz: Kadınlar toplumun bir parçası olduğuna göre, toplumun düzeni konusunda büyük bir rol oynar. Özellikle günümüzde kadınlara da sosyal hayatta bir çok roller verildiğinin farkındayız. Örneğin; Okullarda olsun, hastanelerde hatta askerlik görevini üstlenen bayanlarımız vardır. Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda öncelikle erkekler kendi nefislerine sahip çıkma şartıyla, kadınlarımızın da giyim-kuşamlarına dikkat etmeleri gerektiği kanaatindeyiz.

5. HİCÂB

“Hicâb” kelimesi “örtü”, iki şeyin arasında olan her şey,⁷⁷ kavuşmayı engelleme⁷⁸ gibi anlamlara gelmektedir. “ح ج ح” kökünden gelen hicâb lafzı, batı dillerinde de Arapçada olduğu gibi İslâm’ın örtünme anlayışı için kullanılmakla birlikte, Türkçede utanma, sıkılma anlamı daha yaygın olup, örtü, perde anlamında da kullanılmaktadır. Farsçada perde karşılığıyla birlikte kadınların yüz örtüsü ve baştan ayağa örtündükleri örtü anlamında kullanılır. Ayrıca Kur’ân-ı Kerîm’de yedi âyette geçmektedir ve hepsi de perde anlamında farklı bağlamlarda kullanılmıştır.⁷⁹

Konumuzla ilgili âyetin meâli şöyledir: “...Peygamber’in hanımlarından bir şey istediğiniz vakit hicâb arkasından isteyin. Böylesi hem sizin kalpleriniz hem onların kalpleri için daha nezihdir...”⁸⁰ Bu âyetin nüzul sebeplerinden biri, tefsircilerimiz tarafından şöyle ifade edilir: Hz. Peygamber (s.a.v.)’in kayınpederi de olan Hz. Ömer (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v.)’in evine girip çıkanlardan bazıları ile ilgili olarak “evinize iyiler de kötüler de girip çıkıyor, mü’minlerin analarına perde arkasında olmalarını emretsen” deyip duruyor olduğu ve bunun üzerine hicâb âyetinin nazil olduğu yönündeki rivâyettir. Bu ifadelerden, bir kısım insanların gönüllerinde Hz. Peygamber (s.a.v.)’in eşlerinden bazıları ile evlenme düşüncesini içlerinden geçirdikleri, fakat bunu açığa vurmadıkları

⁷⁷ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, I/298.

⁷⁸ İsfahânî, *Müfredât*, s. 219.

⁷⁹ Karagöz, İsmail, “Hicâb”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 255.

⁸⁰ Ahzâb, 33/53.

anlaşılmaktadır.⁸¹ Dolayısıyla, bu âyetle müslümanlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in evini ziyaret konusunda fazla aşırıya gitmemeleri yolunda uyarılmışlardır. Zira bu, her iki tarafın gönlüne vesvese düşmemesi için daha uygun olan bir davranış tarzı olarak ileri sürülmektedir. Bu vesile ile, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sahip olduğu nübüvvet makamının saygınlığı ve aile hayatının mahremiyeti korunmaya çalışılmıştır.⁸²

“Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarından bir şey” emanet vs. “istediğiniz zaman” o şeyi “perde arkasından isteyin. Bu” yani istenilen şeyin perde arkasından istenmesi, “hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için” nefsânî duygulardan ve şeytanî hayellerden uzak “daha temiz bir davranıştır.” Nitekim erkek ve kadın, birbirlerini görmedikleri zaman kalplerinden kötü bir şey geçmez.⁸³

Ancak bu nüzul sebepleri olmasa bile âyet yine de bir şekilde indirilirdi. Kimi âyetlerin kimi olaylar üzerine indirilmeleri, hem Kur’ân’la toplum arasında daha canlı bir iletişim kurulmasına hem de âyetlerin daha iyi ve pratik hayata uygulanmış olarak anlaşılmasına neden olmaktadır. Ne var ki sebeplerinin Kur’ân’ın anlaşılması konusunda değerlerinin abartılması, hem Kur’ân’ın anlaşılması mümkün olmayan bir kitap olduğu hissini doğurmakta hem de sanki âyetlerin o sebeplere sınırlı oldukları izlenimini vermektedir.⁸⁴ Böyle düşünüldüğü zaman Kur’ân-ı Kerîm’in evrenselliğinden de bahsedilmiş olabilir.

Klasik dönem yorumlarında, âyetteki emrin bütün mü’minler açısından kapsayıcı olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Cessâs (ö. 370/981)’a göre burada geçen hicâb hükmü, her ne kadar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in aile hayatına mahsus olsa da bağlayıcılığı itibarıyla bütün mü’minleri muhatap almaktadır. Çünkü kendisine yönelik emirler haricinde,

⁸¹ Ateş, Süleyman, *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, tsz., 7/193.

⁸² el-Cessâs, Ahmed b. Alî Ebû Bekir er-Râzî el-Hanefî, *Ahkâmü'l-Kur’ân*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrût 1994, III/483.

⁸³ Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, VI/473.

⁸⁴ Şimşek, *Tefsir*, IV/199.

diğer bütün hükümlerde mü'minlerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'i örnek alıp O'na tâbi olmaları gerekmektedir.⁸⁵

Son zamanlarda ise, yapılan yorumlar içerisinde, Süleyman Ateş'in yorumu dikkat çekmektedir. Ateş'e göre Nûr sûresi 27-31. âyetlerin aile ilişkileri hakkında inmiş olması, Ahzâb sûresi'ndeki bu hükümlerin peygamber ailesine özgü olduğunu gösterir. Çünkü diğer âyetlerde de peygamber ailesinden bahsedilmiştir. Bununla beraber peygamber ailesi bütün ailelere örnektir. Buna göre, bu hükümle, yabancı erkeklerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının yanına izinsiz girmeleri yasaklanmış, bir şey istemeleri gerektiğinde uygunsuz bir vaziyette bulunurlar diye, perde arkasında durarak istemeleri gerektiği bildirilmiştir. Dolayısıyla burada kadının yüzüne peçe örtülmesi emredilmemiştir. Burada kastedilen perde (hicâb) peçe değil, kapı veya kapı yerine asılan perdedir.⁸⁶

Murtaza Mutahhari (ö. 1979) de, hicâb kelimesinin “hem örtünmek, hem de perde ve engel” anlamına geldiğini; daha çok perde anlamında kullanıldığını; perde örtünme vesilesi olduğundan, hicâb kelimesinin de örtünme anlamını verdiğini; ancak sözlüklere göre her örtünmenin hicâb olmadığını, görünüşün perde arkasında tutulması halinde hicâb olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Ona göre kadının örtünmesi anlamında eski devirlerde ve özellikle fakihlerin tabirinde “setr” kelimesi kullanılırken, hicâb kelimesinin kullanılışı nispeten yeni bir şeydir. İşte bu kelimenin kullanılmaya başlanması sebebiyle, İslâm'ın kadının perde arkasında bulunmasını, evinde hapsedilmiş olmasını ve dışarı çıkmamasını istediğinin zannedildiğini; ancak İslâm'ın kararlaştırdığı örtünmenin, kadını eve hapsedmek, dışarı çıkmasını önlemek anlamında olmadığını, böyle bir şeyin İslâm için söz konusu olamayacağını söylemektedir.⁸⁷

Dolayısıyla “perde, kapı” gibi anlamlara gelen hicâb doğrudan “yüz örtüsü” veya “peçe” manasını taşımaz. Klasik anlayışta hicâbın peçe olduğu

⁸⁵ el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, III/483.

⁸⁶ Ateş, *Tefsir*, 7/195.

⁸⁷ Mutahharî, Murtaza, *Hicâb Örtünmenin Felsefesi*, çev: Mücteba Mir, Düşün Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015, s. 60-62.

yönünde güçlü bir iddia yer almadığına göre Mûsâ Cârullah (ö. 1949)'ın *Hâatun* isimli kitabında hicâbın yüz örtüsü olmadığını ispat etmeye çalışması konuya ilişkin yanlış algıların giderilmesine yönelik olmalıdır. Hicâbın peçe diye anlaşılması muhtemelen kapalı mekanlarda perde, kapı gibi şeyleri ifade eden hicâbın açık alana taşınmasının sonucunda ortaya çıkmıştır.⁸⁸

Yukarıda geçen Ahzâb sûresinin 53. âyetini Mûsâ Carullah şu şekilde açıklamıştır: Bu âyet erkeklere hitap olarak inmiştir. Bu hicâb erkeklerin vazifesidir. Hatta en basit durumlarda da hanımlara hürmet etmek, hiçbir yerde, hiçbir konuda hanımların hürmetini çiğnememek erkeklerin ahlâkı ve görevidir. Namus ve saygınlık insanların en kıymetli değerleridir. Hanımların namus ve saygınlıkları ise daha fazla muhteremdir. İsmet ve iffet, hanımların en kıymetli faziletleri olup, ailede saadet ve selametın en büyük temeli de bunlardır.

İslâm bu cevher karşılığında her türlü kıymeti sarf eder, her bir vesileyi kabul eder. İslâm şeriatı mescitlerde, Haremde, Kâbe'de, okullarda, ilmî topluluklarda hanımların ve kızların yüzleri açık olarak bulunmalarını yasaklamamıştır. İslâm edebi (ahlâkı) kadınların ve kızların oyun (kumar) gecelerinde, dans toplantılarında, yabancıların kucaklarında açılıp saçılmalarını elbette meneder. Açılıp saçılmaktan korumak ve saygınlıklarını yüceltmek maksadıyla emrolunan saygınlık örtüsü, kadınların ve kızların izzetlerini artırır.⁸⁹ Şu bir gerçektir ki, bu güzel örtünme yanlış şekilde kullanılmıştır. Hanımların ve kızların, haksızlığa uğramalarına, hapsolünmalarına, her şeyden mahrum olmalarına en büyük sebep olduğunun doğruluyla beraber, kadının dekörtlü olarak gezmesini isteyerek hicâb'a yani örtünmeyi medeniyetsiz, geride kalmışlık diyenler de olmuştur. Bununla da kalmayıp kadın erkek arasında eşitlilik olmadığını, kadınları örtündürmekle sosyal hayatta değersizleştiriyorsunuz, diyerekten kendilerinin doğru olduklarını iddia edenler de yok değildir.

⁸⁸ Apaydın, H. Yunus, "Tesettür" *DİA*, XXXX/541.

⁸⁹ Mûsâ Cârullah Bigiev, *İslâm Şeriatının Esasları*, haz: Hatice Kübra Görmez, OTTO, 2. Baskı, Ankara 2013, s. 59-60.

Oysa bilinen husus şudur ki: İnsan olmak bakımından kadınla erkek arasında fark yoktur, ikisi de birbirine eşittir. İnsanlık bakımından aynı ölçü ve haklara sahiptirler. Hisseleri aynıdır. İnsanlığa hizmette, her ikisi de aynı ölçüler dahilinde vazife görür. Kalp, gönül, fikir, kafa, düşünce, hissiyat, cazibe, istekler ve beşerî zaruretler her iki cinste de aynı şekilde mevcuttur.

Fakat şu hususun hesaba katılmadığı anlaşılıyor: Kadın erkek eşitliği, fitrat/yaratılış bakımından her kişinin aynı şeyleri yapma kudretinde olduğu manasına gelmez. Yaratılış gayesi bu değildir. Yani kadınlara mahsus işlerin erkekler, erkeklere has faaliyetlerin de kadınlar tarafından ifa edilmesi söz konusu olamaz.⁹⁰

C. KUR'ÂN-I KERÎM'DE GEÇEN GİYSİLER

Klasik literatürde ve günümüzde tesettür, pek çok kavramla ifade edilmektedir. Burada sadece Kur'ân-ı Kerîm'de geçen giysilerden; himâr, cilbâb, kamîs, sirbâl, ve na'lin kavramları üzerinde durulacaktır.

1. HIMÂR “BAŞÖRTÜ” (خِمَار)

İslâm Dininin ana kaynağı olan Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerîflere baktığımızda kadın-erkek ayırımı yapılmaksızın başlıklı olduğunu söylemek mümkündür. Sünnette başı açık olmak diye bir şey yoktur. Sadece hac ve umre için ihrama niyet edilmesi bu kaidenin dışındadır. Hz. Ali (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mübarek elleriyle başına sarık sardığını, ucunu omuzları arasına saldığını ve “müslümanlarla müşriklerin farkı budur” buyurduğunu bildirir.⁹¹ Bu hadîs ile ilgili, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî (ö. 275/888)'nin *Sünen-i Ebû Davûd* şerhinde şu şekilde ifadeler geçmektedir; Hadîsten anlaşıldığına göre sarık Müslümanlarla kafirler arasında benzeşmeyi önleyen bir engeldir. Ve bu sebeble sarık İslâm'ın sîmâsıdır. Binâenaleyh başa yalnız külâh giyip de üzerine sarık sarmamak, kâfirlerin kıyâfetidir. Külâhsız başa sarık sarmanın sünnete uygunluğu cihetinden fazîleti varsa da efdâl olan sarığı külâh üzerine sarıp başa

⁹⁰ Mevdûdî, *Hicâb*, s. 266-68.

⁹¹ Ebû Dâvud Süleyman b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, Beyrût 2015, “Libâs”, 4078.

giymektir ve sarıksız külâh giymekten son derece kaçınmaktır.⁹² Sarığın hükmüyle ilgili şunlar denilmiştir:

1. Sarık sarınmak ve sarığın bir ucunu iki omuz arasına sarkıtmak müstehabtır.
2. Sarıksız külâh giymek küfür alâmetidir. Sarık sünneti, takke ile de hâsıl olabilir. Özellikle beyaz takke tercih edilir. Erkeğin başı avret olmadığından, kendi evinde, bağ ve tarlada baş açık olarak kalmasında bir beîs yoktur. Fakat sokak ve çarşıda baş açık olarak gezmesi memleketin örf ve âdetine göre değişir.⁹³

Baş giysisi türlerinden sayılan şapkayı giymek ise gayri müslim alâmetidir. Dolayısıyla gayri müslime has olan şapkayı giyen birisi mukallid sayılmış olur. Mukallid: Taklid eden demektir.

Taklid: Hüsn'ü zann edip haklı olduğuna inanmak sebebiyle bir kimseye itikatta, sözde, fiilde, görünüş ve giyinişte, delilsiz olarak uymak, tabi olmak ve ona benzemek demektir. Kısaca çirkin bid'atlarda, yasak ve haramlarda ve şeriata muhalif olan medeniyetin usül ve muaşeretlerinde hiç bir kimseyi taklid asla caiz değildir.

Ancak uyumak, yatmak, oturmak, yemek ve içmek gibi tabii işlerde benzerlik zaruridir. Bundan başka ziraat ve sanayi alet ve araçları, harp vasıtaları, yatak ve mutfak takımı gibi dinin emirlerinden olmayıp da kendileri ile yalnız dünyevi gaye için uğraşılan mübah işleri ihdas etmek meşrudur ve hatta bunların bazıları emrolunmuştur. Binaenaleyh âdî bidatlar cinsinden olan bu gibi işlerde gayri müslim milletleri taklit ve bu hususta onlara benzerlik yasaklanmış değildir.⁹⁴ Dolayısıyla gayri müslimi taklid etmemek insanın kendi elinde olan şeydir. Baş giysisi de aynı durumdadır. Şimdi ise İslâm Dinin şîârlarından biri sayılan “hımâr”ın ne olduğunu açıklayalım.

⁹² Yeniçel, Ahmet Necati, Kayapınar, Hüseyin, *Sünenü Ebî Dâvud Terceme ve Şerhi*, Şamil Yayınevi, Baskı:Başak Matbaası, İstanbul 2000, XIV/153.

⁹³ Yeniçel, *Ebû Dâvud Şerhi*, XIV/154.

⁹⁴ Âtîf, İskilipli, *Frenk Mukallidliği ve Şapka*, b. y. 1924.

Hımâr, aslı itibarıyla “örtü” anlamına gelir. Kendisi ile örtü yapılan şeye **خِمار** denir. Yalnız, örfte kadın için kullanılması halinde “başörtüsü”nü ifade eder.⁹⁵ Bazı fıkıh terim kitaplarında da, örfte olduğu gibi kadın için başörtüsü, erkek için de çene altından dolanan başlık şeklinde tarif edilmiştir.⁹⁶ Bir de Kur’ân-ı Kerîm’de alkollü içki anlamında geçen “hamr”⁹⁷ lafzı aynı kökten türemiştir. ‘Hamr’ yani içki aklın işleyişini örttüğü için bu adı almıştır. Arapçada bunların biri başın içindeki aklı,⁹⁸ ikincisi de başın dışını örten örtü⁹⁹ anlamlarını yüklenmişlerdir.

وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَىٰ جُيُوبِهِنَّ

“...Başörtülerini yakalarının üzerine indirsinler/salsınlar...”¹⁰⁰

Görüldüğü gibi âyette çoğul olarak “humur” **خمر** şeklinde geçmiştir.¹⁰¹ Tekili de yukarıda dediğimiz gibi **خِمار**’dır. Bu kelime ‘min’ **من** ile kullanıldığında utanmak, hayâ duymak, ‘an’ **عن** ile kullanıldığında ise birinden dolayı örtünmek, yüzünü örtmek, evinden dışarıya çıkmamak gibi anlamlara gelir.¹⁰² ‘Alâ’ **علي** ise, ‘istilâ’ içindir, dolayısıyla omuz örtüsü değil baş örtüsü olduğunu gösterir. Âyette “darb” **ضرب** fiilinin kullanılışı da sıkıca, iyice örtünsünler anlamındadır.

“Hımâr” kelimesinin anlamlarıyla ilgili olarak müfessirler kaynaklarda şu ifadelere yer vermektedirler: “başörtüsü”,¹⁰³ “baş, gerdan ve göğüs örtüsü”,¹⁰⁴ “hatunların başlarını ve boyunlarını örten örtü (yüz örtüsü değil),”¹⁰⁵ kadının başörtüsüdür.¹⁰⁶

⁹⁵ İsfehânî, *Müfredât*, s. 336.

⁹⁶ Mehmet Erdoğan, *age*, s. 192.

⁹⁷ Bakara 2/219.

⁹⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV/255.

⁹⁹ İsfehânî, *Müfredât*, s. 336.

¹⁰⁰ Nûr, 24/31.

¹⁰¹ Nûr, 24/31.

¹⁰² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV/254-56.

¹⁰³ Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferah el-Ensârî el-Hazrecî Şemsü'd-Dîn, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübü'l-Mısriyye, 2. Baskı, Kâhire 1964, XII/230.

¹⁰⁴ İbn Kesîr, *Tefsir*, VI/483.

¹⁰⁵ Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, V/381; Mûsâ Cârullah, *Hatun*, haz: Mehmet Görmez, OTTO Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2017, s. 57.

¹⁰⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIII/364.

Klasik dönem yorumlarına baktığımızda, İbn Kesîr'in belirttiğine göre, câhiliyye devrinde kadın, erkekler arasında göğsü dekolteli dolaşırdı. Bazen olurdu ki, boynunu, saç örgülerini ve kulaklarındaki küpeleri de açıkta bırakırdı.¹⁰⁷

Râzî (ö. 606/1209) de o dönemdeki kadınların örtünmesini şu şekilde anlatmaktadır: Câhiliye kadınları, başörtülerini arkadan bağlar, yakaları ise ön tarafta bulunurdu. Bu durumda göğüslerinin üst tarafı ve boyunları açıkta kalırdı. İşte nazil olan bu âyetle, başörtülerini yakalarının üzerine salmaları, böylece göğüslerinin üst tarafı, boyun, saç, kulak ve gerdanlarını kapatmaları, yine buralarda bulunan takı ve benzeri süsleri örtmeleri onlara emredilmiştir.¹⁰⁸

Nesefî (ö. 537/1142)'nin bildirdiğine göre de, kadınların yaka yırtmaçları geniş olduğu için, göğüslerinin üst kısmı görünüyor, fakat onlar başlarındaki örtüyü arkalarına salıyorlardı. Âyet, arkalarına saldıkları başörtülerini önden sarkıtarak boyun ve göğüslerini örtmelerini istemektedir.¹⁰⁹

Cessâs'a göre de âyet, başörtüsü emri yanında, kadınların boyun ve göğüs çevrelerinin avret yeri olup örtülmesi gerektiğine dair delildir.¹¹⁰

Müslüman kadınların bu hüküm karşısındaki davranışlarını Hz. Aişe (r.a.) canlı bir biçimde anlatır. “Nûr Suresi inip, halk muhtevasını Hz. Peygamber'den (s.a.v.) öğrenince doğru evlerine koştular ve âyetleri karıları, kızları ve kız kardeşlerine okudular” der ve ilave eder: “Âyetlere anında cevap geldi. Ensar kadınları hemen kalkıp, ellerine geçen bez parçalarından başörtüleri yaptılar. Ertesi sabah namaz için Mescid-i Nebevi'ye gelen tüm kadınlar baş örtülüydüler.” Bir başka rivayette, Hz. Aişe (r.a.) ince bezlerin bırakılıp, bu amaçla kadınların kalın bez seçtiklerini anlatır.¹¹¹

¹⁰⁷ İbn Kesîr, *Tefsîr*, IV/483.

¹⁰⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXIII/364.

¹⁰⁹ Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medârikü't-Tenzil ve Hakâiku't-Te'vil*, Dâru İbni Kesîr, 8. Baskı, Beyrût 2018, II/500.

¹¹⁰ el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, III/409.

¹¹¹ Ebu Dâvud, “Libâs”, 4102.

Elmalılı bu âyetle ilgili şöyle der: Başlarını, saçlarını, kulaklarını, boyunlarını, gerdanlarını, göğüslerini açık tutmayıp böylece sınımsız örtünsünler. O halde bu emri yerine getirebilecek baş örtüsü kullansınlar. Müfessirlerin nakline göre, câhiliyye kadınları da hiç baş örtüsü kullanmaz değillerdir. Fakat yalnız enselerine bağlar veya arkalarına bırakırlar, yakaları önden açılır, gerdanları ve gerdanlıkları açıktı. Güzellikleri görünürdü. Demek son zamanlardaki çağdaşlık sayılan çıplaklık böyle eski bir câhiliyyet göstergesidir. İslâm böyle açıklığı yasaklayıp baş örtülerinin yakalar üzerine indirilmesini emrederek, örtünmeyi farz kılmıştır.¹¹²

Son dönem ilahiyatçılardan bazıları hımâr'ı sadece göğüsleri örten giysiye indirgeyenler de olmuştur.¹¹³ Ancak yukarıda zikrettiğimiz müfessirlerin bu konuda aydınlatıcı görüşlerinden hareketle şunu öğrenmekteyiz; “hımâr” sadece kadınların omuzlarına atacak şal gibi bir elbise adı değil de, kadınların başına örttüğü başörtünün bizzat kendisidir. Şal ve atkıya da, kendi isimleri kullanılır, baş örtüsüne de kendi ismi kullanılmaktadır.

Bu konu ile ilgili hadîs rivayetleriyle Kur'ân'ın tefsirini yapan Taberî (ö. 310/923) de aynı açıklamalar yaparak manalar verirken,¹¹⁴ ahkâm tefsirinde önde gelenlerden Kurtubî (ö. 671/1273)'de, aynı şekilde tefsir etmiştir.¹¹⁵ Ünlü dil bilimcisi İbnü'l Manzûr *Lisânü'l-Arab* adlı eserinde hımâr'ı doğrudan kadının başörtüsü olduğunu söyler. Hatta erkeklerin de giydiği sarık ve baş örtüsüne de hımâr denildiğine dair Hz. Peygamber'in hanımı Ümm-ü Selemeden haber nakledilir.¹¹⁶ Ayrıca Tabiin'den Nafi (ö. 169/785)'nin: “Çocukken Safiye bt. Ubeyd'i abdest alıyor gördüm, başını meshetmek istediği zaman hımârını kaldırdı.”¹¹⁷ Başka bir rivayette: “Mahrem olan kişinin hımâr altından kadının kakülüne bakmasında sakınca

¹¹² Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, V/381-82.

¹¹³ Beyaz, *İslâm ve Giyim Kuşam*, s. 280-82.

¹¹⁴ Taberî, *Tefsir*, XIX/159.

¹¹⁵ Kurtubî, *Tefsir*, XII/230.

¹¹⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, IV/257.

¹¹⁷ San'ânî, Abdurrezzak Ebû Bekr b. Hemâm Nâfi' el-Hımyerî el-Yamânî, *el-Musannef*, el-Mektebetü'l-İslâmî, 2. Baskı, Beyrût, h. 1403, “Tahâre”, 51, I/18.

yoktur”¹¹⁸ şeklinde gelen rivayetler, “hımâr”ın kadının baş ve saç kısmını örten “başörtüsü” anlamında kullanıldığının delilleridir.

Sonuç olarak konumuzun daha iyi anlaşılması amacıyla şöyle bir örnek getirmemizde bir beâsin olmadığını düşünüyorum: İlgili âyette baş örtüsü hımârın göğüs üstüne doğru sarkıtılması istenir. Türkçe bir tabirle, çorabını dizlerine kadar çek, dediğimizde bunun sadece dizlere giyilen bir şey olduğunu düşünemeyiz. Oysa burada ayak kelimesi geçmeden çorabın ayaklara giyildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu âyetteki hımâr da, işte böyle bir durumu anlatmaktadır diyebiliriz.

2. CİLBÂB “DIŞ GIYSİ” (جلباب)

Cilbâb, Kur’ân-Kerîm’de geçen bir örtünün ismidir. İlgili âyette: “*Ey peygamber, sen zevcelerine, kızlarına ve mü’minlerin kadınlarına de ki vücutlarını baştan aşağı örten cilbâbı üzerlerine sıkı örtünsünler. Tanınmaları ve incitilmemeleri için en elverişli olan budur...*”¹¹⁹ şeklinde gelmiştir.

Cilbâb sözlükte “baştan başlayarak bedenün üst kısmını örten büyükçe şal”¹²⁰ şeklinde açıklanmakla birlikte, “tüm vücudu kaplayan geniş üstlük”¹²¹ şeklinde vücudu bütünüyle kaplayan dış örtü olarak da anlaşılmıştır.

Fıkhî bir terim olarak cilbâb; Kadınlara has olan üst elbisedir. Bu elbisenin meselâ çarşaf gibi belli bir şekilde olma zorunluğu yoktur. Örf ve iklime göre değişiklik arzedebilir. Önemli olan kadının vücudunu belli etmeyecek şekilde geniş bir üst elbise olmasıdır.¹²²

“İdnâ”: yaklaştırmak ise de, **عَلَى** ile kullanıldığında sarkıtmak manasını da ifade ettiğinden, üzerinden sıkı örtmek demektir. Cilbâbdan örtmek tabirinde de, iki durum vardır: Birisi, cilbâblarından birisiyle bütün

¹¹⁸ San’ânî, *a.g.e.*, “Talâk”, 12829, VII/212.

¹¹⁹ Ahzâb, 33/59.

¹²⁰ İsfehânî, *Müfredât*, s. 199.

¹²¹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, I/272.

¹²² Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010, s. 76.

bedenini sıkıca örtmek, diğeri de, bir cilbâbın bir tarafıyla başından yüzünü örtmek demektir. Bu açıklamada da iki şekli vardır:

Birisi, kaşlarına kadar başını örttüktan sonra büküp, yüzünü de örtmek ve yalnız tek bir gözünü açık bırakmak. İkincisi de, alnının üzerinden sıkıca sardıktan sonra, burnunun üzerinden dolayıp, gözlerinin ikisi de açık kalsa bile yüzün büyük bir kısmını ve göğsü tamamen örtmüş bulunmaktadır.¹²³

Genel olarak “cilbâb” terimiyle “bedeni tümüyle örten geniş üstlük ve dış elbise” şeklindeki yukarıda geçen sözlük ve terim anlamları kastedilir. Cilbâb kelimesinin diğerkullanımları da bu manayı kuvvetlendirmektedir. Örneğin, silahın kılıfı için kullanılan “cülübben”, yarayı kapatan kabuk için kullanılan “cülbe”, fakirliği örten sabır için kullanılan “celâbib” ifadeleri bir şeyin bütününe kaplama anlamlarına gelmektedir.¹²⁴

Âyette iki husus özenle vurgulanmıştır: “*Tanınmaları ve incitilmemeleri.*” O halde kadın dışarıya çıktığında evdeki giysilerinin üstüne giyeceği cilbâb, onun kim olduğunu gizleyecek, bir de başkalarının kendisini inciteceği bir şekilde olmayacaktır.¹²⁵

Orhan Çeker bu konuda şu bilgileri vermektedir: “Cilbâb, baş örtüsünün üstünden örtülen, alnın yarısından burnun yarısına kadar ki gözlük yeri diyebileceğimiz kadar yeri açık bırakan, içerden de kadının eliyle tuttuğu baştan aşağı doğru sarkan örtünün adıdır. Kurân, cilbâb’ın bir emir olmadığını ancak takva gereği olarak sayar.¹²⁶ Ahzâb sûresinden sonra inen Nûr sûresindeki örtünme âyeti, iffeti korumaya yönelik bir farz olduğu açıklaması geçmektedir. Cilbâb emri ise tacizi önlemeyi hedefleyen geçici bir tedbirdir. Toplumda cariyeye kalmayınca veya tacizi engelleyecek farklı tedbirler almak mümkün olunca, dışarı çıkarken tesettüre büründükten sonra, hür kadın alameti olarak görülen cilbâb ve benzeri elbiseler giymek

¹²³ Elmalılı, *Hak Dini Kur’ân Dili*, VI/109.

¹²⁴ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, I/272.

¹²⁵ Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri*, s. 304.

¹²⁶ Çalışkan, Hasan, *Örtünme ve Çıplaklık*, Serhat Kitabevi, 9. Baskı, Konya 2010, s. 116.

“İhrama girmiş olan kimse *gömlek*, pantolon, peçe ve çorap giymez” buyurmuştur.¹³⁵

Resûlullah (s.a.v.) kamîs adı verilen gömleği, yani önü kapalı entari gibi uzun bir gömleği giymeyi daha fazla tercih ettiği şemail-i şerîf kitaplarında anlatılmaktadır.¹³⁶ Kamîsin Hz. Peygamber (s.a.v.)’e sevimli gelmesinin nedeni avret yerlerinin daha iyi bir şekilde örtmesindedir. Çünkü kamîs giysisi, izâr ve ridâ giysileri gibi bağlama ve tutturmaya ihtiyaç duymaz.¹³⁷ Bu da onun insan üzerinde daha sağlam olduğunun göstergesidir.

4. SIRBÂL “GÖMLEK” (سِرْبَال)

Kıyâfetin fizikî, etik ve estetik açılarından önemi büyüktür. Kur’ân’da insana örtünmesi için, ayrıca bir süs ve güzellik unsuru olarak elbise malzemesinin verildiği, çıplaklığın hayâ duygusunu ve takvâyı gidereceği bildirilir.¹³⁸ Ayrıca elbisenin soğuk ve sıcaklığa karşı vücudu koruyan bir nimet olduğu belirtilir.¹³⁹

Âyetlerde kendisinden bahsettiğimiz سِرْبَال hangi cinsten olursa olsun gömleğe/elbiseye denir. “...سَرَابِيْلُهُمْ مِنْ قَطْرَانٍ...” “*Cehennemliklerin gömlekleri katrandandır....*”¹⁴⁰ “...وَجَعَلْ لَكُمْ سَرَابِيْلَ تَقِيْكُمْ الْحَرَّ وَسَرَابِيْلَ تَقِيْكُمْ بِأَسْخَمٍ...” “...sizin için, sıcaktan koruyacak *elbiselerle* savaşta koruyacak *elbiseler* de yaptı...”¹⁴¹ Yani bir kısmınızı bir kısmınızın şiddetinden koruyacak elbiseler.¹⁴²

Sirbâl, koruyucu anlamında zırh anlamını da taşımaktadır. سِرْبَال “sirbâl” lafzının çoğulu سَرَابِيْل “serâbil” şeklinde gelmektedir.¹⁴³

¹³⁵ Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğira b. Berdizbeh el-Cu’fî, *Sahîhu’l-Buhârî*, Müessesetü’r-Risâle, 3. Baskı, Beyrût 2015, “Libâs”, 5794.

¹³⁶ Muratoğlu, Atilla, *Peygamberimiz (s.a.v.)’in Şemail-i Şerîfi*, 2. Baskı, Konya 2017, s. 50.

¹³⁷ Uysal, Muhittin, *Peygamber Günlerinde Giyim Kuşam ve Süslenme*, Yediveren Yayınları, 1. Baskı, Konya 2004, s. 68.

¹³⁸ A’râf, 7/26-27-31.

¹³⁹ Nahl, 16/81.

¹⁴⁰ İbrahim, 14/50.

¹⁴¹ Nahl, 16/81.

¹⁴² İsfahânî, *Müfredât*, s. 406.

¹⁴³ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, XI/335.

Katâde (ö. 117/735) bu âyeti¹⁴⁴ açıklarken “serâbîl” kelimesini şöyle anlamlandırır: “Allahü Teâlâ kulları için, savaşta sizi muhafaza edecek yassı demirden ve başka şeylerden zırhlar vermiştir.”¹⁴⁵

Zeccâc (ö. 311/923) ise: Zırh veya gömlek şeklinde olarak üste giyilen her şeye “sîrbâl” der. Serâbîli iki şekilde açıklamak mümkündür: Soğuk ve sıcaktan koruyan giysiler, zararlardan ve savaşta kendisiyle korunan şeyler şeklinde, yani zırhtır.¹⁴⁶

Bu âyetteki: “(Allah) mârûz kalabileceğiniz düşman gücünden sizi koruyacak zırhlar yapma imkanı bahşetti” meâlindeki ifadede, zırh örneği zikredilerek insanın korunmaya çalıştığı tehlikeler arasında onun kendi türünün de sayılması ilgi çekicidir. Gerçekten tarih, insanın en büyük düşmanının yine insan olduğunu göstermektedir. Endülüslü âlim ve düşünür İbn Hazm (ö. 384/994) bu gerçeği şöyle dile getirir: “İnsanın insanlardan çektiği acılar, yırtıcı hayvanlardan, zehirli yılanlardan çektiği acılardan daha fazladır. Çünkü bütün söylenen şeylerden korunmak mümkün olduğu halde, insan kendi türünden olan insandan korunması tam olarak mümkün değildir.”¹⁴⁷

5. NA'LİN “AYAKKABI” (النَّعْلُ)

نَعْلٌ Na'lin, sözcüğü, bildiğimiz ayakkabı demektir. Âyet-i kerîm'de:

أَنَا أَنَا رَبُّكَ فَأَخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى

“Ben şüphesiz senin Rabbinim; hemen ayakkabılarını çıkar; çünkü sen kutsal bir vadi olan Tuvâ'dasın”¹⁴⁸ buyrulmuştur. Benzetme yoluyla نَعْلٌ atın ayakkabısı (nalı), نَعْلُ السَّيْفِ kılıcın ayakkabısı (kılıfı) gibi ifadeler kullanılmıştır. رَجُلٌ نَاعِلٌ وَمُنْعَلٌ ayakkabılı, ayakkabısını giyinmiş adam. Bu lafızla zengin adamı tanımlamak için de kullanılır. حَافِي (Yalınayak) kelimesinin fakir kişi için kullanıldığı gibi.¹⁴⁹

¹⁴⁴ Nahl, 16/81.

¹⁴⁵ İbn Kesîr, *Tefsir*, IV/54.

¹⁴⁶ Maturidî, İmam Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne Tefsiru'l-Maturidî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrût 2005, VI/548; Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III/48.

¹⁴⁷ Komisyon, *Kur'ân Yolu*, III/425-426.

¹⁴⁸ Tâhâ, 20/12.

¹⁴⁹ İsfehânî, *Müfredât*, s. 814.

Hadîs-i şerîfte Ebu Hüreyre (r.a.)’den Rasûlullah (s.a.v.):

إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيَمِينِ، وَإِذَا نَزَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشَّمَالِ، لِيَكُنَ الْيُمْنَى أَوْلَهُمَا تَنْعَلُ وَآخِرُهُمَا تُنْزَعُ “Biriniz ayakkabı giydiğinde sağdan başlasın, çıkardığında soldan başlasın, böylece sağ ayak giyilmede ilk, çıkarmada son olur”¹⁵⁰ buyurmuştur.

Câbir b. Abdullah (r.a.); Peygamber (s.a.v.) Efendimizle birlikte bir yolculukta idik, der ve şöyle dediğini naklede: أَكْثَرُوَامِنَ النَّعَالِ، فَإِنَّ الرَّجُلَ لَا يَزَالُ رَاكِبًا مَا انْتَعَلَ “Ayakkabıları (giymeye) çok önem veriniz. Çünkü insan ayakkabı giydiği sürece (sanki) binitli (gibi) olur.”¹⁵¹ Hadîs-i şerîf, ayakkabının insanın ayağını yolda bulunan taş ve diken gibi rahatsız edici engellerden koruduğu ve yolun sıkıntısını azalttığı için müslümanlara ayakkabı giymeyi tavsiye etmekte, varacakları yere çıplak ayakta giden kimselere nispetle daha kolay ve zahmetsiz varacakları için ayakkabı giyen kimseleri binitli olarak yolculuk yapan kimselere benzettir.¹⁵²

Görüldüğü gibi hadîste نَعْلٌ “na’lun” kelimesinin çoğulu نِعَالٌ “niâl” şeklinde gelmiştir.¹⁵³

DEĞERLENDİRME

İslam’da vücudun örtünmesi kadın ve erkek için fitratın bir gereği olarak görülmüştür. Allah Teâlâ, diğer varlıkların çoğunda olduğu gibi insan vücudunda doğuştan gelen fitrî bir örtü vermek yerine, yaratılıştan gelen utanma ve hayâ duygusu var etmiştir. İnsanlara avret yerlerini herhangi bir örtü ile kapatması bilincini yerleştirmiş ve vücudunu örtme duygusunu ilham etmiştir.

Kur’ân, kadın ve erkeğe belli kimselere karşı bir takım ölçülerde tesettür yükümlülüğü getirmiştir. Tesettürün keyfiyeti, nasıl ve hangi şekilde olacağı konusunda ayrıntıya girmemiş, tesettürün genel hedef ve ölçülerini belirlemiştir. Tesettürün hangi şekilde olacağı konusunu ise toplumların örf, âdet ve geleneklerine bırakmıştır.

¹⁵⁰ Buhârî, “Libâs”, 39/5855.

¹⁵¹ Ebû Dâvud, “Libâs”, 4133.

¹⁵² Ebû Dâvud Şerhi, XIV/206.

¹⁵³ İbn Manzûr, Lisânü’l-Arab, XI/669.

Fakihlerin çoğunluğuna göre erkeğin avret yeri göbek ile diz arasıdır. Kadınların avret yerleri ise mahremi olmayan erkeklerin yanında yüz ve ellerinin dışında kalan bütün vücududur. Kadın mahremlerinin yanında bütün vücudunu örtmek zorunda olmamakla beraber ihtiyatlı davranması tavsiye edilmiştir. Karanlık تنها bir yerde de olsa örtünme daha evladır; yıkanma, taharetlenme gibi tabii ihtiyaçlar dışında namazda ve namaz dışında avret yerlerinin örtünmesi icmaen farz kabul edilmiştir.

II. BÖLÜM

A. KUR'ÂN'DA LİBÂS KAVRAMININ MECÂZÎ ANLAMLARI

1. TAKVA ELBİSESİ

“Takvâ” التقوى ve “ittikâ” اتقى kelimeleri, وقى fiilinin mastarı olan “vikâye” وقاية'den gelmektedir. وقى fiilinin “vakyen” وقيا , “vâkiyeten” واقية, “tevkiyeten” توكية ve “vikâen” وقاء şeklinde değişik mastarları da vardır. Bu mastarların hepsi; bir şeyi muhafaza etmek, eziyetten korumak,¹⁵⁴ himaye etmek,¹⁵⁵ zarar verecek şeyden sakınmak,¹⁵⁶ ona zarar verici şeyden çekinmek,¹⁵⁷ manalarını taşırlar.

Giyim-kuşamla ilgili İslâm'da hoş görünüm arzedilmesine teşvik edilir. Ancak elbisenin kibir, gösteriş gibi sakıncalı bir tavıra yol açmasından korkulması halinde tevazu ve alçak gönüllülüğü korumak üzere “takva” elbisesi tavsiye edilir. Takva, elbiselerin en güzeli, en hayırlısıdır. Takva örtüsü ile kişi kendini korumaya, zarar verici şeylerden sakınmaya alır. O, örtü ile korunur, temiz fitratını savunur ve edep dışı işlerden kendini muhafaza eder. O, örtü onun için zırh, sağlam bir kale, çevresinde onu tehlikelerden saklayan nöbetçiler gibidir.¹⁵⁸ İlgili âyetler konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

Yüksek bir îman ve ahlâkın değerleriyle bezenmişliği ifade eden takva elbisesi,¹⁵⁹ insanı sosyal hayatta her türlü kötülüğe teşvik eden, geleceğine faydası olmayan, herkes tarafından kötü olarak bilinen işlerden uzak tutar.

Kök itibarı ile bu mastarlara dayandığını belirttiğimiz “takvâ” التقوى kavramı, aslı وقى şeklinde olan bir isimdir.¹⁶⁰ Kavram olarak, kuvvetli bir himayeye girerek korunmak, nefsi günahlardan korumak demektir.¹⁶¹ Bu da haramı terk etmekle olur. Haramı terk etmek, en azından şüpheli şeyleri

¹⁵⁴ Cevherî, Ebû Nasr İsmâ'il b. Hammâd, *es-Sihâh Tacü'l-Lüğa ve Sihâhü'l Arabiyye*, Dârü'l – İlmi li'l-Melâyîn, 4. Baskı, Kâhire 1987, VI/2527.

¹⁵⁵ İsfehânî, *Müfredât*, s. 881.

¹⁵⁶ Cevherî, *age*, VI/2527.

¹⁵⁷ İsfehânî, *Müfredât*, s. 881.

¹⁵⁸ Kalkan, Ahmed, *Ansiklopedik Kur'ân Kavramları*, Dâvud Emre Yayınevi, İstanbul 2011, IX/1031.

¹⁵⁹ A'râf 7/26.

¹⁶⁰ Cevherî, *age*, VI/2527.

¹⁶¹ Kalkan, *Kur'ân Kavramları*, IX/833.

bırakmakla gerçekleşebilir. Ömer b. el-Hattab (r.a.), Übey b. Ka'b'a "takvâ"nın ne demek olduğunu sormuş, Übey b. Ka'b ise; "Sen hiç dikenli yola girdin mi?" sorusuyla karşılık vermiştir. Hz. Ömer; "Girdim" cevabını verince "Ne yaptın?" diye tekrar soru yöneltmiştir. Hz. Ömer; "Paçalarımı sıvadım ve kendimi korudum." deyince Übey b. Ka'b; "İşte 'takvâ'nın manası budur."¹⁶² demiştir.

Takva elbisesinden muradın, harp esnasında korunmak için giyilen zırh, miğfer vb. kıyafetler olabileceği de söylenmiştir.¹⁶³

Bir de takva elbisesi, güzel bir gidiş, vakarla hareket ve sekînedir (huzur duygusudur).¹⁶⁴ Dolayısıyla İslâm inanç sistemine giren "takvâ", artık maddî bir tehlikeden değil, manevî azaptan ve insanı bu azaba sürükleyecek kötü işlerden korunmak demektir. Nitekim Ebu-l Hasan (ö. 425/1033) "takva elbisesinden kasıt "din" demiştir, Ebu Bekir el-Esam (ö. 200/816) ise, takvadan kasıt; "Kur'ân" demiştir. Bazıları da; "namus", "haya" demişlerdir. Çünkü din, îman, Kur'ân, haya ve namus insanı kötülük yapmaktan alıkoyar. Böyle bir elbise insanın dünya ve âhireti için en hayırlı olanıdır.¹⁶⁵

Takva anlam alanını düşündüğümüzde bize göre "takva elbisesi" kumaştan ibaret olmayıp insanın iffetini, vakarını, ciddiyetini ve mânevî değerlerini koruma anlamına gelir. Eğer bunlar olmazsa, maddî örtünün insanı kötü bakış ve davranışlardan korumada etkili olamayacağı da bir gerçektir. Bunun anlamı "örtülü çıplaklık" şeklinde de mutalaâ edilebilir.¹⁶⁶ Böylesi bir ince ayırımı dikkate almakta büyük yararlar vardır.

Bursevi, bâtından habersiz bir şekilde yalnızca zâhiri görenlerin sûrete takılıp kaldıklarını ve gelip geçici olmaları nedeniyle de, zâhiri libâsta

¹⁶² Kurtubî, *Tefsir*, I/162.

¹⁶³ Zemaşerî, Ebû'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *El-Keşşâf 'an Hakâiki't-Tenzil ve 'Uyûni'l-Ekâvil fi Vücûhi't-Te'vil*, çev: Muhammed Coşkun, Ömer Çelik, Necdet Çağıl, Adil Bebek, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Baskı, İstanbul 2016, II/828.

¹⁶⁴ Beydâvî, Nasruddîn Ebû Saîd Abdullah b. Umar b. Muhammed eş-Şîrâzî, *Envârü't-Tenzil ve Esrârü't-Te'vil*, Dâru İhyâü't-Türâsî'l-Arabî, 1. Baskı, Beyrût h. 1418, III/9.

¹⁶⁵ Maturidî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, IV/394-395.

¹⁶⁶ Altıntaş, *İslâm Düşüncesinde Tevhid ve Estetik İlişkisi*, s. 172.

zîynetten men olunduklarını söyler. Ona göre, insan bedeninde takva libâsından başka daha değerli bir libâs yoktur. Çünkü libâs, zâhiri teni; takva ise bâtinî teni örter. Takva kalptedir ve kalp ise nazargâhı ilâhîdir. Öte yandan zâhiri libâsta tekellüfe gitmemek gerekirken, bâtini libâsta tekellüfe gitmek gerekir. Bâtînî libâsa “esmâ libâsı” da denir. Zira bâtın, ilâhî isimlerle süslenirse zâhirdeki bütün âzâlar korunmuş ve niçin yaratılmışlarsa ona hizmet eder hale gelmiş olurlar.¹⁶⁷

Örtünme medeniyetin bir sonucu olduğu halde günümüzde çıplaklığın medeniyet ve ileriliğin simgesi haline getirilmesi ilginç bir haldir. Üstelik modern bilim anlayışına göre, ilk insanlar çıplak yahut yarı çıplak yaşıyorlardı.¹⁶⁸ Burada şunu da hatırlatmada fayda vardır; modern bilim anlayışından kasıt, Darwincilik, yani evrim yoluyla basit organizmalardan türediğini ileri süren, canlı türlerin doğal ayıklanma sonucu, kısaca söyleyecek olursak, Darwin’ce geliştirilen teoriye inananlara göre çıplaklık insanlığın medeniyetten en uzak halini yansıtır. Buna rağmen çıplaklığa olan meyilleri gün geçtikçe artmaktadır. Ancak İslâm Dininde, ana kaynakları olan Kur’ân ve sünnette ilk insandan itibaren insanoğlunun çıplak olduğu söz konusu olamaz.

Bugün İslâm âlemine baktığımızda çoğunluğunun dinî anlayış seviyesinin iyi olmadığını söyleyebiliriz. Bu durumun düzeltilmesi için ilk önce insan düşüncesinin seviyesini yükseltmek gerekir. İnsan düşüncesinin gelişmesi için, ilmin, eğitimin ön plana çıkması gerekir. Tabii bunu başarmış ülkeler de yok değildir. Keşke İslâm ülkeleri bilgiyi ilk sıraya koyup öğrenselerdi, İslâm dünyasının durumu şuanki durumda değil zirvede olurdu. Şunu demek isterim ki; Ne zaman akıllıca düşünebildiğimizde, Kur’ân’daki bize emredilen emirler kendiliğinden yaşanmayabaşlar. Ancak herkes düşünüp anlamaya değil, kendi çıkarını düşündüğü sürece, ekonomik ve sosyal hayatın durumu tersine yürümeye devam eder. Durum böyle olunca bütün işlerimizi özgür bir şekilde yapabilmemiz mümkün değildir.

¹⁶⁷ Muslu, Ramazan, “İsmail Hakkı Bursevî’ye Göre “Libâs” Kavramı”, *Azîz Mahmud Hüdâvî Uluslararası Sempozyum Bildiriler II/ 339-355*, Üsküdar 2005, s. 341-42.

¹⁶⁸ Şimşek, *Tefsir*, II/262.

Sonuç itibariyle tabiat libâsı zâhirdedir; çünkü mâsiyet, mülk ve şehâdet âlemine bağlı olan bedenle ilgilidir. Nefsin libâsı ise bâtındadır; çünkü zikredilen sıfatlar gizlidir ve başlangıç noktası her kötülük ve fesadın kaynağı olan bâtinî nefistir.¹⁶⁹

2. AÇLIK ve KORKU ELBİSESİ

Mecâzî anlam olarak; Açlık ve korku elbisesini tattırma (açlık ve korkuya duçar etme) "فَأَذَاقَهَا اللَّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ"¹⁷⁰ gibi anlamında "libâs" kavramı kullanılır. Çünkü gerçek anlamda "tatmak" (zevk), giysi ve elbiselerde değil yiyecek ve içeceklerde olur. Bu söz, sadece başlarına inen ceza, kendilerini kaplayan beladan haber verme konumunda söylenmiştir. Nitekim Arapların dillerinde bir suç, günah veya cinayetten dolayı tutuklanıp cezalandırılan kimseye "تَاتُ ثَمْرَةَ جَهَنَّمَ" "Tat yaptığının akıbetini; devşir ahmaklığının meyvesini!" demeleri bilinen bir husustur. Onun cezası her ne kadar yemek suretiyle hissedilen ve tatmayla algılanan şey cinsinden olmasa da sanki Allahü Teâlâ onları ceza olarak açlık ve korku ile kuşatınca, Allahü Teâlâ'nın "فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ" "Böylece Allah dünyaya hayatında onlara zilleti tattırdı..." buyurması güzel düşmüştür. Yani "tadan kişinin acı bir şeyin acılığını, nahoş bir tadın ağırlığını hissetmesi gibi, Allah da onlara açlık ve korkunun acılığını hissettirdi" demektir. Burada "açlık ve korkunun tadını (tattırdı)" dememiş, "açlık ve korku elbisesini (tattırdı)" buyurmuştur. Çünkü burada amaç, açlık ve korku hâlinin onları nasıl kuşattığını tasvir etmek, tıpkı giysilerin bedeni örtmesi gibi (açlık ve korkunun da) onları kuşattığını anlatmaktır. Çünkü kötü durumları, renk solması, vücut zayıflaması gibi hallerden dolayı kendilerinden de ortaya çıkan açlık sıkıntısı ve korku elemleri onları kuşatıp kaplayan elbise gibi olmuştur.¹⁷¹

Âyet'in siyak-sibakına baktığımızda açlık ve korku sıkıntısının, nankörlük eden ve Allah Resûlü'nü yalanlayan Mekke halkına uyarı olarak indiğini anlayabiliriz. Zira Mekkeliler Resûlullahı yalanladılar ve nail

¹⁶⁹ Muslu, "İsmail Hakkı Bursevî'ye Göre "Libâs" Kavramı", s. 342.

¹⁷⁰ Nahl, 16/112.

¹⁷¹ Şerîf, *Mecâzâtî'l-Kur'ân*, s. 149.

oldukları bunca refaha karşı nankörlük ettiler de arkasından yedi yıl korkunç kıtlığa uğradılar.¹⁷² Ancak ister bununla Mekke kastedilmiş olsun ister başka bir yer, Allah'ın nimetlerine nankörlük eden, peygamberi aracılığıyla gönderdiği yasalara ve ahlâkî kurallara uymayan ve hakka karşı çıkıp zulüm ve haksızlıkları hayat tarzı edinen her toplumda huzur ve güven ortadan kalkar, ekonomik düzen iflas hale gelir. Böyle bir toplum korku ve açlıkla karşı karşıya kalır.¹⁷³

Âyet-i kerîme açlığı ve korkuyu somutlaştırmakta ve giysi olarak tasvir etmektedir. Onları da bu elbiseyi giyerek zevkini çıkararak kimseler olarak nitelendirmektedir. Çünkü zevk insanın duygularında, elbisenin cilde değmesinden daha köklü bir etki bırakmaktadır. İfadenin içinde duyguların tepkileri karmaşık bir şekilde verilmektedir.¹⁷⁴

İnsanın korktuğu şeyler vardır ki, buradaki açlık elbisesi insanı endişeye itmektir. En çok endişelendiren şeylerden birisi de açlık korkusudur. Aslında insan açlıktan değil açlık nedeniyle ölümden korkar. Ölüm bu dünyanın sonu demektir. Burada ölümlerle ilgili şunları zikretmemizin faydası olacağını düşünüyorum; “Beynimizi devamlı tedirgin eden en önemli üzüntü nedeni ise ölüm korkusudur, ancak bu korku tamamen akıl dışıdır. Çünkü insan “yaşam sahibi akıllı ve ölümlü bir varlık” olduğu için, ölüm, üzücü bir kötülük olmaktan ziyade, “kendi tabiatımızı tamamlayan” bir hâdisedir. Dolayısıyla, ölümün gerçekleşmemesini istemek, insanın olmaması veya tabiatımızın tamamen değişmesini istemektir ki, bu da akıl dışıdır. Tabii olandan veya irade dışında olandan korkmak da aynı derecede akıl dışıdır. Bu oluş ve bozulmuş âlemindeki varlıkların tabiatı hakkındaki cehaletten kaynaklanan ölüm korkusu, gerçekten kötü olup bundan bizi ancak akıl kurtarabilir.¹⁷⁵

¹⁷² İbn Kesîr, *Tefsir*, IV/67.

¹⁷³ Şimşek, *Tefsir*, III/186.

¹⁷⁴ Seyyid Kutub İbrâhîm b. Hüseyin eş-Şâzilî, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, Dârü's-Şurûk, 15. Baskı, Beyrût, Kâhire 1988, IV/2199; Cezâirî, Câbir b. Mûsâ b. Abdülkâdir b. Câbir Ebû Bekir, *Eyseru't Tefâsir li-Kelâmi'l-Aliyyil'-Kebîr*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hukûm, 5. Baskı, Medine 2003, III/162.

¹⁷⁵ Fahri, Macid, *İslâm Ahlâk Teorileri*, çev: Muammer İskenderoğlu, Atilla Arkan, Litera Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2016, s. 117-118.

Tabii olarak âyet-i kerîme, inanan akıl sahiplerine indiğini düşündüğümüzde, Allah'ın lütfettiği nimetlerine karşılık olarak, her hâlükarda O'na hamd edebilmek için, sünnetullahı iyi anlayabilmemiz gerekir. Sünnetullah bir sistemdir, basit bir örnek üzerinden gidecek olursak; Bir şirketi düşünelim, o şirket işini doğru bir şekilde yürütebilmesi için her türlü probleme karşı tedbirini alması gerekir yoksa şirket batır, iş yapacak gücü kalmaz. İnsan da bir sistemin içindedir bu sistemin içinde olduğu sürece ona göre tedbirini alması gerekir. Eğer insan korku hissetmeyen bir varlık olsaydı, dünyada kaosun olması belkide çok az zaman alırdı. Korku bütün canlıların tabiatıyla birlikte olan şeydir ki, onu en iyi kavrayabilen de insandır. Çünkü insan gereği gibi düşünebilen canlıdır. İnanan bir mü'min dünyada yaptıklarının hesabına çekileceğinden korkar ve ona göre davranır.

Âyet'ten Mekkeliler daha önce bolluk içinde yaşadıkları anlaşılır. Ancak onlar bu bolluğu doğru bir şekilde değerlendiremedikleri için açlık sıkıntısına uğramışlardır. Böyle anlaşıldığına göre insan her zaman her fırsatı zamanında değerlendirmesi gerekir. Değerlendiremediği takdirde de kendisini her türlü kötülöklere açmış olabilir.

3. KARI-KOCANIN BİRBİRİNE ELBİSE OLMASI

Aslında yeryüzü için yaratılan ve cennetten çıkarıldıktan sonra beraber yaşamak üzere yeryüzüne yerleştirilen Hz. Âdem ile Havva'dan başlayarak erkek ve kadınların evlenerek bir aile oluşturmaları Allah'ın bir yasaı haline gelmiştir. İnsanlık neslinin devamı ve iffetli yaşamının yolu evlilik olarak belirlenmiştir.¹⁷⁶ Bundan dolayı Kur'ân, evlenmeyi teşvik etmiştir: *“Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir.”*¹⁷⁷

Kur'ân'da boşanma ve sonuçlarından söz eden âyetlerde hem erkeğe hem de kadına yapılan tavsiyelerden de anlaşılacağı gibi, boşanan eşlerden her birinin, tek başına yaşamak yerine daha uygun bir eşle birlikte hayata devam etmesi hatırlatılmakta, adeta erkek ya da kadın için eşi olmadan

¹⁷⁶ Kurtubî, *Tefsir*, XII/239.

¹⁷⁷ Nûr, 24/32.

sürdürülebilir bir hayat öngörülmemektedir. Boşanan veya eşi ölen kadınların belirlenmiş bir müddet (iddet) beklemeleri gerektiğine dair emirlerde başka birisiyle evlenebilmeyi bu şarta bağlayarak hatırlatmada bulunması bunun göstergesi olsa gerek.¹⁷⁸ Bu nedenle erkek ile kadının birbirlerine eş olmasının tek meşru yolu sadece evlenmektir.

Bir fıkıh terimi olarak nikâh kelimesi ile ifade edilen evlenme akdi, birbirleriyle evlenmelerine hukuken bir engel bulunmayan bir erkek ile bir kadının sürekli bir hayat ortaklığı kurmak üzere aralarını birleştiren ve bunun için karşılıklı hak ve görevler belirleyen bağıdır. Bu da sadece hukukî bir muamele olmadığı gibi, hukukî yönü olmayan bir ibadet de değildir, aksine hem hukuk hem de ibadet niteliğini barındıran özel bir akittir.¹⁷⁹ Evlilik konusunda, sadece cinsel yönden iki tarafın yaptıkları akit söz konusu değildir. Aksine karı-koca bütün yönüyle birbirine yardım ederek, birbirlerinin haklarını korumaları söz konusudur. Bu yüzden Kur’ân’da “Kadınlar sizin için elbise, siz de kadınlar için elbisesiniz”¹⁸⁰ buyrulurken, eşler arasında hayat ortaklığının sağlanması öngörülmektedir.

Ey erkekler, “Sizlere kadınlar arasında böylesi bir içli dışlı olma mevcutken, sizin onlara karşı dayanmanız minimum seviyeye düşecek ve onlardan uzak kalmanız size rahatsızlık ve güçlük çektirecektir. İşte bu yüzden onlarla bir araya gelerek, cinsel ilişki yaşamanıza ruhsat verildi”¹⁸¹ şeklinde tefsir eden müfessirler de olmuştur.

Âyetteki elbise lafzının anlamı, örtünme ve korunma aracıdır. Karı-koca arasındaki ilişki de tıpkı elbisenin örtmesine benzer. Herbiri, karşı tarafın üzerine örtü çeker, onu korur. İslâm, insan denen şu varlığı bütünü ile ve olduğu gibi ele alır, onun yapısını ve fitrî karakterini aslına uygun biçimde kabul eder ve bu realist yaklaşım içinde elinden tutarak onu bütünü ile yüceliklerin zirvesine tırmandırmaya çalışır. İşte bu bakış açısı ile insana yaklaşan İslâm, kanın ve etin atılımını anlayışla karşılayarak üzerine bu tatlı

¹⁷⁸ Ateş, Abdurrahman, *Kur’ân’da Huzur ve Sükûn*, Çıra Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2014, s. 55.

¹⁷⁹ Yaman, Ahmet, *İslâm Aile Hukuk İlişkisi*, Mehir Vakfı, Konya 1998, s. 33.

¹⁸⁰ Bakara, 2/187.

¹⁸¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I/624.

soluğu üfler ve bu nazik örtüyü örter.¹⁸² Bu nazik örtü, kadın ve erkek diye iki ayrı cins halinde yaratılmışlardır. Çünkü iki cins birbirlerini tamamlar.¹⁸³ İnsan nesli ikisinin birleşmesinden meydana gelir. Birbirlerine karşılıklı ihtiyaçları vardır. Birbirlerine muhtaçtırlar. Bu yüzden İslâm'ın ana kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, yukarıda da dediğimiz gibi, kadın ve erkek arasındaki bağı kadınla erkek birbirinin koruyucusu şeklindeki teşbihi belîğ ile kadınlar, nikahlı kocalarının bedenlerini saran elbiseleri gibi tenlerini saran, bürüyen tamamlayıcılarıdır. Erkekler de nikahlısı olan karılarının giyimi halinde onları saran, bürüyen ve koruyandır. Her ikisi de tek vücut halindedir. Neslin üremesi, aile yapısının gereği de budur. Bu sargınlık sadece tenlerin birbirlerine değmesi ve şehveti tatmin değil, içlerinden gelen bir sevgi, Allah'ın emri olan bir mes'uliyet duygusu, îmanlarının icabı olan bir manevî sargınlık tarafları birbirlerine kaynaştırır. İmanın olmadığı yerdeki kuru sevgi, geçici aşk kısa sürelidir. Eriyen şehvet bu kapıyı koruyamaz. Nitekim boşanmaların artması, yuvaların yıkılması bu hakikatin birer örneğidir. Dikkat edilirse küfür diyarında aile yapısı çökmüştür.¹⁸⁴ Yani oralarda karı-koca birbirine elbise olmaktan çıkmıştır. Aynı şekilde onların durumuna düşmememiz için, kadın-erkek arasında, ister arkadaşlık, isterse sevgili, hayat arkadaşı, partner gibi adlar verilen ilişki biçimleri olsun, herhangi bir nikah akdi olmaksızın cinsî yakınlaşma ve temasa yol açan bütün davranışlar, Allah'ın koyduğu ilkelere aykırıdır, bu nedenle bunların hepsi haram sayılır, dolayısıyla müslümanların bu gibi hususlardan uzak durması gerekir. Ancak küfür diyarı olmayan İslâm diyarında karıyla koca, tıpkı elbisenin bedeni koruduğu gibi birbirinin haklarını korumaktamıdır, o da ayrıca bir meseledir. Yani Müslümanlar İslâmı yaşamaktadırlar? Eğer yaşıyor iseler, İslâmî hükümleri ne derecede yerine getiriyorlar?

¹⁸² Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'an*, I/174-175.

¹⁸³ Ebû Dâvud, "Tahâre", 84.

¹⁸⁴ Kaleli, Hüseyin Süleymanoğlu, *Allah'ın Sözü Tefsirlerin Özü*, Reçete Yayınları, İstanbul 2006, I/219.

Kur'ân tarafından kadın ve erkeğin birbirlerine örtü olarak zikredilmeleri, kendilerine verilen farklı üstünlüklerle diğerinin eksikliklerini örtmesi ve tamamlaması anlamına alınabileceği gibi, ufak tefek kusurların karşılıklı olarak affedilmesi ve örtülmesi anlamına da yorumlanabilir.¹⁸⁵

“Kadınlar sizin için elbise, siz de kadınlar için elbisesiniz”.¹⁸⁶ Bu âyet bir istiareyi beliyadır. Açıklanacak olursa mana şu olur: İki bakımdan böyle birbirinizin elbisesi hükmündesinizdir. Bir taraftan, elbise gibi yekdiğerinize sarılır sarmalaşsınız, diğer cihetten, elbisenin ayıpları örtmesi gibi her biriniz diğerinin halini setreder, iffetini muhafaza, fücurdan vikaya eder. Aranızda böyle bir karışma ve kaynaşma (ihtilât-ü mülâbeset) vardır.¹⁸⁷

Meseleye son vermeden önce büyük müfessir Râzî'nin karı-kocanın birbirinin elbisesine benzetilmesindeki incelikleri de gözden geçirelim:

1. Karı-koca, kucaklaşıp, birbirlerinin bedenleri birbirine yapışıp her biri diğeri için, adeta üzerine giydiği bir elbise gibi olunca, Cenâb-ı Hak onlardan her birine libâs, elbise, örtü anlamını verdi. Rebî ise, “Kadınlar sizin için yatak; sizler de onların yorganısınız” demiştir.
2. Eşlerden her biri diğerini, “kim evlenirse, dinin üçte ikisini korumuş olur” haberinde de vârid olduğu gibi, helâl olmayan şeylerden muhafaza ettiği için, karı ile koca birbirlerinin elbisesi diye adlandırılmıştır.
3. İnsan kendi elbisesini, nasıl kendisine tahsis ederse, hanımını da kendi nefsine tahsis etmiş olması, keza elbisesinde olduğu gibi, kendi bedeninin tamamını karısının bedeninin tamamına bitişirmeye layık bulması yönünden, Allahü Teâlâ, hanımı erkeğinin bir elbisesi olarak kabul etmiştir.¹⁸⁸

Yukarıdaki geçen ve Râzî'nin bu açıklamalarından sonra şunu diyebiliriz ki; Elbisenin ayıpları örtmesi, soğuk ve sıcaktan koruması gibi,

¹⁸⁵ Düzgün, Şaban Ali, *Çağdaş Dünyada Din ve Dindarlar*, Lotus Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 93.

¹⁸⁶ Bakara, 2/187.

¹⁸⁷ Elmalılı, *Hak Dini Kur'ân Dili*, V/529.,

¹⁸⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, V/269-270.

karı-koca her biri, diğ erinin hâlini gizleyip örter, namusunu muhafaza edip, günahlardan korur. Bu da tıpkı elbise insanı, insan da elbiselerini korumasına benzer. Böyle bir korunma, karıyla kocanın ortasındaki karşılıklı, beraber yapabilecekleri bir eylemdir. Böyle bir eylem karı-koca için tam bir huzur kaynağıdır.¹⁸⁹

Sonuç olarak erkeklerin kendi aralarında, kadınların da kendi aralarında farklı kabiliyetleri, eğ ilimleri, özellikleri olduğu gibi bütünüyle erkek cinsi ile kadın cinsi arasında da farklı kabiliyetler vardır. İslâm bu farklılıkların – tabî ve fitrî olanlarını- anlamsız ve yapay bir eş itlik uğ runa ortadan kaldırmayı değil, ilâhî irade doğ rultusunda insanca bir hayat sürdürmeyi, kültür ve medeniyet oluşturmak için bütü nleştirmeyi, dayanış tırmayı, diğ eri ile tamamlamayı hedeflemektedir. Fıtrat çerçevesi içinde her kadın ve erkek öncelikle kendi imkan ve kabiliyetlerine uygun düş en rolü üstlenir, şartlar gerekli kıld ığında bir kısım rollerin değ iş mesinde, bir kısım hizmetlerin her iki cins tarafından da ifasında bir sakinca yoktur.¹⁹⁰

4. GECE ELBİSESİ

Kur’ân’da geceyi ifade etmek üzere en yaygın kullanılan kelime لیل (lejl)’dir. لیل, bütü n türevleri ile karanlığı ifade etmektedir. لیل (Leylun) أليل (elyelu) ifadesi ise çok karanlık demektir. لیل (lejl), نهار (gündüz) kelimesinin karşıtı olup güneş in batmasından itibaren baş lar. لیل kelimesinin çoğulu ise لیلال (leyâl)’dir.¹⁹¹

Kur’ân’da gerek “lejl”, gerekse farklı zaman dilimlerini belirleyen diğ er kelimelerle tanımlanan gece, kullanıldığı bağ lamların hemen tamamında var oluş amacı olan Allah-insan ilişkisinin daha derinden hissedilmesini sağ layan bir zaman birimi olarak sunulmaktadır.¹⁹² Özellikle gece vaktinde “sükû n bulma” ile gündüz vaktinde “görme”nin âyetlerde karş ılıklı olarak gelmesi, gece veya karanlıkta görememenin sükû net ve

¹⁸⁹ İbn Kesîr, *Tefsîr*, I/401.

¹⁹⁰ Karadaş, Çağ fer, *Çağ daş İslâm Düş ünü rleri*, Ensar Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2013, s. 331.

¹⁹¹ İbn Manzûr, *Lisânü ’l-Arab*, XI/607-608.

¹⁹² Ateş, Abdurrahman, *age*, s. 165.

rahatlık için, gündüz veya aydınlıkta görmenin ise hareket için uygun olmasındandır.¹⁹³ Gündüzleri koşuşturup hareket etmenin sonucu hissedilen yorgunluk nedeniyle insan istirahat etme ve sakinleşme ihtiyacı duyar.¹⁹⁴ Bu sakinleşme ise sadece insanın kendisinin sakinleşmesiyle değil, aynı zamanda etrafındaki her şeyin de sakinleşmesiyle mümkün olur. İnsanın kendisi sakinleşse bile kendisine doğru gelen ışıklardan olumsuz bir şekilde etkilenir. İşte bundan dolayı insan istirahat ederek sağlıklı bir biçimde hayat sürdürebilsin diye güneş ışınlarının geceleri engellenmesi, gecenin sükûn unsuru olma nimetidir ve sabahın büyük bir nimet olması gibi gecenin karanlığı da büyük bir nimettir.¹⁹⁵ İşte bu büyük nimetin Kur'ân'da hem huzur ve sükûn unsuru olarak takdim edilmesi, hem de örtüye benzetilmesi, eş ve gecenin ortak iki özelliğidir. “Kadınlar sizin için elbise, siz de kadınlar için elbisesiniz...”¹⁹⁶ âyetiyle erkek ve kadının kendi eşiyile beraber sükûn bulacağını ifade etmek üzere her biri diğerine göre libâs'a benzetildiği gibi “O, geceyi sizin için elbise yaptı...”¹⁹⁷ ve “Allah, sükûnet bulup dinlenmeniz için geceyi yarattı...”¹⁹⁸ âyetlerinde de kendisiyle huzur ve sükûn elde edilen bir unsur olarak belirlenen gece, elbiseye benzetilmiştir.¹⁹⁹ Dolayısıyla âyette geçen “gece elbisesi”, “eşyayı örtüp gizlemesi” anlamındaki kinâye bir lafızdır. Libâs mücevherin yüzünü kapatan şeye denir ki, dikkat edecek olursak karanlığın her tarafı kaplaması, her şeyi örttüğünden dolayı gece örtüsü olarak isimlendirilmiştir.²⁰⁰ Yani buradaki “giysi” (libâs) ile kastedilen, bol giysilerin (bedeni), koruyucu kalkanları (savaşçıyı) gizleyip örtmesi gibi gecenin karanlığının da dağları, tepeleri, ovaları ve canlıların varlıklarını gizleyip örtmesidir.²⁰¹ Kur'ân'ın

¹⁹³ İbn Aşur, Muhammed Tâhir b. Muhammed Tûnusî, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tûnusiyye, Tunus 1984, XI/227.

¹⁹⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XII/104.

¹⁹⁵ Şa'râvî, Muhammed Mütevellî, *Tefsîru's-Şa'râvî el-Havâtır*, Mutâbi'u Ehbâri'l-Yevm, 1997, XVII/10460-61.

¹⁹⁶ Bakara, 2/187.

¹⁹⁷ Furkan, 25/47.

¹⁹⁸ Mü'min, 40/61.

¹⁹⁹ Taberî, *Tefsir*, XIX/278; Maturidî, *Te'vîlatü Ehli's-Sünne*, II/30.

²⁰⁰ Maturidî, *Te'vîlatü Ehli's-Sünne*, VI/585.

²⁰¹ Şerîf, *Mecâzâtü'l-Kur'ân*, s. 211.

ortaya koyduğu, gecenin kuşatıcı karanlığının bedene giyilen elbiseye benzetilmesi, Arapların şiir ve yazılarında benzeri görülmeyen teşbihlerden birisidir.²⁰² Gece elbiseye benzetilmesinde şu noktalara dikkat çekilebilir:

1. Elbisenin insanı örtmesi gibi gece de insanı örter. Bu nedenle insan gündüz yapmadığı işleri, kimsenin kendisinin görmesini istemediği için gece yapar.
2. Elbise bedenın rahatı için giyilir, her türlü rahatsızlıklardan korur. Zira organlar gündüzün maişet peşinde koşmakla çok hareketten yorgun düşer. Gece olup sükûnet hâsıl olunca; hareketler durur, organlar dinlenir ve hem bedenın hem de ruhun birlikte istirahatı olan uyku meydana gelir²⁰³ ve böylece elbise gibi kendi vazifesini yerine getirmiş olur.

Râzi ise elbise-gece benzetmesini şöyle yorumlamaktadır: Giyinmek, insanın güzelliğini ve gücünü arttırdığı, sıcak ve soğuktan kaynaklanan muhtemel sıkıntıları kendisinden bertaraf ettiği gibi, uyumanın gerçekleşmesini sağlayan gece elbisesi de insanın güzelliğini artırır, organlarının rahatlamasını sağlar, his ve hareket duyularını olgunlaştırır, beden yorgunluğu ile sıra dışı fikirlerin neden olduğu sıkıntıları insandan uzaklaştırır. Hasta bir kimsenin geceleyin uyuduğunda kendisinde büyük bir rahatlık hissetmesinin nedeni de budur.²⁰⁴

Gece elbisesinden bahsedilirken, gecenin faziletinden bahsetmekte de fayda vardır; Gece ile ilgili Peygamber Efendimiz (s.a.v.): Her gece gecenin üçte biri kaldığı zaman Rabbimiz Allah dünya semasına iner ve şöyle der: “Bana kim dua eder, onun duasına icabet edeyim! Benden kim bir istekte bulunur, ona isteğini veriyim! Benden kim mağfiret diler, onu mağfiret edeyim!” buyurur.²⁰⁵ Burada şunu da zikretmemiz uygun olacaktır, geceleyin tam sükûnet zamanı olduğundan dolayı bütün gece boyu uyumak gerekir diye bir şey yoktur. Aksine gecenin belirli saatlerinde uyuyup, kalan

²⁰² Ateş, Abdurrahman, *age*, s. 177.

²⁰³ İbn Kesîr, *Tefsir*, IV/537; Maturidî, *Te'vîlatü Ehli's-Sünne*, II/49-50.

²⁰⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXXI/10.

²⁰⁵ Buhârî, “Teheccüd”, 1145.

zamanların ise, insanın Allah'a yönelip ibadetle geçirilmesi gereken veya yapması gereken işlerini yapması uygun olan vakittir.

Geceler, özellikle değişim ve yeniden oluşum dönemlerinde, büyük düşüncelerin hem barınağı hem üretme zamanlarıdır. Bu yönden baktığımız zaman önemli işler yapanların en önemli özelliklerinden birisi geceleyin ayakta olmalarıdır. Geceyi uyuyarak geçirmeden az bir kısmında uyuyup kalan kısmında çalışmaktır. Bu gerçeğin belirtisi olarak gecenin ihya edilmesi ile ilgili inen ilk âyetlerde az uyumanın zihinlere yerleştirilmesinin hedeflendiği²⁰⁶ görülmektedir: “*Geceleri pek az uyurlardı.*”²⁰⁷

Sonuç olarak Allahü Teâlâ'nın geceyi örtü kılması, kullarına olan en büyük nimetlerinden biridir diyebiliriz. Gece ile gündüzün düzenli bir şekilde birbirlerini takip etmesi ve hayatın devamındaki etkisi Allah'ın kudretinin, birliğinin ve her şeyin yaratıcısının O, olduğunun delilidir. Buna rağmen insanların çoğu Allah'a şükretmiyor, O'na tapmıyor, gücü olmayan, yaratmayan başka ilâhlar ediniyorlar. İnsanların bu şekilde davranmaları aldatılmalarının bir sonucudur. O halde akıllı kişinin davranışlarını yeniden gözden geçirmesi ve onu yaratana kul olması gerekir.²⁰⁸

B. DÜNYA, CENNET VE CEHENNEM ELBİSELERİ

1. DÜNYA ELBİSESİ, GÜZEL ELBİSEYE TEŞVİK

Müslüman iç alemindeki saflık ve temizliği ile beraber dış görünüşüne de önem verir. Âyet-i kerîm'de insanın en güzel şekilde yaratıldığının açıklanması, bu güzelliğin tamamlayıcısı niteliğindeki kılık-kıyafete özen göstermeyi beraberinde getirecektir. Bir çok hadîste kişinin hoş görünüm arzemesine, Allah'ın ihsan ettiği nimeti dışa yansıtmasına dikkat çekilir.

Dinimizin tavsiye ettiği güzel elbisede öncelikle tabiiyet ve temizlik aranır. Zira konu hakkında gelen âyet ve hadîslerde güzel elbisenin lüks ve şatafatlı elbise değil, hoş görüntü arzeden, temiz, sade ve düzgün elbise olduğu vurgulanmaktadır. “*De ki, Allah'ın kulları için çıkardığı zîneti kim*

²⁰⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXVIII/166-167.

²⁰⁷ Zâriyât, 51/17.

²⁰⁸ Şimşek, *Tefsir*, IV/396.

yasakladı?...”²⁰⁹ âyetinde de, güzel elbiseyi kendilerine haram eden kimseler kınanmaktadır. Diğer âyette “*Her secde edişinizde güzel zînetlerinizi/elbiselerinizi giyin*”²¹⁰ buyurulmuştur, burada özellikle “zînet” lafzı ile ifade edilmesinin “güzel elbise”ye teşvik anlamı taşıdığı açıklanmıştır.²¹¹ Kur’ân’da libâs/elbise sözcüğünün kökü olup giyinme anlamı ifade eden “lübs” fiilinin zînet ve süs eşyaları takınma/kuşanma anlamında da kullanıldığı daha önceki açıklamalarımızda geçmiştir. Denizlerin bir nimet olarak o taze balık etine dikkat çekilirken yine oradan elde edilip takılan zînetlere de işte bu ilgili âyetlerde vurgu yapıp insan bunlar karşısında bir tefekkür, şükür ve kulluğa davet edilir.²¹²

Yukarıda geçen âyetleri Efendimiz (s.a.v.) şöyle dile getirir: “Siz kardeşlerinizin yanına geliyorsunuz. Elbiselerinizi güzelleştiriniz, bineklerinizi bakımlı tutunuz, ta ki insanların gözdesi olasınız. Allah aşırılığı sevmez”.²¹³ Yine bir hadîste, bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)’in yanına pejmürde bir elbise ile gelmişti. Bunu gören Resûlullah (s.a.v.), ona malının olup olmadığını sordu, o, “Allah bana deve, koyun, at ve köleler vermiştir” deyince, Resûlullah (s.a.v.): “Üzerinde Allah’ın verdiği nimet ve ikramın eserleri görülsün” buyurmuştur.²¹⁴

İslâm Dini günümüzde Arapların yaşadığı Suudi Arabistan’da Hz. Muhammed (s.a.v.)’in Allah tarafından Peygamber seçilmesiyle, onun tebliği ile İslâm Dini dünyaya yayılmıştır. Arap olmayan sonradan müslüman olan bütün acemî milletlerin, İslâm gelmeden önce de kendi örfleri olmuştur. İslâm Dini geldikten sonra da dine karşı gelmeyen örfler yaşanmaya devam etmiştir ve devam etmektedir.

İslâm hukukunda “sahih örf” muteber bir delil olarak kabul edilmektedir. Kitap ve sünnetin bir ölçü getirmediği yerlerde geçerli olup, fetva ve hüküm vermede kendisine dayanılan kaynaklardan biridir. Bundan

²⁰⁹ A’râf, 7/32.

²¹⁰ A’râf, 7/31.

²¹¹ Kurtubî, *Tefsir*, VII/188-191.

²¹² Nahl, 16/14; Fâtır, 35/12.

²¹³ Nîsâbü’rî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdullâh b. Muhammed el-Hâkim, *el-Müstedrek ale’s-Sahihayn*, Dârü’l Kitâbü’l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrût 1990, “Libâs”, 7371.

²¹⁴ Ebû Dâvud, “Libâs”, 4063.

dolayı fıkıh ilminde; örfle sabit olan nasla sabit gibi kabul edilir.²¹⁵ Günümüz bazı müslüman toplumlarında, dini iyice anlayamadıklarından dolayı, Araplar, Resûlullah (s.a.v.) gibi giyinip-kuşanır düşüncesiyle herkesin araplar gibi giysiler giyinmesini arzulayan ve öyle giyinmeyi talep eden insanlar vardır. Maalesef sadece şekilciliği ön plana koyanlar, İslâm'ın asıl demek istediği şeylerden uzak kalmaktadırlar. Bunun önde gelen nedenlerinden biri de câhilliktir. Ancak açılıp saçılmaya yönelen avrupalılar gibi giyinelim diyenler de yok değildir. Belki avrupalılar gibi giyinip-kuşanmayı tercih edenler daha fazladır.. Bunları da giyim-kuşam konusunda kendiliklerini kaybeden topluluklar olarak nitelendirebiliriz. Öyle ise her millet kendi etnik giysilerini İslâm dinine uygun şekilde ayarlayıp, -örtü hususunda kadın erkek İslâm'ın emrettiği şekilde - örtünmeleri gerekir.

Sonuç olarak güzel elbise, yani şatafatlı değil avret yerleri kapatarak güzel bir şekilde giyinip kuşanmak Allah'ın emridir, o halde öncelikle O'nun emrini yerine getirerek O'nun rızasını kazanmayı öncelemelidirler. Giyim kuşamda yegane gaye, birilerine şirin görünmek, karşı cinsin dikkatini çekmek, aklını çelmek olmamalıdır. Allah'ın emrini yerine getirmek, insan için ibadettir. Her ibadet gibi, bu ibadetin de hakkıyla ifası için bir kısım kurallar vardır. O kuralları da din belirlemiştir. Buna göre hiç kimse kendini tatmin eden şekliyle herhangi bir ibadeti yerine getiremez. Ancak dinin sahibinin kuralları doğrultusunda o ibadet yerine getirilebilir.²¹⁶

2. CENNET ELBİSESİ

a. Cennet

Cennet “örtmek, gizlemek” anlamındaki ‘cenn’ kökünden isim olup “bitki,²¹⁷ ve sık ağaçlarıyla zemini örtülü bahçe anlamına gelir. Kıyâmet günü kurulan “Mahkeme’i Kübrâ”da, tam bir adâletle yapılacak “ilâhî hesap” sonunda mizani ağır gelip başarı kazananlar veya şefaata mazhar

²¹⁵ Paçacı, İbrahim, “Örf”, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 535.

²¹⁶ Akpınar, “Atamızın Cennet Hatırası: Tesettür”.

²¹⁷ Şahin, M. Süreyya, “Cennet”, *DİA*, İstanbul 1993, VII/374. Bkz. İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, “Cnn” maddesi.

olanlar, “sırat”ı geçerek cennete gireceklerdir. Cennet ehli, îman ve salih amel sahibi olan ve Hak Teâlâ’nın rızasını kazanan mü’minlerdir.²¹⁸

O halde, İslâm’a göre cennet; mü’minlere mahsus olan ve onlara vadedilen her türlü maddî ve mânevî nimet ve lezzetlerin bulunduğu sonsuz hayat ve sevap yeridir. Âhiret yurdu cennet, yeryüzü bahçelerine benzetilerek, yahut nimetleri şu an bizden gizli olduğu için bu isimle adlandırılmış ve Kur’ân’da çoğul olarak anılmıştır. Çünkü cennet çoktur.²¹⁹

Kur’ân-ı Kerîm’de cennet şu isimlerde anlatılmıştır;

1. Cennet, ebedî mutluluk yurdunu ifade etmek üzere içindeki bütün mekan ve imkanları kapsayacak şekilde muhtevası geniş olan bir kavramdır. İslâm literatüründe ebedî saadetle ilgili vaatler, özendirici anlatım ve tasvirler genellikle cennet ismi etrafında yoğunlaşmıştır.
2. Cennetü’n-Naîm. Arapçada “refah, huzur, mutlu hayat” anlamına gelen ni’met kelimesinden daha şümüllü bir muhtevaya sahip olan naîm, insana mutluluk veren maddî ve mânevî bütün güzellikleri ifade etmektedir. Buna göre mutluluklarla dolu cennetler manasına gelir.
3. Adn, Kur’ân’da cennet kelimesiyle birlikte gelip, anlamı ikamet edilecek cennetler demektir.
4. Firdevs. Arapçaya Farsça’dan girmiş olması muhtemel olan firdevs kelimesi, özellikle içinde üzüm bulunan bahçe anlamına gelir.
5. Hüsnâ. İyilik yapanlara Allah tarafından daha büyük bir iyilikle karşılık verileceğini, buna bir de ilave yapılacağını ifade eden âyetteki (Yûnus 10/26) hüsnâ kelimesinin cennet anlamına geldiği müfessirlerin çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir.²²⁰
6. Dârüsselâm. “Maddî ve mânevî âfetlerden, beğenilmeyen şeylerden korunmuş olma” mânasındaki *selâm* ile “ev, yurt” anlamındaki *dâr* kelimesinden oluşan bu terkip, esenlik yurdudur. Dârülmukâme. “Asıl durulacak yer, ebedî ikamet edilecek yurt” anlamındaki bu cennet özellikle Allah’a hamd ve şükür getirenlere mükâfat olarak hazırlanmış

²¹⁸ Aydın, Ali Arslan, *İslâm’da İman ve Esasları*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1986, s. 197.

²¹⁹ Akpınar, Ali, *Kur’ân Coğrafyası*, Fecr Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2002, s. 141.

²²⁰ İbn Kesîr, *Tefsir*, III/436-37; Maturidî, *Te’vilatü Ehli’s-Sünne*, VI/32-33; Taberî, *Tefsir*, XV/62.

mekandır.²²¹ Bu yukarıda geçen cennet isimleri âhiret yurdu ile ilgilidir. Âyetlerde bazen dünya yurdu için de “cennet” kelimesi kullanılmıştır.

Din literatüründe, iman edip sâlih amel işleyenlere, âhirette vaat edilen nimet ve mükafât yurdu demektir.²²² Âhiret hayatında mü'minlerin ebedî saadet yurdu olan yerin bu şekilde adlandırılmasının sebebi, genel görünümüyle dünya bahçelerine benzemesi veya eşsiz nimetlerini insan idrakinden gizlemiş olması şeklinde açıklanmıştır.²²³

Ruh, eziyet edilen veya ihtiyaçlarında sıkıntıya sokulan yahut hatta sadece estetik zevklerinde rahatsız edilen bir vücuda birleştiğinde, ruhun kendisi öz saadetinden serbestçe ve tamamen yararlanabilip yararlanabilemeyeceğini bilmek bir mesele teşkil etmektedir.

Bir sineğin sokması, bir motorun gürültüsü, kuvvetli bir korku, aşırı bir sıcaklık, şiddetli bir soğuk, hissedildikleri zaman, en mücerret şeylere hasredilmiş bir dikkati, az veya çok derin bir şekilde rahatsız etmemekte midir?

Yaşadığımız dünyada bedeni, bu acılardan sakındırmak, ona mükemmel bir sükûnet sağlamak ve ona hiç bir sıkıntı yaşatmaksızın ebedî olan âhiret hayatına yollamak mümkün müdür? Mümkün değildir, çünkü fizikî hayatın bu temel ihtiyaçlarını tatmin etmeyecek olan mükafat için hazırlanan, daha açık ifadeyle bu imtihan için var olunan sistem, açıkça eksik olacaktır. Kur'ânî sistemde böyle bir eksiklik gösterilemez. O, müstakbel ikâmetlerinde doğrulara, sadece ölümün yokluğunu²²⁴ acılara karşı korunmayı²²⁵ değil, fakat üstelik işkence yerlerinden uzaklaşmayı²²⁶, sükûnu²²⁷, kısacası kurtuluşu²²⁸ garanti etmektedir.²²⁹ Bu garanti edilen şey de, insanların tam olarak şu şekildedir, diyemedikleri cennettir. Ancak

²²¹ Topaloğlu, Bekir, “Cennet”, VII/376-377.

²²² Karagöz, İsmail, “Cennet”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 96.

²²³ Şahin, M. Süreyya, “Cennet”, *DİA*, VII/374.

²²⁴ Duhân, 44/56.

²²⁵ Zümer, 39/61; Mü'min, 40/7-9; Ahkâf, 46/31.

²²⁶ Enbiyâ, 21/101-102.

²²⁷ Hicr, 15/48; Fâtır, 35/35.

²²⁸ Kâf, 50/34; Hicr, 15/46; Vâkı'a, 56/91.

²²⁹ Draz, Abdullah Muhammed, *Kur'ân Ahlâkı*, çev: Emrullah Yüksel, Ünver Günay, İz Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2014, s. 257.

Kur'ân'ın âyetleri ve hadîs-i şeriflerin yardımıyla cennetin nasıl olduğunu bu dünyada görmüş olduğumuz en mükemmel şeylere kıyaslayarak anlamaya çalışmaktayız.

b. Cennetlikler

Cennet Ehli, Kur'ân-ı Kerîm'de şu şekillerde nitelenmiştir: Müttakîler,²³⁰ ebrâr (İyilik yapan iyi insanlar),²³¹ sâdıklar,²³² boyun eğenler,²³³ Allah'a iman ettikten sonra dosdoğru olanlar,²³⁴ mukarrabûn,²³⁵ iman edip salih amel işleyenler²³⁶ olarak ve bu zikredilen sıfatları taşıyan insanlar cennete girmeyi hak edenlerdir.²³⁷

Yukarıdaki anlatılanlara benzer şekilde Kur'ân-ı Kerîm'in yine bir çok âyetlerinde cennetliklerden bahsedilir. Örneğin; Meâric Sûresi'nin 22-35. âyetlerinde, gerçekten "Cennetlikler içinde ağırlananlardan" olmak isteyen kişinin kesin olarak yerine getirmesi gereken şartlar, ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Burada cennet ödülü sadece; Namaz kılıp namazlarında sürekli olanlara,²³⁸ malından belli bir payı dileyenlere ve yoksullara ayırmış olanlara,²³⁹ Din Günü'nü tasdik edenlere,²⁴⁰ Rablerinin azabından korku duyanlara,²⁴¹ ırzlarını koruyanlara,²⁴² kendilerine verilen emanete ve âhiretlerine riayet edenlere ve şahitliklerinde dosdoğru davrananlara²⁴³ vaat edilmektedir.

Görülüyor ki, bu pasaj, Allah'ın rızasını kazanmanın şartları olarak, ihlasla sürekli ibadet etmeyi, zekat ve sadaka vermeyi, âhiret gününde

²³⁰ Âl-i İmrân, 3/15; Kalem, 68/34.

²³¹ İnsan, 76/5; Âl-i İmrân, 3/198.

²³² Mâide, 5/119.

²³³ Nisâ, 4/13.

²³⁴ Ahkâf, 46/13-14.

²³⁵ Vâkı'a, 56/88-89.

²³⁶ Bakara, 2/25; Nisâ, 4/124.

²³⁷ Kahtan Abdur-Rahmân el-Dûrî, *Akîdetü'l-İslâmiyye ve Mezâhibuhâ*, Kitâb Nâşirûn, 5. Baskı, Beyrût 2016, s. 692-693.

²³⁸ Meâric, 70/23.

²³⁹ Meâric, 70/24-25.

²⁴⁰ Meâric, 70/26.

²⁴¹ Meâric, 70/27.

²⁴² Meâric, 70/29.

²⁴³ Meâric, 70/32-33.

hesaba çekilmeye inanmayı, Allah'tan korkmayı, cinsel konularda haddi aşmamayı, sözünde durmayı ve doğru sözlü olmayı saymaktadır.²⁴⁴

Cennet ve cennetliklerin durumu ne kadar nitelenmişse de, insanın aklında tasavvur edildiği gibi değildir. Yani Kur'ân ifadesiyle şöyle diyebiliriz; bilinmeyen bir orijinalliğe sahip, yepyeni bir yaratma söz konusudur.²⁴⁵ Gerçekten alçak gönüllülere, iyilik severlere, düşünceleri çoğu zaman Yaradana bağlı olanlara, hangi güzel sürprizin, hangi duyulmadık sevincin tahsis edildiğini hiç kimse bilemez.²⁴⁶ Yüce Allah bir hadîs-i kudî'de; "Sadık kullarıma, gözün asla görmediği, kulağın hiç bir vakit işitmediği, bir insanın aklına hiç bir zaman gelmemiş olan şeyler hazırladım"²⁴⁷ buyurur. Buradaki asıl amaç cennetliklerden bahsederek onları övüp, onları melekleştirmek değil, onların dünyada dürüst, adaletli, kendi zamanının şartlarına göre halkına yararlı insanlar olduğunu anlamaktır.

c. Cennet Nimetleri ve Elbiseleri

Kur'ân-ı Kerîm ve sahih hadîslerde mevcut beyanlara dayanarak cennet ve nimetlerinin ana özelliklerini şu şekilde tespit etmek mümkündür: 1. Sonsuz rahatlık. 2. Sürekli barış ve huzur. 3. Cennet ehlinin hem bedenî hem ruhî bakımdan son derece güçlü ve yetenekli olmaları. 4. Maddî ve mânevî tatmin. 5. Allah'ı görmek ve O'nunla konuşmak. 6. Bütün bunları saran bir ebediyet.²⁴⁸ Bunların hepsi cennetin genel özellikleridir. Yukarıda saydığımız cennet ve nimetlerinin devamlılığı, dünya hayatında mümkün olmayan şeylerdir. Biz de burada cennet ehlinin nimetlerinden olan giysilerden bahsederek, cennet elbisesinin ne şekilde olduğunu açıklamaya çalışacağız.

²⁴⁴ İzutsu, Toshihiko, *Kur'ân'da Dînî ve Ahlâkî Kavramlar*, çev: Selahettin Ayaz, Pınar Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2017, s. 185-186.

²⁴⁵ Vâkı'a, 56/35-61.

²⁴⁶ Draz, *age*, s. 264.

²⁴⁷ Müslim, "el-Cennetü ve Sıfatü Naîmihâ ve Ehlihâ", 2824.

²⁴⁸ Topaloğlu, Bekir, "Cennet", *DİA*, VII/381.

i.İpek

Kur'ân-ı Kerîm'de üç âyette cennet ehlinin erişeceği nimetlerden söz edilirken elbiselerinin ipekten olacağı belirtilmiştir.²⁴⁹ Hz. Peygamberin altın ve ipeğin kendi ümmetinin erkeklerine haram, kadınlarına helal kılındığını,²⁵⁰ dünyada ipek giyenlerin âhirette giyemeyeceğini²⁵¹ söylemiştir.

Kur'ân, cennetliklerin giysi varlığını anlattığı gibi, bazı özelliklerini de açıklamaktadır. Cennettekilerin giysileri genel olarak ipekten olduğu âyetlerde zikredilmiştir. Allahü Teâlâ kullarından, dünya hayatında kötülüklerden uzak durup, şeytanın cazip gösterdiği kötü şeyleri ve dünya şehvetlerini terkederek sabırlı olan kimselere altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladığını, özellikle de elbiselerinin ipekten olacağını vaat etmiştir.²⁵² İlgili âyetlerde:

"أُولَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتٌ عَدْنٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِنِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًا"

"İşte onlara, alt taraflarından ırmaklar akan Adn cennetleri vardır. Onlar Adn cennetlerinde tahtlar üzerine kurularak orada altın bileziklerle bezenecekler; ince ve kalın dibâdan yeşil elbiseler giyecekler. Ne güzel karşılık ve ne güzel kalma yeri."²⁵³

"يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ"

"İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar."²⁵⁴

"عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَخُلُوعًا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا"

"Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir."²⁵⁵

Âyetlerde geçen "istibrak" ve "sündüs" kelimeleri "kalın" ve "ince ipek şeklinde müfessirler tarafından izah edilmiştir.²⁵⁶ Cennet elbisesi

²⁴⁹ Hac, 22/23; Fâtır, 35/33; İnsan, 76/12.

²⁵⁰ Ebû Dâvud, "Libâs", 11; Tirmizî, "Libâs", 1.

²⁵¹ Buhârî, "Libâs", 25; Müslim, "Libâs", 6, 7, 21.

²⁵² Kehf, 18/31; Hacc, 22/23; Fâtır, 35/33; Duhan, 44/53; İnsan, 76/12, 21.

²⁵³ Kehf, 18/31.

²⁵⁴ Duhan, 44/53.

²⁵⁵ İnsan, 76/21.

şeklinde zikredilen ipeğin ince ve kalın dokunmuş olmasından kasıt, insan onu giydiği zaman kendini onun içinde rahat hissetmesidir. Şekil olarak gömlek ve buna benzer giysiler şeklinde tefsirler yapılmıştır.²⁵⁷ İpek elbiselerin yeşil renkte olması da, bizzat Kur’ân-ı Kerîm’in kendi ifadelerindedir.²⁵⁸

Hadîs-i şerîflerde ise cennet ehlinin elbiselerinin ipekten olduğu farklı bir şekilde ifade edilmiştir: “Kim dünyada ipek giyerse onu âhirette giyemez.”²⁵⁹ Cennet elbiselerinin ipekten olduğunu belirleyen bu hadîslerin yanısıra, onların eskimediğini, solmadığını, yıpranmadığını ve bir de yetmiş çeşit giyilmesine rağmen hûrilerin bedenini gösterecek kadar şeffaf oldukları bir çok hadîslerde anlatılmaktadır.²⁶⁰ Müslim’de geçen bir hadîste: “Kim cennete girerse nimetlere garkolur ve hastalanmaz. Elbisesi çürümez, gençliği tükenmez”²⁶¹ şeklinde zikredilmiştir.

ii. *İstebrak*

Kur’ân, cennet elbiselerinden bahsederken atlası da zikretmiştir. Atlas, aslında ince ipekten sık dokunmuş, altın ve gümüş tellerle işlenmiş düz renkli, dokunuşuna göre en değerli kumaş çeşitlerinden sayılır. İlgili âyette: “عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَخُلُوعًا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَاءَهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا”

“Onların üzerinde hafif ipek ve ağır işlenmiş atlas olan yeşil elbiseler vardır. Gümüşten bileziklerle bezenmişlerdir. Rableri onlara tertemiz bir şarap içirmiştir.”²⁶²

Müfessirler *istebrak* kelimesini kalın ipek şeklinde tefsir etmişlerse de, parlak atlas olduğu görüşü daha yetkin olmuştur. Dolayısıyla cennet

²⁵⁶ Taberî, *Tefsir*, XXIV/113; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, XXX/754; Maturidî, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne*, VII/168-169.

²⁵⁷ İbn Kesîr, *Tefsir*, IV/192.

²⁵⁸ İnsan, 76/21; Kehf 18/31.

²⁵⁹ Buhârî, “Libâs”, 5832.

²⁶⁰ Müslim, “el-Cennetü ve Sıfatü Naîmihâ ve Ehlihâ”, 2136; Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl Esedü’ş-Şeybânî, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Âlemü'l-Kütüb, 1. Baskı, Beyrût 1998, II/345.

²⁶¹ Müslim, “el-Cennetü ve Sıfatü Naîmihâ ve Ehlihâ”, 2136.

²⁶² İnsan, 76/21.

ehlinin bir kısım elbiseleri parıl parıl parlayan üst kısım giysiler olduğu zikredilir.²⁶³

Kur'ân-ı Kerîm insanın anlayacağı dilde ve kavrayacağı şekilde indirilmiştir. İnsanların ipek ve atlas elbiselere olan düşkünlükleri fazla olduğundan dolayı, âhirette de bu ve bunun benzerlerini giyersiniz diyerek, Allahü Teâlâ onların istek ve arzularına dikkat çektiğini söylememiz mümkündür.²⁶⁴

Âyetler incelendiğinde cennetliklerin elbiselerinin genel olarak ipekten olduğu ele alınmaktadır. Bir kısmının ise göz kamaştırıcı atlastan olacağı zikredilirken, renk olarak da “yeşil” belirlenmektedir. Elbiselerin eskimez olduğu gibi haberleri de hadîslerden öğrenilmektedir.²⁶⁵ Cennet elbisesi olarak zikrettiğimiz konudan, insan dünya hayatındayken Allah'ın emir ve yasaklarına özen gösterir ve giyim kuşamına dikkat ederse, âhirette de O'nun nimetlerinden olan elbiselerinden mahrum kalmayacağını söylememiz mümkündür.

3. CEHENNEM ELBİSESİ

a. Cehennem

Genel olarak insandaki fitrî özelliklerden biri de adalet duygusudur. Dünyanın hiçbir yerinde ve hiçbir dönemde sürekli olarak adaletin hâkim olduğunu söylemek mümkün değildir. Haksızlığı görüp de derinden rencide olan insan büyük bir hesap gününün gerçekleşeceğine inanmak ister.²⁶⁶ İşte haksızlık yapmış olan insanlar yaptığıının karşılığı olarak cehennemle cezalandırılır.

Cehennem, âhirette suçlulara ceza olarak tutuşturulan ateşin ismidir. Cehennemin en açık vasfı ateş olduğu için, bazen cehennem yerine ateş anlamına gelen “nâr” kullanılır. Cehennem, azap yurdu olan ateşin özel ismidir. Arapça “cehmân” kelimesinden alınmış olup, bu da ‘cehm’den türetilmiştir. Cehm, sert ve çirkin olmak; cehmân, dibi görünmez derin kuyu

²⁶³ İbn Kesîr, *Tefsir*, VI/335.

²⁶⁴ Maturidî, *Te'vîlatü Ehli's-Sünne*, IX/213.

²⁶⁵ Kalkan, *Ansiklopedik Kur'ân Kavramları*, IX/1030.

²⁶⁶ Topaloğlu, Bekir, “Âhiret”, *DİA*, İstanbul 1988, I/544-546

demektir. “Kehennem” kelimesinden arapçalaştırılmış, yabancı bir kelime olduğu da söylenmiştir.²⁶⁷ Sözlükte ‘derin kuyu’ anlamına gelen cehennem, dinî literatürde dünya hayatında îmân etmeyenlerin sürekli olarak, îmân ettiği halde sâlih amel işlemeyen kimselerin de günahları ölçüsünde, cezalandırılmak üzere kalacakları ceza ve azap yeridir.²⁶⁸

Kur’ân-ı Kerîm’de cehennem kelimesi 77 yerde zikredilmekle birlikte; aynı anlamda kullanılan başka kelimeler de bulunmaktadır. Cehennem için Kur’ân’da en çok “nâr” (ateş) ismi kullanılır. Cehennemin diğer isimleri ise şunlardır: Harîk (yangın), hutame (ezip yok eden), saîr (alevler), hâviye (uçurum, çukur), lezâ (hâlis ateş, beden iç organlarını söküp koparan), sakar (insanın derisini kavuran ateş), cahîm (yakıcı ateş), hamîm (kaynar su), semûm (sıcak rüzgâr), siccîn (hapishane, derin çukur).²⁶⁹ Dikkat edecek olursak insan psikolojisi gözetilerek, onu kötülüklerden sakındırmak için, dünya hayatında iken en çok korktuğu şeylerden bahsedilmektedir. Allahü Teâlâ insan psikolojisini en iyi şekilde bildiğinden dolayı, insanın zaafını da en iyi şekilde bilendir.

Şimdi cehennemle ilgili olarak, daha net bir şekilde Kur’ân’ın şu anlatımlarına bakalım: Onların amellerinin değersizliği,²⁷⁰ Allah’a ortak koştukları putlardan bekleyişlerinde hayal kırıklığına uğrama,²⁷¹ onların, Allah’ın rahmetinden ümitsizliği,²⁷² kısacası onların âhiretteki başarısızlıkları²⁷³ yani daha çok mahrum bırakıcı müteakip olaylarla başbaşa kalmalarıdır.

Allahü Teâlâ cehennemin azaplarını insanın iyi anlayabilmesi için, insanın bedeni bu dünyada hangi durumda ve ne zaman, ne tür şeylerden acı çekeceğini ezelden bildiği için, âyetlerde şöyle ifadelerle: Tanrı’nın seçkin kullarının cennetteki ikâmetlerine taban tabana zıt olarak, **خصير**

²⁶⁷ Elmalılı, *Hak Dîni Kur’ân Dili*, II/64

²⁶⁸ Karagöz, İsmail, “Cehennem”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, s. 87-88.

²⁶⁹ Kalkan, *Ansiklopedik Kur’ân Kavramları*, II/145.

²⁷⁰ Bakara, 2/217-264-266-276; Hûd, 11/16.

²⁷¹ Nahl, 16/87; Hûd, 11/21; En’âm, 6/94; vs.

²⁷² Ankebût, 29/23.

²⁷³ Yûnus, 10/17-70; Mü’minûn, 23/117.

cehennemliklerin ikâmetgâhı bir hapishaneden,²⁷⁴ غِلَظٌ شِدَادٌ gardiyanları iri ve sert melekler olan zindan,²⁷⁵ سقر ve حفر ateş dolu bir çukur,²⁷⁶ حامية harareti şiddetli ateş,²⁷⁷ boyun, eller ve ayaklar bağlı,²⁷⁸ derilerinin yakılıp kavurulması,²⁷⁹ derileri yanıp tükenir tükenmez, azabı yeniden tattırmak için onlara bir başkası kaplanacak ve bu işin böylece sonsuza kadar devam edip gitmesi,²⁸⁰ cehennemliklerin çok zor yutabilecekleri, غسيلن daha iğrenç kokulu bir başka içeceklerinin olması,²⁸¹ aynı şekilde karınlarında eritilmiş kurşun gibi kaynayacak olan zakkum gıdasının olması²⁸² vb. gibi cezâyı tayin ve tarif eden bir çok âyetlerde bahseder.²⁸³

b. Cehennemlikler

Cennet’i hak etmeyi beraberinde getirecek İslâmî erdemin belli başlı niteliklerini gördükten sonra, artık cehennem’e atılacak olanların –ki bunlara أصحاب الشمال²⁸⁴ ‘sol ehli’, أصحاب المشئمة²⁸⁵ ‘mutsuz ve uğursuzlar’, ehli النار²⁸⁶ ‘ateş ehli’ denmektedir- genel karakteristik özelliklerini anlatmak zor olmaz.

Genel olarak cehennemliklerin vasıflarını sayacak olursak; Yalancılar,²⁸⁷ kötülük eden zâlimler,²⁸⁸ müstekbirler; yani aşırı derecede büyüklenenler,²⁸⁹ kâsit; doğru yoldan çıkmış, yanlış işler yapan kişiler, zıddı müslim’dir,²⁹⁰ âsî; Allah’a ve elçisine isyan eden kimseler,²⁹¹ münâfık;

²⁷⁴ İsrâ, 17/8.

²⁷⁵ Müddessir, 74/30-31; Tahrîm, 66/6.

²⁷⁶ Âl-i İmrân, 3/103.

²⁷⁷ Kâria, 101/9-11.

²⁷⁸ İbrahîm, 14/49; Ra’d, 13/5; Mü’min, 40/71; Rahmân, 55/41; İnsân, 76/4.

²⁷⁹ Meâric, 70/16.

²⁸⁰ Nisâ, 4/56.

²⁸¹ İbrahim, 14/16-17; Hâkka, 69/36.

²⁸² Sâffât, 37/66; Vâkia, 56/52-53.

²⁸³ Draz, *age*, s. 268-271.

²⁸⁴ Vâkı’a, 56/41-44.

²⁸⁵ Vakı’a, 56/9.

²⁸⁶ Mucadele, 58/17.

²⁸⁷ Vâkı’a, 56/51-56.

²⁸⁸ Sâffât, 37/62-68.

²⁸⁹ Mü’min, 40/60; Nahl, 16/29; Nebe, 78/21-26.

²⁹⁰ Cin, 72/14-15.

dıştan bakıldığında mü'min gibi görünen, aslında inatçı kafirlerden olan iki yüzlüler,²⁹² harrâs; hırslı kişiler yani; vahiy hakkında bilgisizce ileri geri konuşan kişiler,²⁹³ yardıma muhtaç olanlara asla elini uzatmayanlar, ki bunlar son derece sert bir dille kınanmaktadırlar.²⁹⁴ Bu sekiz pasajda cehennemlikler ile ilgili vasıfları genel olarak değerlendirebiliriz.²⁹⁵

Sonuç olarak Allah'ın emirlerini yerine getirmeyen, nehyettiklerinden de yüz çevirenlere karşı ateşi hazırladığı hususunda, bir çok âyetlerde cehenneme atılacakları anlatılmıştır.²⁹⁶ Kur'ân'a kulak verip, dinleme hususunda kibire kapanıp, O'nun âyetlerini yalanlayanlar da cennete giremezler.²⁹⁷

c. Cehennem Elbiseleri

i. Ateşten Elbise

İslâm âlimlerinin çoğunluğuna göre, kâfir, münafık ve müşrikler cehennemde ebedî kalırlar. Tevbe etmeden günahkâr olarak ölen ve Allah'ın kendilerini affetmediği mü'minler ise, cehennemde ebedî kalmazlar. Kendilerine günahları kadar azab edilir. Sonra oradan kurtulup cennet'e girerler ve orada ebedî kalırlar.²⁹⁸ Cennettekiler yaptıklarının kat katıyla mükafatlanırken, cehennemdekilerin azabı sadece yaptıklarının karşılığı olarak cezalandırılır. İşte cehenneme atılacak olan kimseleri ve onların nasıl cezalandırılacağını Kur'ân-ı Kerîm açıklamaktadır. “*Şu iki gurup, Rableri hakkında çekişen iki hasımdır: İmdi, inkâr edenler için ateşten bir elbise biçilmiştir. Onların başlarının üstünden kaynar su dökülecektir.*”²⁹⁹ Tabii burada azabın sadece ateşten elbise olduğunun ve kaynar suyun baştan aşağı dökülmesinden bahsedilmektedir. Said b. Cübeyr (ö. 95/713), cehennem ehlinin elbiselerinin çokça kızdırılmış bakır madeninden olacağını

²⁹¹ Cin, 72/23.

²⁹² Tahrîm, 66/9.

²⁹³ Zâriyât, 51/10-14.

²⁹⁴ Hâkka, 69/30-37.

²⁹⁵ İzutsu, *age*, s. 189-193.

²⁹⁶ Nisâ, 4/56; Enfâl, 8/36.

²⁹⁷ A'râf, 7/40.

²⁹⁸ Kalkan, *Ansiklopedik Kur'ân Kavramları*, II/145.

²⁹⁹ Hacc, 22/19.

söylemiştir. Çünkü ona göre bakır ısı düzeyi en çok yükselen bir madendir.³⁰⁰ Yani şöyle de diye biliriz: Sıcaklığı kıvamına gelen eritilmiş bakır şeklinde.³⁰¹ Allahü Teâlâ bizim kavrama kapasitemizi en iyi şekilde bildiğinden dolayı bakırın ısılığından bahsetmiştir. Ancak cehennemde insanın hiç bir şekilde aklının idrak edemeyeceği, ısı düzeyi bakırdan daha yüksek derecede olan elbiseler giydirilebilir.

Bu konudan cehennemliklerin bile elbiseli olduğunu, cehennemde olduklarına rağmen çıplak olmayacaklarını anlamamız mümkündür. Dolayısıyla insan, cehennemde veya cennette olsun elbiseli olarak vasıf edilmektedir. Bu da elbisenin önemini ortaya koymaktadır.

ii. **Katran'dan Gömlekler**

Cehennem elbisesiyle ilgili İbrahim sûresinde: “*Onların gömlekleri katrandandır,...*”³⁰² şeklinde anlatılmıştır. Burada bazı müfessirler “kükürt” veya “eritilmiş bakır” yerine kullanıldığı görüşündedirler, fakat gerçekte “katran” ve benzerlerini kastetmektedir.³⁰³ Sâbûnî âyeti değerlendirirken şöyle diyor: Katran, siyah renkli, pis kokulu ve yanıcı bir maddedir. Araplar, develerdeki uyuzu tedavi için katran sürerlermiş.³⁰⁴ Dolayısıyla katran yanması kolay olan sıvı şeklinde bir maddedir.

Allah'ın emir ve yasaklarına uymayan kimselere dünya hayatında iken helal olan elbiseler âhirette verilmez. Yani kâfirlerin giyecekleri elbise cehennem ateşinden biçilmiştir. Öyle bir elbise ki, onlar için tam bir azap kaynağıdır.³⁰⁵

Dolayısıyla cennetteki elbiselerin son derece rahatlığından söz ettiğimiz gibi cehennem elbiselerinin de son derece şiddetinden bahsetmemiz mümkündür. Allahü Teâlâ'nın *ateşten elbise* ve *katrandan elbise* gibi ifadeleri kullanması insan psikolojisini en mükemmel şekilde bildiğinin göstergelerindendir diyebiliriz.

³⁰⁰ İbn Kesîr, *Tefsîr*, IV/377.

³⁰¹ İsfahânî, *Müfredât*, s. 677

³⁰² İbrahim, 14/50.

³⁰³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, II/560

³⁰⁴ Sâbûnî Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, El-Mektebetül Asrıyye, Beyrût 2015, II/594.

³⁰⁵ Hac, 22/19.

Sonuç olarak cehennem azabının dünyadaki sıkıntı ve meşakkatlerle kıyaslanamayacak derecede şiddetli olduğunu anlamak mümkündür. Cehennemde azabın ateşle yapılacağını ve bu ateşin şiddetinin de dünyadaki ateşten kat kat fazla olduğunu Peygamberimiz (s.a.v.)’in açıklamalarından anlıyoruz.³⁰⁶

DEĞERLENDİRME

Kur’ân’da insanın hizmetine sunulan birçok nimetten ve yararlarından söz edildiği halde bunların arasında huzur ve sükûn unsuru olarak eş ve gece belirlenmiştir. Kadın ve erkeğin birbirleriyle sükûn bulmalarını sağlayan husus, sahip oldukları erkeklik ve dişilik özellikleri değil, birbirlerine eş olmalarıdır. Ancak bundan sükûn konusunda cinselliğin tamamen göz ardı edildiği anlaşılmamalıdır. Eş olmak, eşlerden her birisinin diğeriyle uyum sağlaması, birbirlerini tamamlamalarıdır.

Allah’ın varlığının ve kudretinin göstergelerinden biri olan, Kur’ân’da kozmolojik özelliklerden çok insanların hayatındaki önemi ve şahsiyet kazandırma sürecindeki etkisi açısından dikkat çekilen gece de sükûnün zaman unsurudur.

Libâs mücevherin yüzünü kapatan şeye denir ki, dikkat edecek olursak karanlığın her tarafı kaplaması, her şeyi örttüğünden dolayı gece örtüsü olarak isimlendirilmiştir. Yani buradaki “giysi” (libâs) ile kastedilen, bol giysilerin (bedeni), koruyucu kalkanları (savaşçıyı) gizleyip örtmesi gibi gecenin karanlığının da dağları, tepeleri, ovaları ve canlıların varlıklarını gizleyip örtmesidir. Böyle bir sükûnet her türlü canlıya dinlenme imkanı tanır. Bunun nedeni ise, dünyadaki her şeyin gündüzleri tükettiği enerjiyi - hayatın devamı için- yeniden şarj etmesi gibidir.

Takva elbisesi ise, sadece kumaştan ibaret olmadığı, insanın iffetini, vakarını, ciddiyetini ve mânevî değerlerini koruma anlamına gelir. Eğer bunlar olmazsa, maddî örtünün insanı kötü bakış ve davranışlardan korumada etkili olamayacağı da bir gerçektir. Bunun anlamı “örtülü çıplaklık” şeklinde de mutalaâ edilebilir.

³⁰⁶ Müslim, “el-Cennetü ve Sıfatü Naîmihâ ve Ehlihâ”, 2843.

Mecâzî elbise kavramından anlaşılana şudur ki, her şeyin birer elbisesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Her şeyin birer elbisesi olduğuna, aklımıza gelen her şeyi birer örnek olarak görmemiz mümkündür. Örneğin: Bir kitabı düşünelim. Onun iki kapağı avret yerlerini örten elbisesi gibidir. Açıkta kalan yerleri ise, kadınların avretleri olmayan uzuvları gibidir. İnsan onu okuduğu zaman mahremi gibi olur. Başka bir örnek olarak evi düşünelim. Çatısı, kerpiçleri ve dış yalıtımları vb. şeyleri onun elbisesi gibidir. Meyvelerin kabukları, bunlar da birer elbisedir. Bunların arasında zayıf ve sert, güçlü olanı vardır. Bu da sanki takva elbisesine ve dekörtlü elbiselere benzemektedir. Kabuğu zayıf olanlar dayanıklılığı uzun sürmeyenlerdir. Kabuğu sert ve güçlü olanlar ise diğerlerine kıyasla bir çok seneler boyunca sağlam bir şekilde kalabilirler. Aynı şekilde insan, örtülmesi gereken yerlerini örterek, gençlerin evlenmesine engel olan her türlü zinadan kaçınmakla, neslin devamı için aile kurmak suretiyle birbirlerine eş olmaları gerekir.

III. BÖLÜM

A. KUR'ÂN-I KERÎM'E GÖRE GİYİNMENİN ERKEK VE KADINA ETKİSİ

Bu konuyu ele alırken, önce dış görünüşün düzeltilmesinin insanın iç dünyasının ıslah edilmesinin önüne geçirilmemesi gerektiğini iyice anlamamız gerekmektedir. Öncelikle her insan Kur'ânî ölçülere uygun, gerçek bir müslüman olarak kendini uyarlamaya çalışmalı, daha sonra kendi iç dünyasındaki temel değişiklikler ile, dış görünüşündeki değişikliklere devam etmelidir. İnsan, akıl sahibi varlık olduğundan dolayı iyi ile kötüyü ayırt edebilme imkanına sahiptir. Örneğin: Zehirleyici bir yemeği yemediği gibi, insanın tabiatına uygun olmayan ve çoğunluk tarafından kötü olarak bilinen bir giysiyi de giymez. İnsanın tabiatına uygun olmayan cümlesinden kasıt, kış mevsimlerinde çok ince giyinmek, yazın ise aşırı derecede kalın giyinmektir. Bu da insan tabiatına zor gelir.

Burada kötü kavramı nedir? Sorusu, Kelamî ve Felsefî konu olduğu için, kısaca tanımını yapmaya çalışalım. “Kötü” kavramı ele alındığında, çoğunlukla bunun zıddı olan “iyi” kavramıyla birlikte gelir. İmam Mâtürîdî (ö. 333/944), “iyi” temel kavramı altında, ma'rûf, hasen, tayyib ve hayr kelimelerini; “kötü” temel kavramı altında ise, münker, kabîh, habîs, seyyie ve mesâvi kelimelerini kullanır.³⁰⁷ Sözü edilen görüşlerinden hareketle, kötülük, en açık ifadeyle anlatılacak olursa, istenilen, beğenilen ve iyinin zıddı olan şeye denilir. İyinin her ne kadar görececi tanımları yapılsa da insan tabiatı onu objektif bir şekilde tanımlama yeteneğine sahiptir. Kişi kimi vakit kendisi için yararlı olanı, kimi zaman da hoşuna gideni, bazen de kendisine haz ve zevk veren şeyi iyi olarak görse de, akli ve davranışları hakkında kendini bir yargıda bulunmaya iten vicdanı ile baş başa kaldığında, iyinin; ortak akıl ve vicdan tarafından övülen, kabul gören ve beğenilen bir şey olduğunu bilir. Öyleyse dînen, şâriin ve selim aklın iyi gördüğü maruf/ iyidir. Kötülük ortak aklın ve vicdanın zemmettiği, kabul görmediği ve hoşlanmadığı bir şeydir. Bundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm bize

³⁰⁷ Şekeroğlu, Sami, *Mâtürîdî'de Ahlâk*, Ankara Okulu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2016, s. 31.

iyiliği emrederken onun bir tanımını vermez. İnsan, iyi ve kötüyü ayırt edebilecek bir yaratılışa/fitrata sahiptir.³⁰⁸

1. TESETTÜRÜN ERKEĞE OLAN ETKİSİ

Kur'ân-ı Kerîm'de kadın giysileri ile ilgili en azından ana hatlarıyla belirtilen âyetlerin bulunmasına karşılık, erkeğin giysilerinden bahsedilen âyetlerin pek az olduğu görülmektedir. Kur'ân-ı Kerîm çoğunlukla ilkelerden bahsettiği için, bu gibi konularda detaylı bir şekilde açıklamalar vermez. Ancak konumuzla ilgili Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetlerine baktığımızda, bir kaç esas ana konulara temas edilmektedir. Durum böyle olunca meselenin kalan tarafı gayri müslimlere benzememe şartıyla örfte bırakılmaktadır. Bundan dolayı fıkıh âlimleri naslara bakarak bazı genel hükümleri çıkarmaya çalışmışlardır. Buna göre elbisenin:

Avret yerlerini örtecek ve insanı sıcaklık ve soğukluğa karşı koruyacak kadarı farzdır. Bu da tıpkı yeme ve içmenin ihtiyaç miktarının farz olduğu duruma benzer.

Hiç bir zarûret olmaksızın fazla israf durumundan da kaçınarak, giyinmeyi tamamlama amacıyla ridâ, izâr, sarık ve gömlek giyerek takımı tamamlamak müstehaptır.³⁰⁹ “Nitekim Allahü Teâlâ, ihsanda bulunduğu nimetinin eserini kullarının üzerinde görmeyi hoş görür.”³¹⁰

Bayramlarda veya her hangi bir günlük hayatımızda veya özel günlerde olsun, ihtiyaç sahipleri olan kimseleri rahatsız eder görünüm olmaması kaydıyla, güzel ve kaliteli olan elbiseleri giymek insana mutluluk verir ve dinen mübahtır.³¹¹

Böbürlenerek kendini büyük görme amacıyla giyilen elbise,³¹² erkeğin hâlis ipekten dokunmuş olarak giydiği elbise³¹³ ve müslüman olmayanların

³⁰⁸ Özdemir, Metin, *Kelam El Kitabı*, Grafiker Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2015, s. 549.

³⁰⁹ Yeniçeri, *age*, s. 83-84.

³¹⁰ Tirmîzî, Muhammed b. İ'sâ b. Sevre b. Musa b. ed-Dehhâk, *el-Câmiu'l-Kebîr, Sünenü't-Tirmîzî*, Dâru'l Garbî el-İslâmî, Beyrût 1998, “Edep”, 2819.

³¹¹ Efe, Ahmet, *el-İhtiyâr Metni el-Muhtâr fi'l-Fetvâ*, ter: Celâl Yeniçeri, Şamil Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul 2015, s. 561.

³¹² Müslim, “Libâs ve'z-Zîne”, 2085.

³¹³ Buhârî, “Libâs”, 5831.

özel, kendilerine has işaretleri olan elbiseler giymek de haramdır.³¹⁴ Dolayısıyla hadislerden anlaşıldığı üzere, giysinin insanın yürüyüşüne, kibirlenme ya da alçak gönüllülüğüne bile katkısı vardır. Örneğin insan, yeni takım elbisesi giydiğinde, ayağında da yeni takım ayakkabısı varsa, bu giyim içerisinde kendini iyi hisseder, yürüyüşü, oturuşu hatta tavırları bile, pijama ile eski kazak giyen birisinden farklılaşacaktır. Şu halde, sadece insan elbiseyi giymemektedir, aynı anda elbise de insanı giymiş olmaktadır. Tam tamıyla insan giysini değil de giyside insanı yönetir ve yönlendirir durumdadır. Eğer gerçekten elbise insanı kibirlenmeye yönlendiriyor ise, o zaman elbise putlaştırılmaya veya kişiyi Allah'tan alıkoyarak şeytana yaklaştırmaya götüren bir kapıdır.³¹⁵ Özellikle günümüz gençleri arasında marka denilen giysilere olan istekleri gün geçtikçe artmaktadır. Bu durum ise, kâr amacı güden üretim düzeninin sömürü çarklarına sarılan, sözün kısası kapitalist sistemlerin kazançlarını artırmaktadırlar. Satın alan taraf, israf, moda peşine düşme, onlara bedavadan reklam yaparak, karşıdaki düşman tarafı güçlendirme yönleriyle incelenebilir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki, batılılar gerçekten günümüz gençlerinin istekleri ne olduğunun farkındadırlar ve gençlerin isteklerini karşılama hususunda da başarılı olmaktadır. Müslüman ülkeler ise, üretimde gerçekten her alanda onlara kıyasla geride kaldığını kabul etmişlerdir.

Geri kalmışlık ise, insanın sosyal hayatının her alanına tesir eder, örneğin; doğru düzgün beslenmemesine, her türlü hastalığa, eğitilmiş olmamaya, bilgisizliğe, uzun vadeli planlar yapamamaya, kendinin doğal olan yer altı zenginliklerinden faydalanamamasına yol açar. Elbet olarak bu geri kalmışlığın üstesinden gelebilmek için sadece din asıl faktör olarak öngörülmemelidir. Eğer diğer ilimlerden öncelik kazanması durumu devam ederse yine geride kalmışlık sürdürülür.³¹⁶ Müslümanlar her alanda gelişmediği sürece kendi kültür ve değerlerini de kaybederler. O zamanda

³¹⁴ Ebû Dâvud, "Libâs", 4031.

³¹⁵ Kalkan, *Ansiklopedik Kur'ân Kavramları*, IX/1121.

³¹⁶ Hasan Hanefi, *Gelenek ve Yenilenme*, çev: M. Emin Maşalı, OTTO Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2016, s. 62-63.

gelişmiş ülkelerin kültür ve değerlerine boyun eğmek zorunda kalırlar. Böyle durumda müslümanlar kılık-kıyafet olarak da kendi değerlerine sahip çıkma hususunda zayıf kalabilirler. Günümüzde ise Avrupanın kadın erkek demeden tesettür konusunda gün geçtikçe aşırı derecede açıklığa olan yönelimlerinden haberimiz yok değildir.

Ancak Avrupa medeniyetinin manevî yönüne gelince: İslam şeriatı öyle yüce medenî kural ve toplumsal esaslar, öyle ahlâki faziletler te'sis etmiş ve ortaya koymuştur ki Avrupa'nın bu derece medenileşmesi için daha pek çok emekler sarfetmeye ve hatta tamamen İslâmın mukaddes esaslarını kabul edivermeye muhtaçtır. 0 derece üstün ve faziletli bir medeniyete ulaşmak için başka türlü yol yoktur.

Esasen batı medeniyeti, insanlığın mutluluk ve olgunlaşmasını sağlayacak hakiki bir medeniyet değildir. Zira o ancak insanın hayvanî ve cismanî yönden mutluluk ve olgunlaşmasına hizmet edip, melekiyet ve mâneviyatının saadetini ve olgunlaşmasını asla dikkate almıyor. Çünkü batı medeniyeti beşeri hayatı yalnızca dünyanın fânî hayatından ibaret saydığı için insanın yalnızca maddiyat ve hayvaniyat yönünün olgunlaşmasına, bu suretle insanlarda hayvanî arzuların gelişmesine sebep olup melekiyet ve hakiki insanlığın gizli kalmasına veya büsbütün imhasına hizmet ederek ebedî saadete kavuşturan faziletler ve hakiki olgunluklardan insanlığı ebediyyen mahrum bırakıyor.³¹⁷

Elbisenin insan rûhuna tesiri psikolojik bir etken olarak görünüyor olsa da, gerçekte fiziksel olarak da tesir etmiş olabilir. Bu nedenle kadın elbisesi giyen erkek artık kadına benzer davranışlar takınmaya başlar. Bunun aksi hali, kadınlar için de geçerlidir. Bundan dolayı Peygamberimiz (s.a.v.), çok küçük yaştaki çocukların bile karşı cinsin giysilerini, hatta karşı cinsi çağrıştıracak renklerdeki giysileri de menetmektedir.³¹⁸ Her tür ve her cins kendi varlığını sürdürmelidir. Eğer Allah'ın koyduğu sisteme karşı hareket eden topluluklar çoğaldığı sürece problemler yaşanmaya devam eder. Yine batılılardan örnek getirecek olursak; her ne kadar batılilar ilimde

³¹⁷ Âtîf, *Frenk Mukallidliği ve Şapka*.

³¹⁸ Kalkan, *Ansiklopedik Kur'ân Kavramları*, IX/1122.

ve teknolojide ilerlemiş durumdaysalar da, sosyal hayatın en önemli kısımlarından olan aile yaşamlarının çoğu, gerçekten tehlikeli durumdadır. Aile hayatının sonuna kadar iyi bir şekilde devam edebilmesi için karı-kocanın dürüst olması son derece önemlidir. Ancak günümüz batılıların bir kısmı ailevî hayatı aynı cinsle sürdürmeyi normal olarak görmeye başlamıştır. Bu taşkınlığın nedenlerinden biri de, insanın avret yerlerini örten hatta iç dünyasındaki mânevî gücünü, haya ve namusunu koruyan elbisenin kendi fonksiyonunu kaybetmesidir. Bu bozulmuşluğun ilk başlarında, insan kendi cinsinin giysilerinin aşırı derece açılıp saçılması, daha sonra karşı cinsin giydiklerini kendine uygulamaya başlaması, karşı cinse olan duygulardan ötürü kendi cinsine olan dürtü ve hislerin ortaya çıkmasına neden olduğunu söyleyebiliriz. Oysa İslâm dini bu tür çirkin işleri tamamen meneder.³¹⁹ Çünkü çirkin işler tabiat kanunlarına Ku'rân diliyle söylersek sünnetullah'a³²⁰ muvafık değildir.³²¹

Allahü Teâlâ kullarına zulmedici değildir, Nûh, Âd, Semûd ve geçmişte helak olan bütün kavimler de kendi kendilerine zulmettiler.³²² Çünkü helak olmaları hususunda kendileri sorumlu idi. Yaradan'ın o kavme hiç bir zaman düşmanlığı ve onları yok etme gibi bir isteği yoktu. Aslında helak olmalarının sonucu, hayat tarzlarını kendileri seçmiş olmalarıydı. Oysa Allah, helak olan kavimlere peygamber göndermek suretiyle kendilerine azap edici şeylerden uyarılmıştır.³²³

2. TESETTÜRÜN KADINA OLAN ETKİSİ

Kadın ile erkek her birinin kendilerine özgü değişik yönleri, aralarındaki tabiat ve eğilim özellikleri bulunan bir çift şeklinde yaratılmıştır.³²⁴ Tabiatın düzenine ve gereklerine uygun olarak her iki cinsin erdemli olmasının en mükemmel bir düzeyde ortaya çıkması için, kendi

³¹⁹ Nahl, 16/90.

³²⁰ Naîm, Ahmed, *İslâm Ahlâkının Esasları*, haz: Recep Kılıç, DİB Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2010, s. 99.

³²¹ Ayrıca sünnetullah ile ilgili Ömer Özsoyun, "*Sünnetullah Bir Kur'an İfadesinin Kavramlaşması*" adlı doktora tezine bkz.

³²² Tevbe, 9/70.

³²³ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, II/250-251.

³²⁴ Zâriyât, 51/49.

yaratılış özelliklerine uygun biçimde hareket etmesi, konuşması ve giyinmesi gerekir.

Kadının tesettürü ile ilgili âyetlere baktığımızda, kadına önem verilerek onun haklarının korunduğunu, kendilerine olan hürmetin, saygılığın daha da arttığını, özellikle sosyal hayattaki konumunun değerini öğrenmekteyiz.³²⁵ Tabii bunun farkına varabilmek için, İslâm dini gelmeden önce câhiliye çağında kadın haklarının hangi düzeyde olduğunu göz önünde bulundurmamız gerekir.

Hicaz bölgesindeki İslâm'dan önceki Arap toplumunun bütün yapıp ettikleri, düşünce ve davranış biçimleri İslâmî dönemde "câhiliye" diye isimlendirilir. Câhiliye kelimesi müslümanların zihninde anlam muhtevası açısından olumsuzluğu ifade etmektedir. Çünkü bu kelime İslâm kaynaklarında yermek anlamında kullanılmıştır. Belirleyici olarak Kur'ân'ın bir kaç âyetlerinden örnekler zikredilir: "...Allah'a karşı haksız yere câhiliye devrindeki benzer düşüncelere kapılıyorlar..."³²⁶ Mâide 5/50. âyette: "Yoksa onlar câhiliye idaresini mi arıyorlar..." Ahzâb 33/33. âyetinde ise Hz. Peygamber (s.a.v.) hanımlarına hitaben: "...geçmiş câhiliye devrindeki kadınlar gibi açılıp saçılmayın..." Yine Fetih sûresi 48/26. âyette câhiliye bağnazlığından söz eder. Sadece âyetler değil çeşitli hadîslerde de cahiliye kelimesinin zemmedici bir dille ifade edildiği anlaşılmaktadır.³²⁷

Câhiliye çağında kadın hakları ve sosyal hayattaki durumuna baktığımızda, genel olarak kadının hiç bir önemi ve rolü yoktu. Bir adamın kız çocuğu olduğu zaman sevinme yerine utanır hatta kendine suç sayardı. İsterse çocuk yeni doğduğunda, isterse büyüyünce diri olarak toprağa gömebilirdi. Câhiliye erkekleri bir kadın âdet gördüğü zaman onunla oturmaz, birlikte yiyip içmez, bazende evden kovularak âdeti bitinceye kadar eve dönemezdi. Çarşıda bir erkek güzel birisini beğendiği zaman ona

³²⁵ Ahzâb, 33/33-53-59; Nûr 24/31.

³²⁶ Âl-i İmrân, 3/154.

³²⁷ Öztürk, Mustafa, *Câhiliyeden İslâmiyet'e Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2017, s. 11.

tecavüz edebilirdi. Câhiliyye kadınları mirasçı olamazlardı. Erkekler hiç bir sınır tanımaksızın kadınlardan istediği kadarıyla evlenebilirlerdi. Câhiliyye çağında bir baba, kızını isteyenin yaşlı olup olmadığına bakmadan istediği kimseye evlendirirdi. Yine câhiliyye araplarının yapmış oldukları şeylerin en çirkinlerinden biri, bir erkek karısını boşar veya kendisi ölürse, ölenin oğlu üvey anasıyla evlenebilirdi. Babası ölen birisinin üvey anası varsa, kendi üvey anasını istediği şekilde kullanırdı. Bir de muta nikahı vardı. Bu nikahtan doğan çocuk kadına ait olup, filan kadının oğlu diye anılırdı.³²⁸

Durum tam böyle iken İslâm Dini geldi ve kadının yukarıda saydığımız hallerini tam tersine çevirdi.³²⁹ Hatta kadına o kadar önem verildi ki, namusunun, ırzının tam korunması için Allah Celle Celâlühü örtünmelerini emretti.³³⁰ Örtünmek, daha önce dediğimiz gibi kadının değerini yüceltmeye yönelikti.

a. Kadının Değeri ve Örtünme

Kur'ân-ı Kerîm'den anladığımız kadarıyla Hz. Âdem'den günümüze kadar örtü saygınlık ve itibar göstergesi olmuştur. Bu konuya kadın açısından baktığımızda İslâm, yaşadığımız sosyal hayatın içindeki çirkin işlerden ve olumsuzluklardan kurtarma amacıyla tedbirini almış durumdadır. Bu tedbirlerden biri de örtünmedir.

Müslüman bir hanımın örtünmesinde gözetmesi gereken şu maddeler üzerinde kısaca duralım:

Muteber bir tesettür için kadın şunlara dikkat etmelidir:

Adı ve şekli ne olursa olsun kadının giydiği elbise el-yüz ve ayaklarının dışında bütün vücudunu örtmelidir.

Elbise vücut hatlarını belli etmemelidir.

Altını gösterecek şekilde çok ince olmamalıdır.

Karşı cinsi cezp edici özellikte olmamalıdır.

Erkek giysisine benzememelidir.

³²⁸ Çağatay, Neşet, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Câhiliyye Çağı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 4. Baskı, Ankara 1982, s. 133-137; Bu konu ile ilgili daha geniş bilgi için, Mustafa Öztürkün “Câhiliyyeden İslâmiyete Kadın” adlı eserine bkz.

³²⁹ Tekvîr, 81/8-9; Nisâ, 4/7-22-23.

³³⁰ Nûr, 24/31; Ahzâb, 33/33.

Aslında sayılan bu maddeler, erkekler için de geçerlidir. Şöyle ki erkeğin giydiği elbise de, örtünmesi gereken yerleri örtmelidir, vücut hatlarını belli etmemelidir, altını gösterecek şekilde çok ince olmamalıdır, karşı cinsi tahrik edici özellikte olmamalıdır, kadınların giysilerine benzememelidir. Kadın olsun erkek olsun müslümanın giyim kuşama ile ilgili belirtilen bu maddeler, aslında İslamî giyim kuşamının özgünlüğünü de ortaya koymaktadır.³³¹

Günümüz Avrupa toplumuna baktığımızda, çok az müslümanlar hariç, Avrupalıların giyim-kuşama önem vermediklerini görebilmekteyiz. Durum böyle olunca kadınlar sadece deri, erkekler de gözdür. Yani kadın sadece zevk veren beden haline gelmiştir. Böyle olunca erkekler tarafından güzel olan kadınlar kıymet ifade eder, güzelliği olmayan veya güzelliğini yitirmiş kadınlar çok iyi oldukları halde değer ifade etmeyecek vaziyete düştüler.³³²

b. Aile Bağlarının Sağlamlaşması ve Örtünme

Ailenin mutlu ve huzur içerisinde devam edebilmesi için, içinde olduğumuz sosyal hayatın da bir çok etkileri vardır. Bunlardan biri örtünmektir. Buradaki örtünme hakikî ve mecâzî olarak anlaşılabilir. Örtünmemek kadınların açılıp saçılmasına neden olduğu gibi, evlenme çağına ermiş bir erkek ile kızın evlenip birbirine örtü olabileceği hale geldikleri zaman, onları nikah yoluyla aile kurmalarına engel olabilmektedir. Maalesef günümüzde cinsel arzulara ulaşma ortamlarının çoğalmasının bir nedeni örtünmemektir. Böyle olunca cinsel arzular evlilik çerçevesinin dışına çıkmış durumdadır.³³³ Bundan dolayı gençlerde aile kurma teşebbüsleri gecikmektedir. Her şeyin kendi vakti saatinde yapılması iyi olduğu gibi, gençlerinde evlenme zamanının vaktinde olmaması her türlü kötülöklere neden olabilmektedir. Bu nedenle Mutlak bilgi sahibi olan Allahü Teâlâ Peygamber aracılığıyla insanın saadetinin devam etmesine etki eden sosyal hayata müdahale eder.

³³¹ Akpınar, "Atamızın Cennet Hatırası: Tesettür".

³³² Yıldız, İsmail, *İslâm'da Giyim ve Tesettür*, Çıra Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 31-33.

³³³ Mutahharî, *age*, s. 71-72.

Dediğimiz gibi âyetlerde geçen kadının örtünmesinden kastedilen şey, onun namusudur. İnsan için en değerli olan şey de namustur. Kadının namusu ise daha değerli, daha mukaddestir. Ailenin saadet ve huzurluluğunun temeli kadınların dürüstlüğüne, iffet ve onurlarına bağlıdır. Her şeref sahibi, namus denen cevher karşılığında hiç bir şeyi değişmez. Onun korunması için her fedakarlığı yapar. İşte bu anlamdaki örtü, hürmet, saygınlık örtüsüdür.³³⁴

c. *Fitnenin Önlenmesinde Örtünün Rolü*

Fitne kelimesinin bir çok manası olduğu bilinmektedir. Konumuzla ilgili anlamı şöyledir; **فِتْنَةٌ** “fitne” hem Allah’tan hem de kulun kendisinden sâdır olan fiillerdendir. Belâya uğramak, felaket, birisinin canını kıymak, azap etmek ve buna benzer beğenilmeyen fiillerdir. Bu nedenle Kur’ân fitneyi hicvetmektedir: **“وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ”** “Fitne öldürmekten beterdir.”³³⁵ Fitnenin çıkmasına kadın veya erkek neden olabilir. Bu meseleye kadın erkek ilişkisi açısından bakarsak, kadının neden olduğu fitne, erkeği doğru dürüst olmaktan alıkoymak ve kaydırmaktır.³³⁶ Erkeğin neden olduğu fitne ise, kadınla gayri meşru yollarla ilişkide bulunmasıdır.³³⁷ Bu nedenle fitnenin meydana gelmesinde tesettürsüzlüğün etkisinin ne derecede olduğunu ele alalım.

Her toplumu sıhhatli ve dayanıklı yapan şey, aile hayatının kurulmasıdır. Evliliğin, aile ilişkilerinin doğru düzgün devam etmesi için, cinsellik önemli vesilelerin biri sayılmıştır. Bu nedenle karı-koca bu hususta dikkatle önem göstermeleri gerekir. Bu durum sağlıklı bir şekilde devam etmediği sürece evlilik yapısını zayıflatır ve ailenin saadetini olumsuzluklara götürebilir. Bu bir karı-koca örtüsüdür. Bu örtünün fonksiyonu zayıflarsa, dışarıda da açılıp saçılan örtüsüzlük varsa fitneler çoğalır ve sağlıklı aile yapısı ortadan kalkar.³³⁸ Bu sebeple İslâm dini kötülüğe götüren çirkin işleri nehyederek ona gidilen yolları yasaklamıştır.

³³⁴ Mûsâ Cârullah, *Hatun*, s. 58-59.

³³⁵ Bakara, 2/191, *İsfehânî, Müfredât*, s. 624.

³³⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, XIII/319.

³³⁷ Firûzâbâdî, *el-Kâmûs*, I/1221.

³³⁸ Yıldız, İsmail, *age*, s. 36-37.

Allahü Teâlâ çirkin işleri yasaklarken, çirkin işleri yapmaya yaklaşmayın şeklinde hükmetmiştir. Örneğin zina ile ilgili âyette Allahü Teâlâ: “Zinaya yaklaşmayın. Zira o, bir hayâsızlıktır ve çok kötü bir yoldur”³³⁹ buyurur. Bu âyette hem topluma hem bireye karşı bir emir vardır. Bu emir kişiyi sadece zinaya ve fuhşa karşı öğütte bulunmakla kalmaz, bununla birlikte fuhşa yönelten sebeplere de karşı son derece uyarıda bulunmaktadır. Toplum buna göre ayaklarını denk alsın demeye getirmektedir. Böyle bir şey emredildiği zaman bunun üstesinden gelebilmek için her türlü tedbiri almak gerekir. Zina ve zinaya götüren tedbirsizliğin biri olarak da örtüsüzlük sayılmıştır.³⁴⁰

Önemli olan dar bir kıyafetle dışarı çıkmamak ve erkeklere karşı, dar giysilerle vücudu teşhir etmemektir. Çünkü kadınlar dar elbise giydiği zaman azaları belli bir şekilde gözükür halde olur, böylece gerçekten bedenlerini örtmüş, yabancı erkeklerin gözlerinden korunmuş sayılmazlar. Giymiş olduğu dar kıyafetlerinden dolayı, fitneye, şehvetlerin uyandırılmasına ve fesat işlerin vuku bulmasına neden olabilirler.³⁴¹

İslâm'da bir hayâ vasıtası olan örtünme, vücudu gizleyerek toplumdaki cinsiyet farklılığını ortaya koyar. Bu farklılık kadının başörtüsüyle sağlanmıştır. Başörtüsü kadının safiyetini, hem kadın hem de Müslüman biri olduğunu gösterir.³⁴² Böyle bir kadının toplumda fitnenin önlenmesinde büyük katkısı olacağını söylememiz mümkündür.

Sonuç olarak kadının toplum içinde tesettürlü olmasıyla ilgili mesele yıllardır konuşulmuş, tartışılmıştır. Özellikle bu mesele ile ilgili bir çok kitaplar telif edilmiştir. Bu şunu anlatıyor, bu iş sadece konuşularak halledilemeyeceğinin apaçık bir göstergesidir. Elbette bir meseleyi ele alırken ağızları kapatarak ya da kulakları tıkayarak başarmak mümkün değildir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, problemin nerden kaynaklandığını tespit etmek ve ona göre tedbirler neyi gerektiriyorsa onu yapmaktır.

³³⁹ İsrâ 17/32.

³⁴⁰ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, III/107.

³⁴¹ Zeydân, “el-Libâs ve'z-Zîne li'l-Mer'e”, s. 330.

³⁴² Meriç, Ümid, “Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslâm'da Örtünme”, Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi 2, *İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yayınları, 3. Baskı, ss. 29-36, İstanbul 2010, s. 34.

B. TIBBÎ, SOSYOLOJİK VE PSİKOLOJİK AÇIDAN KILIK-KIYAFET

1. TIBBÎ AÇIDAN ÖRTÜNMEK

İslâm'ın diğer emirlerinde olduğu gibi örtü emrinde de sayısız tıbbî hikmetler mevcuttur. Örtü, kadını ve erkeği haricî etkilerden koruduğundan dolayı, insan sağlığına olumlu katkılarda bulunmaktadır.³⁴³ Buradaki haricî etkiler biyolojik, fizikî ve joğrafik vs. olabilir.

Biyolojik çevre; insanların, hayvanların ve bitkilerin meydana getirdiği canlılar tabakasıdır ve sosyal yapıların alanıdır. Diğer canlılar tabiatla uyum içinde yaşayabiliyorken, biyolojik çevrenin esas elemanı olan insan, kendi özel yapısının gereği olarak, en başta giyim nedeniyle onlardan farklılaşmaktadır. İnsan tenini, onu biyolojik çevredeki etkilerden korumadığı için giyinmeye ihtiyaç duymaktadır. Aksi takdirde insanın biyolojik yapısı olumsuz yönde etkilenecektir. Dolayısıyla giydiği elbise onu hem coğrafî etkenlerden, hem de biyolojik çevreden korumaktadır. Biyolojik açıdan kılık-kıyafette önemli olan, giysilerin vücudun yapısına, sistemine, yani sağlığa zararlı olmamasıdır.³⁴⁴

Elbise insanı iklim ve havanın tesirlerine karşı koruyan bir vasıta, bir örtüdür. Fakat, elbisenin fonksiyonu sadece bununla sınırlanmaz. Her devirde giyinmenin mutlaka ahlâkî yönü olmuştur. Biz bu düşünce ile elbisenin ilk insanla beraber mevcut olduğuna ve insanların mağaralarda, çıplak yaşamadıklarına inanırız. Zira, Kur'ân-ı Kerîm'de ilk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ve eşinin cennette elbiseli olduğu³⁴⁵ ve Âdem oğullarına çirkin yerlerini örtecek bir elbise, bir de giyip süsleneceği bir elbisenin indirildiği³⁴⁶ bildirilmektedir.

O halde giyinmenin ahlâkî yönü doğru muhakkak; fakat, elbisenin daha çok insan organizmasını haricî tesirlere karşı korumak gibi bir düşünceden de kaynaklandığı anlaşılıyor. Elbisenin en önemli

³⁴³ Çalışkan, *age*, s. 54.

³⁴⁴ Abalı, Nurullah, *Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet*, İlke Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2009, s. 16.

³⁴⁵ A'râf, 7/22.

³⁴⁶ A'râf, 7/26.

fonksiyonlarından biri de vücûdu kirlenmek ve haşerelerin ısırmasına karşı korumak gibi sıhhî bir vazife olmasıdır.

a. Tıbbî veya Sağlık Açısından Giyinme

Giyinme hijyeni bakımından bir elbisede aranan özellikler şunlar olabilir: Elbise iklim ve hava şartlarına uygun olmalı, vücuttan sıcaklık ve rutubetin atılması yani, elbise havasının değişmesine imkân vermelidir ve ayrıca, başka insanları da rahatsız etmeyecek şekilde olmalı. Elbisenin temizliği ise sağlık açısından en önemli unsurlardandır.

Özellikle elbise serbest olmalı, hareketleri engellememeli, hayat şartları ve mesleğe uygun olmalı, yaş, cinsiyet, şişmanlık ve çeşitli alışkanlıklara uyacak şekilde her bünyeye uygun, sıhhî ve yıkanabilir olmalı.³⁴⁷ Özellikle bedene sımsıkı yapışan dar elbiseler değil de, geniş elbiselerin giyilmesi sağlık açısından tavsiye edilmiştir. Diğer yandan geniş ve bol giyimin kadınları kısırlaşma tehlikesinden uzak tutmasıdır. Dar pantolon giyen kadın hatta erkeklerin de üreme hücrelerinin öldüğü ve kısır kaldıkları belirtilmektedir.³⁴⁸

Erkekler, yaratılışı gereğiyle kadının vücudunu görmesiyle ruhen ve bedenlen etkilenir. Cinsel istekler, beyni de harekete geçirir ve beyni zorlar. Örtüsüz bir vücuda yapılan devamlı bakışlar, insandaki güç deposu olan cinsel gücü boşaltır. Halbuki örtünme, insanı cinsel uyarıcıların zorlanmasından koruyarak, bedeni sâlim kılar. Çıplaklık ise insanı cinsel arzulara yöneltir. Devamlı cinsel arzular vücudun dengesini bozduğunu tıp otoriteleri araştırmalarıyla ortaya koymuşlardır.³⁴⁹

İslâm dininin çok önem verdiği konulardan biri de temizliktir. *Allah kullarından çokça temizlenenleri sever*,³⁵⁰ “temizlik imanın yarısıdır”³⁵¹ gibi bir çok âyet ve hadîsler İslâm’ın temizliğe verdiği önemi açıkça belirtmektedir. Bu nedenle müslüman, bedenini, elbisesini, evini ve oturup

³⁴⁷ Abalı, *age*, s. 90.

³⁴⁸ Çalışkan, *age*, s. 62.

³⁴⁹ Abalı, *age*, s. 55.

³⁵⁰ Tevbe, 9/108.

³⁵¹ Müslim, “Tahâre”, 223.

kalktığı yeri her zaman temiz tutan kimsedir.³⁵² Özellikle günümüzde bir çok deneyimler neticesinde farklı farklı çalışma alanları meydana gelmiş bulunmaktadır. Yani sayamayacağımız kadar çok olan çeşitli iş kolları oluşmuştur. Bu nedenle işçiler kendi işlerine göre giyim-kuşam tarzlarını ayarlamak zorundadırlar. Genellikle işçilerin çoğunun çalıştığı işler fizikî olarak insanı hareket ettirir, bunun neticesinde insan terler, derilerden yağlar çıkar ve elbisede ister istemez kokularla birlikte terden oluşan bol miktardaki nemler meydana gelir. Eğer işçinin çalıştığı ortam tozlu ise, nemli elbiseye tozlar yapışır ve elbise çok kötü bir şekilde kirlenmiş olur. Bütün bunları gözönünde bulundurduğumuzda *elbisenin temizliği* en önemli unsurlardan biri olduğunu anlarız. Kurân’-ı Kerîm’de Allahü Telââ temizlik hususunda peygamberine hitapla “*elbiseni tertemiz tut*”³⁵³ buyurmuştur. Bu âyetin muhatabı Hz. Peygamber (s.a.v.) olsada, umûm için de geçerli olarak tefsir edilmiştir.³⁵⁴ Elbisede temizlik olmadığı takdirde, haricî tozlar ve ciltten çıkan yağ ve ter bezleri ifrazları ile, bir çok mikroplar oluşur. Bu mikroplar ciltte yanma, kaşıntılar meydana getirir. Özellikle tenasül organı bölgesinde çeşitli hastalıklara sebep olur.³⁵⁵ Halbuki İslâm’da hadîs ve fıkıh kitapları “tahâret bahsi” ile başlar. Bu kitaplarda özellikle temizlik ve necislik konusu işlenir ve temizlik nasıl yapılır, bunun üzerinde durulur.

b. İklim ve Mevsim Açısından Giyinme

Yaz aylarında bilhassa hanımların erkeklerden daha açık giyindiklerine şahit oluruz. Bunun nedeni nedir? Acaba hanımlar sıcaktan, erkeklerden daha mı çok müteessir olurlar? Elbette öyle olduğunu sanmıyoruz. Ancak hanımların ciltleri altında erkeklerden daha fazla yağ bulunduğunu, yağlı, şişman ciltlerde hasıl olan sıcaklığın kaybının, yağın sıcaklığı az nakletici bir vasat oluşturması sebebiyle iyi olmayacağı

³⁵² Şentürk, Lütfi, Yazıcı, Seyfettin, *İslâm İlmihali*, DİB Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2016, s. 88-89.

³⁵³ Müddessir, 74/4.

³⁵⁴ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, VI/512-513.

³⁵⁵ Ataseven, Asaf, “*Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslâm’da Örtünme*”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, *İslâm’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yayınları, 3. Baskı, ss. 85-93, İstanbul 2010, s. 87.

söylenbilir. Çok şişman kadınlar bu sebepten açılmış olabilirler. Ama hanımlar sıcakta açılma değil, fazla yağları atmaları, eğer mümkün değilse elbise ikliminde yaşamaları gerekir.³⁵⁶ Yani kendi şişmanlıklarına göre geniş ve bol olan elbiseleri tercih etmelidirler.

Aslında hanımların açık giyinmeleri sadece bu yukarıdaki uygulamadan kaynaklanmıyor. Onların kendilerini erkeklere göstermek, beğendirmek; aksine erkeklerin hanımları seyretmek temayülünde yaratılmış olmalarından da ileri gelebilir. Bir görüşe göre giyinmenin ahlâkî yönü bu olsa gerekir.³⁵⁷ Bundan dolayı dinler, özellikle İslâm dini, erkek ve kadınlardaki yukarıda belirtilen psikolojiyi gözönünde bulundurarak, giyinmenin esaslarını, bilhassa hanımlar için kesin olarak belirtmiş bulunuyor.³⁵⁸

Elbisenin en önemli amaçlarından biri de insanları sıcaktan korumaktır.³⁵⁹ Yani âyetten anlaşılan, sıcak iklimlerde veya sıcak mevsimlerde çıplak dolaşma yerine, giyinerek güneş ışınlarından korunmak gerekmektedir. Evet çıplaklık eşyanın tabiatına terstir. Nasıl ki soğuktan muhafaza için elbise giyiyorsak, yazın dahi güneşten korunmalıyız ve çıplaklıktan kaçınmalıyız.³⁶⁰

Kış mevsimlerinde havanın soğukluğundan dolayı kalın elbiselerimizi giyerek, hastalanmamanın tedbirlerini almamız gerekir. Bir çok insanlar estetik bir yapıya sahip olacağız diye bir çok hastalıklarla mücadele etmek zorunda kalıyorlar.

Bu iki mevsim misâli gözönünde bulundurulduğunda yazın sıcağı veya kışın soğukunda, kadın ya da erkek olsun giyinmenin gerekliliği ortaya çıkıyor.

³⁵⁶ Ataseven, *age*, ss. 85-93, s. 86.

³⁵⁷ Ataseven, *age*, s. 87.

³⁵⁸ Ahzâb, 33/59; Nûr, 24/31, 60; Ebû Dâvud, “Libâs”, 4104; Müslim, “Libâs ve’z-Zîne”, 2128; Safiyyu’r-Rahmân Mubârekfûrî, *el-Misbâhu’l-Münîr fî Tehzîbi’t-Tefsîr İbni Kesîr*, 1. Baskı, 2016, II/956.

³⁵⁹ Nahl 16/81.

³⁶⁰ Çalışkan, *age*, s. 58.

c. Modanın Etkileri

Moda (mode), Latince “oluşmayan sınır” anlamındaki ‘modus’tan gelir. İngilizce karşılığı ‘fashin’dır ki, âdet, usul, biçim, şekil, tarz, üslup, davranış, kibar sınıf hayatı, üst tabaka, yüksek zümre manalarını ihtiva etmektedir.³⁶¹

Elbise modaya uydurulmaya başladığı günden beri insan sağlığına çeşitli zararlar getirmiştir. Elbisenin modaya tabii olarak yapılması, vücûda herhangi bir duruş ve şekil vermek gayesi ile oluyor ki, bu da vücutta geçici ya da, devamlı çeşitli bozuklukları, teneffüs zorluğu, karın organlarının yer değiştirmesi gibi arızaların ortaya çıkmasına neden oluyor. Moda sebebi ile sağlık yönünden bu mahzurlar ortaya çıkınca, asrımızın başında giyinme hijyeni uzmanları modacılarla mücadeleye başlamışlardır. Bu konuda modacıların başarılı oldukları bir gerçektir. Zira insanlar modacılarla bilerek veya bilmeyerek yardımcı olmaktadır. Modaya uygun giyinmenin, doğurduğu mahzurlar pek çoktur.³⁶² Örneğin; yüksek yakalar, yüksek topuklar, dar iç çamaşırlar, çok dar pantolonlar, korseler vs. Özellikle sıkı korseler, iç organların çalışması ve omurga hareketleri bakımından mahzurlar arz etmektedir.³⁶³

Günümüzün değişen şartlarında Müslümanın giyim tercihlerine yönelik bazı eleştiriler konu ile ilgili nasları yeniden gözden geçirme ihtiyacını zorunlu kılmıştır. Hayatın her alanına dokunan, insanı bir bütün olarak güzelleştirmeyi hedefleyen İslâm öğretisinin giyim-kuşam konusundaki ölçülerinin sınırları özellikle de günümüzde daha büyük bir önem arz etmektedir. Bu ölçülerin içinde gayr-i Müslimlere benzememe ölçüsü ise farklı din ve kültür mensuplarının iç içe yaşadığı günümüz açısından son derece hassas bir durum oluşturmaktadır.³⁶⁴

Farklı din ve kültür mensuplarına benzemenin gerek âyetler gerekse hadîsler tarafından çeşitli şekillerde sakındırıldığı bilinmektedir. Ancak bu

³⁶¹ Abalı, *age*, s. 128.

³⁶² Ataseven, *age*, s. 90.

³⁶³ Ataseven, *age*, s. 91.

³⁶⁴ Uysal, Şule Yüksel, “*Men Teşebbehe bi Kavmin*” Hadisini Küresel Giyim Kültürü Açısından Yeniden Okuma, *Türkîş Studies*, Ankara 2016, ss. 293-314.

uyaruların içinde en çok kullanılanlardan biri من تشبه بقوم فهو منهم hadisidir. “Kim bir kavme benzerse o da onlardandır”³⁶⁵ Dolayısıyla İlâhî mesajlara kulak vermeyen topluluklarda, müslümanlığa ve insanın tabiatına uygun olmayan elbise türleri yayılır. Böyle bir durum insan tabiatının bozulmasına neden olabilir.

Sonuç olarak elbise hem mevsime hem geleneğe hem dine uygun ve insanlar arasında bir fitneye neden olmayacak şekilde olmalıdır, ancak modacılar elbiseyi asıl gayesinden uzaklaştırmışlardır. Elbisenin sağlık ve ahlâkî yönünü tamamen ihmal ederek, karşı cinsleri birbirine bilhassa hanımları erkeklere cazip hale getirme vasıtası haline sokmuşlardır. Böylece elbise sıhî ve ahlâkî fonksiyonunu tamamen yitirmiş bulunuyor. Bu hâle göre, elbisenin hijyen uzmanı, sanat tarihçisi, din bilgini ve modacıdan kurulu bir heyet tarafından gözden geçirilmesi ve yeniden şekil verilmesi gerektiği düşüncesini desteklememiz, bu probleme çözüm olabilir.

2. SOSYOLOJİK AÇIDAN ÖRTÜNMEK

a. *Örf ve Kültürün Etkisi*

Sözlükte; “iyi olan, yadırganmayan, bilinen, tanınan, peşpeşe gelen” anlamlarındaki “urf” kelimesinin Türkçe’deki söylenişi “örf”tür.³⁶⁶ Yani örf; Yasalarla belirlenmemiş olan, bir halkın veya bir şehrin kendiliğinden uyduğu gelenek ve âdetleridir. Kültür ise örf’e göre daha geniş kapsamlı kavramdır. Örneğin bir sanat eseri dünyanın her yerinde kabul görürken, örf kendi varlığını ancak bir millete kabul ettirebilmektedir. Ancak kültür ile örf yakın anlamları içerdiğinden dolayı bazen birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Kültür, insanın atalarından edindiği bütün sosyal mirası içine alır. Kültür, öğrenme yoluyla geçiş kazanır, geleneklerle varlığını sürdürür. Kültürün sürekliliği, toplumun öğrenme kabiliyetine bağlıdır. Bu nedenle öğrenilen tavır ve hareket olmuş olur. Dolayısıyla bir insan belirli bir tarzda hareket eder, belli bir tarzda giyinir ise, bu da belli bir kültürün içinde doğup, büyümüş olduğunu gösterir. Böylelikle kültür, kendi mensuplarına belli bir şekilde şahsiyet kazandırmış olmaktadır.

³⁶⁵ Ebû Dâvûd, “Libâs”, 5.

³⁶⁶ Dönmez, İbrahim Kâfi, “Örf”, *DİA*, İstanbul 2007, XXXIV/87.

Kültür, zaman aralıkları içinde ne kadar sabit bir muhtevaymış gibi gözüküyor ise de, her zaman dinamiktir, daima değişendir.³⁶⁷ Yani gün geçtikçe insan oğlu gelişmektedir, bu nedenle kendisi farkında olmadığı halde yaşam tarzının da gelişmesini sağlamış olmaktadır. Böylece kültürlerde değişiklikler yapılmış olur. Eğer kültürdeki değişiklikler aşırı derecede olursa, belkide değişikliklere maruz kaldığı sebebiyle tarih sayfalarında zikredilebilir.

Sosyoloji ve psikoloji bilimlerinde kültür; toplumda sosyal, ahlâkî törelerin, yönetim ve iş hayatı ile ilgili gelenek ve göreneklerin tümü anlamına gelir. Özellikle grup hayatını düzenler, sosyal ilişkilerde insanların birbirleriyle olan ilgi ve ilişkilerini belirleyen yerleşmiş örnekleri içerir. Aslında kültür insanların sosyal ihtiyaçlarının tatminini sistematize etmek için vardır. Yani grup hayatını düzenlemek, grup içindeki ilişkilerde meydana gelen problemlere karşı çözüm yolları sağlar.³⁶⁸ Bu hususta müstakil bir kültüre sahip olan İslâm dini de, hayatın bütün alanlarına yönelik talepleri olan, hayatın bütün meydan okumalarıyla yüzleşmekten asla çekinmeyen, kaçınmayan, hayatın bütün alanlarında insanoğluna yol gösterme iddiasında bulunan, bu sebeple de bireysel yönü kadar toplumsal yönü de bulunan eşsiz bir karaktere sahiptir.³⁶⁹ Konumuz kültürün örtünmeye olan etkisiyle ilgili olduğundan dolayı, kültürün örtünmeye ve İslâm'ın emirlerinden olan örtünün kültüre olan etkileri ne derecededir, gözden geçirelim.

Özellikle örf ve kültürün kaynağı nedir ondan bahsetmekte de fayda vardır. İnsanlık tarihi incelendiğinde başlangıçta kültürün alt yapısını dinin oluşturduğu görülür. Yüce Allah en güzel biçimde yaratmış olduğu kulunu başıboş, kendi haline bırakmamıştır. Hz. Âdem yaratıldıktan sonra eşiyile beraber cennette bir süreye kadar kalması - yani oranın yiyeceklerinden ve giyeceklerinden faydalanarak – ilk kültürün, Allah'ın emrinin altında

³⁶⁷ Abalı, *age*, s. 33

³⁶⁸ Baymur, Feriha, *Genel Psikoloji*, İnkılâp Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 1994, s. 270-271.

³⁶⁹ Kırbaçoğlu, Mehmet Hayrı, *Ahir Zaman İlmihali*, OTTO Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2016, s. 279.

olduğunun göstergesidir. Yüce Allah Hz. Âdem ile eşi Hz. Havva'yı yarattıktan sonra her şeyi öğretmiştir. Dolayısıyla insanlık tarihindeki ilk kültür, cennette yaşanmıştır. Daha sonra cennetten indirilmiş olan Hz. Âdem ile eşi Hz. Havva'dan meydana gelen oğullarının fitrî kültürleri bozulunca Yüce Allah peygamberler aracılığıyla onlara ilâhî mesajlar ileterek uyarılarda bulunmuştur. Bu nedenle kültürün ana kaynağı, din olduğunu söylememiz mümkündür.

Daha önce de bir çok âyet ve hadîslerde geçtiği gibi örtünmek İslâm dininin farz kıldığı emirlerinden biridir. İslâm dininin doğuşundan günümüze kadar kendini müslüman olarak görüp, İslâm'ı kabul eden milletler, benimsediği dinin emir ve yasaklarını ne kadar anlamış ise o kadarını uygulamaya çalışmıştır. Ancak dini anlayıp onu pratiğe geçirme hususunda her devirde her toplumda her türlü engeller de olmamış değildir. Günümüzde de olduğu gibi. Bunlardan biri, İslâm dinini benimsemiş Müslümanların kendi kültürleri de bazen engel olarak görülebilmektedir. Ancak fikhî sonucun belirlenmesinde kendisine atıfta bulunulan belli nitelikteki sosyal davranış biçimlerini ifade eden örf, Kur'ân ve sünnet'e açık bir şekilde aykırı olmadığı sürece câiz, hatta bazı içtihadî konularda delil olarak da sayılmıştır. Örneğin; Ebû Yûsuf (ö. 182/798)'un ribevî malları 'vezn' (tartı) ve 'keyl' (ölçü) yoluyla mübadele edilmesini şart koşan hadîsi örfe göre yorumlayan ichtihadıdır.³⁷⁰ Bu nedenle her millet kendi millî kılık-kıyafetlerini nassa aykırı gelmeyecek şekilde giymeleri dînen câizdir.

Arap yarım adasındaki milletlerin giydikleri sünnet değil kendi yörel kılık-kıyafetleridir. Günümüzde bir çok memleketlerde müslümanlar Arabın millî kılık-kıyafetini İslâm'ın örtünmedeki koyduğu prensiplerle karıştırmaktadırlar. Bu da bazen toplumlar arasında nassa karşı gelmeyen kılık-kıyafetleri giyme hususunda problemler yaratmaktadır. Böyle problem haline gelmemesi gereken konuların zuhur etmesinin nedeni de, bazı

³⁷⁰ Dönmez, İbrahim Kâfi, "Örf", *DİA*, XXXIV/87-92.

topluluklarda bu gibi konularda yeteri kadar kaynak kitapların olmaması ise, bazı topluluklarda da bilgi edinme yöntemlerinin hala oluşmamış olmasıdır.

Sonuç olarak toplu halde yaşayan insanların kılık-kıyafetleri, iklim şartlarına, yöre ve toplumların örf ve âdetlerine göre değişebilmektedir³⁷¹ ve bu değişiklikler Kur'ân ve sünnet'e karşı olmadığı sürece kendi kültürüne göre giyilmesi câizdir.

b. Sosyolojik Açıdan Moda

Toplum üyelerinin davranış ve hareketlerini belirleyen kurallardan olan moda, örf ve âdetler ve gündelik konular üzerinde sosyal bakımdan onaylanan geçici değişiklikler olarak tanımlanabilir.³⁷²

Modanın altında yatan psikolojik gerçeklere bakıldığında ise, dikkat çekme (beğenilme ve kendini gösterme arzusu), katı gelenekçilikten sıkılma, zevk ve heyecan arayışı, itibar peşinde olma, gösterişçilik ve teşhircilik ihtiyacı ile bağdaştırılması doğaldır.³⁷³

Toplumsal tercihlerin çoğu modada yansır. Günümüzde moda denilince akla hemen giyim-kuşam gelmektedir. Oysa moda insanın bütününe kucaklar. Duygulardan davranışlara, evlere, şehirlere ve bahçelere kazandırdığımız biçimlere kadar her şey modanın etkisi altındadır. Moda her yerde ve her şeyde, görünmeyen ama var olan güç gibi hissettirir kendini. Ancak hayatın bütün alanlarında uzantıları olan moda kendisini en açık biçimde kıyafet alanı ile belli eder.

Modanın ferdî ve sosyal fonksiyonları, anlaşıldığı kadarıyla iki yönlüdür. Menfî yönü, toplumun bozulmasını kolaylaştırabilir. O, toplumun norm ve değerleri yerine, farkına varılsın varılmasın, başka toplumların örfi, estetik, ahlâkî norm ve değerleri moda ile tanışabilir ki, bu da kimlik bunalımına yol açar. Ahlâkî bozulmalara sebep olabilir ve toplumun istikrarını sarsabilir. Olumlu yönü için diyebiliriz ki, örf ve âdetlerin

³⁷¹ Yazıcı, Seyfettin, *İslâm İlmihali*, DİB Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2016, s. 436.

³⁷² Yazıcı, *age*, s. 129.

³⁷³ Tezcan, Mahmut, *Sosyolojiye Giriş*, Ankara 1993, s. 113.

katılığını ve bu katılığın gelişmedeki engelleyiciliğini kırabilir. Fakat unutmamalı ki bir müddet sonra modanın kendisi de tutucu hale gelebilir.³⁷⁴

İslâm dünyası moda ortaya çıkarmada zayıf kalmış, hele son zamanlarda iyice taklide yönelmiştir. İslâm modasından ziyade, İslâmî kimliği yalın olarak işaret eden, sembolleri yalın olarak kullanan biçimlerden bahsedilebilir. Kadınların başörtüsü, erkeklerin sakalı, giyim-kuşamda bazı özellikler gibi. Fakat bunlara ait ne kendi toplumlarını, ne Müslüman olmayan toplumları etkileyecek bir model mânasında moda oluşmamıştır. Halbuki ilkelerde bu işaretleri bulmak mümkün olabilirdi. “Allah verdiği nimetlerin izlerini üzerinizde görmek ister”.³⁷⁵ Bulunduğu milli kültürle de birlikte olmak üzere milli-İslâmî moda oluşmayınca da başka toplumların modelleri taklit edilir hale gelir.

c. Sosyolojik Açıdan Giyinmenin Ahlâkî Konumu

İslâm’da vücudun mahrem yerlerinin örtülmesinin, vücudun korunması ve süslenmesinden öncelikli olması; örtünmede, bedenin örtünmesinden ziyade ahlâkî bir yönünün olduğunun ve bunun daha çok önemsendiğinin açık bir delilidir. İnsanın tabiatının, hayvaninkinden tümüyle farklı olduğu açıktır. Bu sebeple Allah, insanlardan farklı olarak hayvanların doğuştan vücutlarını korunmuş ve örtülü bir şekilde yaratmış, bu nedenle de onlarda avretlerini örtmeleri için bir hayâ duygusu da vermemiştir.³⁷⁶

İnsan vücudunun güzelliklerini teşhir etmek için giyinmez; bilakis örtmek için giyinir. Giyim insanları tahrik için değil aksine o duyguyu kontrol etmek içindir. Bu nedenle örtünme sadece vücudu hava şartlarına karşı koruyan ve süsleyen bir nesne değil daha çok ahlâkî bir işleve sahiptir. Örtü herhangi bir giysi ya da kadına baskı aracı olmaktan çıkarak İslâmî bir hüviyet kazandırır, insanı takva sahibi kılar. Allah’ın insanlar için yarattığı

³⁷⁴ Sezen, Yümni, *Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, İFAV Yayınları, İstanbul, s. 77.

³⁷⁵ Tirmizî, “Edep”, 2819.

³⁷⁶ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'ân*, II/25.

nimetlerin en önemlilerinden olan elbise, hem vücudu koruyan, hem ahlâkı koruyan; hem de güzelleştirici bir unsur olmuştur.

Dil, insanın kendi düşüncesini anlatan, iç dünyasını dışa yansıtabilen bir yetenektir. Bu yetenek, Allah'ın insanoğluna vermiş olduğu en büyük nimetlerden biridir. İnsan, bu kabiliyet sayesinde kendi ihtiyaçlarını gidermek için başkasıyla iletişime geçebilir. Aynı şekilde mânevî susuzluğunu kandırmak için Allah'a inandığını tevhid kelimesini dillendirerek belirtir. Dilin yardımıyla O'na duâ eder, O'nu dille zikreder ve bu şekilde ibadet etmiş olur. Ancak şu da mâlumdur ki, insan sadece diliyle kendini tanıtan varlık değildir. Yalnız insana has olan beden dili de vardır. Bu ise, vücuda elbisenin giyilmesiyle bilinir. Beden dili, sadece organların değil, aynı zamanda organların örtüldüğü giysi ile de yakından ilgilidir. Dolayısıyla, elbise de konuşur. Kendine çağırır, mesâfe koyar, karşısındaki ile içtenliği veya resmiyeti ifâde eder. Bununla birlikte elbise bir kimliktir, karakter alametidir, örfün tercümanıdır, iklimin belirtisidir. İnsanın temizliği, zengin ve fakirliği, düzeni, muhâtaplarına verdiği değer, saygı da bir giysiden anlaşılabilir. Her şeyden önemlisi, elbise bazen insanın hangi dini tercih ettiğini, ya da diniyle ne tür bir ilişkiyi tercih ettiğini de belirtir. Mesajdır giysi, çağrıdır, bir korunmadır.³⁷⁷

Günümüzde her alanda ahlâksızlıktan söz etmek mümkündür. Örneğin modernleşme algısı erotizmle bir görülüyor. Sosyal hayat açısından baktığımızda moda unsuru, âdeta kadının “cinsel tüketim objesi” gibi düşünülmesi anlamını taşıyor. Bu şekilde kadının bedeni üzerinden ekonomik sömürü yapılmasını “modernleşme” olarak algılamak doğru değildir. Otomobil reklamlarındaki hedef kitle erkekler olmasına rağmen, tanıtımda kadınlar kullanılıyor. Demek ki kadının ekonomik olarak sömürülmesi söz konusudur. Kadın onuruna zarar veren bu davranışa, kadın hukukunu koruyan hareketlerin izin vermemesi gerekir. Erkeklerin

³⁷⁷ Kalkan, *Ansiklopedik Kur'ân Kavramları*, IX/1119-1120.

hizmetine sunulan kadın imajı, onaylanması mümkün olmayan bir görüntüdür.³⁷⁸

3. ÖRTÜNMENİN PSİKOLOJİK BOYUTU

a. Giyinme ve Psikoloji

Giyinmenin, vücudunun bazı yerlerini kapatmanın psikolojik temeli, insanın kendisinde başlar. İnsan bazı şeyleri başkalarına göstermek istemez. Kişi, göstermek istemediği organlarını korumak için, bu organları bir şeyle kapatır, başkasının algılamasına engel olur. Ayıp yerlerini kapatma, utanma, karşısındakine düzgün görünme, beğenilme istekleri dışında daha yoğundur.³⁷⁹ Bu noktada örtü kadının dışılığını perdeleyerek, toplum içinde kişiliği ile değer kazanmasının önünü açıyor.

Dişilikle, fizikî görünüm ve güzellikle kazanılan değer, kalıcı bir değer değildir. İslâm dini kadının bu yönü ile toplumda değer kazanmasını istemediği gibi, kadına toplumda bu yönüyle değer verilmesini de istemez.

Örtünme emrine uymayanlar, genelde güzel giyinme, güzel gözükmeye yarışını psikoza içine girerler. Devamlı elbise değiştiren açık-seçik kadınlar, başkaları tarafından zamanla ilgi göremeyince psikolojik bunalıma girebilirler. Sinir sistemleri tahrip olur, kıskançlık, yalnızlık ve moral bozukluğu sonunda geçimsiz bir tip olurlar. Ama gerçekten neden örtündüğünün farkında olan birisi için böyle bir durum söz konusu olamaz. Çünkü o, başkaları için değil Allah'ın rızasını gözeterek giyinir ve başkalarına güzel görünme endişesi de duymaz.³⁸⁰ Bundan dolayı teşhircilik her türlü psikolojik bozukluklara neden olabilmektedir. Örtüsüzlüğün, kadınlar kadar erkek psikolojisi üzerinde de olumsuz etkileri vardır.

b. Moda ve Psikoloji

İnsanın yapısında diğer hiçbir canlıda olmayan bir özellik var ki, bu giyinme ihtiyacıdır. İlk insandan bu yana örtünme, ayakkabı giyinme gibi ihtiyaçların olduğunu düşünürsek, giyinmek, fitrî eğilimlerimizden birisidir,

³⁷⁸ Canan, Sinan, *Kimsenin Bilemeyeceği Şeyler*, Tuti Kitap Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2017, s. 37-40.

³⁷⁹ Abalı, *age*, s. 19.

³⁸⁰ Çalışkan, *age*, s. 65.

diyebiliriz. İşte bu sebeple insanın ilk evi, elbisesidir. Elbise de, insanın psikolojik durumuna belli bir derecede etki etmektedir.

Psikolojinin elbiseye etkisi açık bir şekilde moda üzerinde görülebilmektedir. Moda, yaygın sosyal formların kurallarına karşı isyan eden duyguların ifadesi olarak ortaya çıkar. Kişi bu karşı çıkışta kendini güvende hissetmesi için onun kullanmış olduğu savunma mekanizmalarını kullanır.³⁸¹

Bunlardan biri insanın kendini ödüllendirmesidir ki, üstünlük duygusunu bütün olumsuz şartlara rağmen tatmin etmesidir. Kısa boylu birisi için yüksek topuklu ayakkabılar bir ödüllendirir. Aynı şekilde kısa ve şişman birini, olduğundan ince ve uzun gösteren elbise modeli de bir ödüllendirir.³⁸² Kadınların yüksek topuk giymeleri çeşitli deformasyon ve arızalara sebep olmaktadır.³⁸³ Buna rağmen psikolojik olarak kendini modaya kaptıranlar az değildir.

Ayrıca moda, kadının bir ilgi alanına hitap eder. Seçilme ve beğenilme duygusu, onun temel psikolojik ihtiyaçlarından bir tanesidir. Bu hususta kadınlar kendini erkeğe karşı beğendirmek amacıyla, teşhirciliğin moda kanalıyla benimsenilmiş olan; mini etek, mini elbise, dar pantolon, dar kesim kadın elbiseleri, dar ve eteği kısa tunik gibi giysileri giymektedirler.³⁸⁴ Yani bir yönden kadınların psikolojisini bilen moda üreticileri teşhircilik hususunda kadınlara büyük bir ölçüde yardımda bulunmaktadır. Böylece moda, bu içdürtüsel eğilime hitap etmektedir ve teşhircilik bir hastalık olarak kadının kişiliğine değil, dışılığına dikkat çekmektedir.

Ancak İslâm dini Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımları başta olmak üzere, müslüman hanımların ev dışında, aşırı makyajlı ve abartılı şekilde süslenerek, ağır parfümler kullanarak ya da dekolte kıyafetler giyerek dışarıya çıkmalarını onaylamamıştır. Özellikle süslenme ve dekoltenin,

³⁸¹ Abalı, *age*, s. 26.

³⁸² Abalı, *age*, s. 27.

³⁸³ Ataseven, *age*, s. 91.

³⁸⁴ Tarhan, Nevzat, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, 87. Baskı, Ankara 2018, s. 163-164.

kadın cinselliğinin teşhiri amacıyla kullanılmasını İslâm'a uygun olmayan, müslüman kadın ve kızlara yakışmayan bir davranış şekli olarak kabul edilmiştir.³⁸⁵ Burada erkekler de teşhircilik ve bunun gibi konularda kadınlar kadar eleştirilebilir. Hatta erkeklerin bu hususta kadınlardan daha çok tedbirli ve temkinli davranmaları gerektiği söylenmemiş değildir.³⁸⁶ Yalnızca erkekler seçilme ve beğenilme açısından kadınlar gibi düşünmediklerinden dolayı, moda ve teşhirciliğe kadınlar kadar önem vermediklerini söyleyebiliriz.

c. Beden Dilinin Psikolojik Etkisi

İnsan fiziksel çevresi ile olduğu gibi toplumsal çevresi ile de sürekli bir etkileşim halindedir. Toplumsal çevrenin insan üzerindeki etkilerden biri de beden dilidir.³⁸⁷ Beden dilimizle verdiğimiz mesajlar, insanlarla anlaşmamızda en temel araçtır. Hem yakın çevremizde, hem daha geniş sosyal hayatımızda, hem de farklı ülke insanları ile ilişkilerimizde öncelikle beden dilimizi kullanırız ve onların beden diliyle anlattıklarını çözmeye çalışırız.³⁸⁸ Diğer bir ismi de sözsüz iletişimidir. Sözsüz iletişimin mesaj vermek için başvurduğu yollardan birisi de, kullanılan araçlar ve aksesuarlardır. Giydiğimiz kıyafetler, taktığımız takılar, gözlük, kullandığımız parfüm vb. hepsi birer araçtır. Bunların hepsi kişinin zevklerini, ilgilerini, ait olduğu meslek ve grubunu, sahip olduğu dünya görüşünü, psikolojik durumunu ve karakteri hakkında önemli bilgiler vermektedir.³⁸⁹ Özellikle dilsiz iletişimin gerçekleştirdiği kişinin giyinme ve süslenme yoluyla başkalarına mesaj vermesi söz konusudur.³⁹⁰ Bundan dolayı insanlar arasındaki iletişimde, beden dilinin rolü ilk karşılaşan insanlar için gerçekten çok etkileyicidir.

³⁸⁵ Kırbaçoğlu, *age*, s. 327.

³⁸⁶ Mûsâ Cârullah, *Hatun*, s. 62.

³⁸⁷ Baymur, *age*, s. 271-272.

³⁸⁸ Baltaş, Zuhâl, Acar Baltaş, *Bedenin Dili*, Remzi Kitapevi Yayınları, 48. Baskı, İstanbul 2014, s. 22

³⁸⁹ Altıntaş, Ersin, Devrim Çamur, *Sözsüz İletişim ve Beden Dili*, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2001, s. 129.

³⁹⁰ Yıldız, *age*, s. 30.

Yüz yüze olan ilişkilerde kelimeler % 10, ses tonu % 30, beden dili ise % 60 önem taşımaktadır. İlk defa karşılaşan kişilerin % 70'i ayakkabılarına baktıkları öğrenilmiştir. 30 saniye içerisinde ise, kişide belli bir izlenim oluşmaktadır. Bu nedenle beden dilinin konuşması açısından kılık-kıyafetin önemi ortaya çıkmaktadır.³⁹¹

Burada asıl olan bedendir, kılık-kıyafet de beden dilini etkileyen faktörlerden biridir. Bu nedenle insanlar kendi fizikî bedenine uygun elbise modellerini seçerler. Fazla kilolu olanlar yakışıklı olmak için epeyce zaman harcarlar. Çünkü kendilerine uygun elbise modeli bulmakta zorluk çekerler. Adaleli insanlar da giyim modeli bulmakta obozite insanlar gibi zorluk çekmezler. Ancak, bir insanın beden yapısı ne olursa olsun, mutlaka kendine yakışan bir giyim ve dış görünüş tarzı vardır. İnsan kendine uygun modeldeki elbise giymesi de, iletişim anında yardımcı olma özelliği, o anda içindeki ruhsal durumunu güçlendirmesi, muhatabına olan önemi, üstünlük taslama çabası ve bir kaç statü belirlemelerden dolayıdır.³⁹² Özellikle yerine ve zamanına uymayan kılık-kıyafet, kendini ve karşısındaki insanı çeşitli düşüncelere sevk edebilir.

DEĞERLENDİRME

Kılık-kıyafetin tabii etkenlerine bakıldığında, biyolojik ve coğrafi ihtiyaçların en önemli etken olduğu görülmektedir. Tabiat şartları karşısında yeterince koruyucu giysiye sahip olmayan insan, bu eksikliğini kılık-kıyafetle giderebilmektedir. Kendisini korumaya çalıştığı şartlar arasında iklim, sıcak, soğuk en başta gelenlerdir. Sonraları bu ihtiyaç süslenme özelliğini de kazanmış, ülkelere göre zamanla gelenek halini almış, millî kıyafetler de bu arada gelişmiştir. Yeryüzünün türlü ülkelerinde ve bölgelerinde farklı iklimler bulunduğundan, insanlar değişik özellikleri olan kıyafetlere bürünmek durumunda kalmışlar, bunun sonucu olarak da yerel giyinişler doğmuştur.

Giysinin temel tabii bir diğer özelliği ise psikolojiyle ilgilidir. Fert, bir yerlerini örtme ihtiyacı nedeniyle örtünmekte, giyinmektedir. Örtülecek alan

³⁹¹ Abalı, *age*, s. 28.

³⁹² Altıntaş, Ersin, *age*, s. 136-137.

kültür, toplum, din gibi unsurlara göre değişmektedir. Kişi üstüne bir şeyler örterken buna kişiliğini, toplumdaki rolünü de yansıtmaktadır. Karşısındaki kişiyi de genellikle giydikleriyle değerlendirmektedir.

Kültür, toplumda hem bütünleştirici ve hem de farklılaştırıcı bir faktördür. Aynı kültürü benimsemeleri sayesinde insanlar ortak bir düşünce ve davranış şeması oluştururlar. Fakat ayrı kültürlere sahip kişilerle ise farklılaşma söz konusudur. İşte kılık-kıyafet de bütünleşmenin ve farklılaşmanın bir yansımasıdır.

Kültür unsurları arasında çok önemli bir konuma sahip olan dinlerden, kılık-kıyafet belirgin halde etkilenmiştir. İslâm düşüncesine göre, elbisenin gayesi süs eşyası ve fantezi olmak değil, vücudun örtülmesidir. Elbise, ister kadın, isterse erkek olsun, gizlenmesi emredilen yerlerin örtülmesi için kullanılır. Bunun sebebi, iki cinsin karşılıklı olarak birbirlerinin vücutlarını görmek suretiyle cinsel isteklerinin tahrik edilmesini önlemektir. Çıplaklık, utanmazca bir harekettir. İslâm, hayanın ve duyguların hiçbir zaman böyle bir şeye tahammül etmesine hazır değildir.

SONUÇ

İslam'da vücudun örtünmesi kadın ve erkek için fitratın bir gereği olarak görülmüştür. Allah Teâlâ, diğer varlıkların çoğunda olduğu gibi insan vücudunda doğuştan gelen fitrî bir örtü vermek yerine, yaratılıştan gelen utanma ve hayâ duygusu var etmiştir. İnsanlara avret yerlerini herhangi bir örtü ile kapatması bilincini yerleştirmiş ve vücudunu örtme duygusunu ilham etmiştir.

Kur'ân, kadın ve erkeğe belli kimselere karşı bir takım ölçülerde tesettür yükümlülüğü getirmiştir. Tesettürün keyfiyeti, nasıl ve hangi şekilde olacağı konusunda ayrıntıya girmemiş, tesettürün genel hedef ve ölçülerini belirlemiştir. Tesettürün hangi şekilde olacağı konusunu ise toplumların örf, âdet ve geleneklerine bırakmıştır. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'de her uzuva giyilecek elbiseden bahsedilmese de, genel olarak başa giyilen, üst kısmın ve alt kısmın örtülmesi, bir de ayakkabıdan söz edilmiştir.

Fakihlerin çoğunluğuna göre erkeğin avret yeri göbek ile diz arasındır. Kadınların avret yerleri ise mahremi olmayan erkeklerin yanında yüz ve ellerinin dışında kalan bütün vücududur. Kadın mahremlerinin yanında bütün vücudunu örtmek zorunda olmamakla beraber ihtiyatlı davranması tavsiye edilmiştir. Karanlık تنها bir yerde de olsa örtünme daha evladır; yıkanma, taharetlenme gibi tabii ihtiyaçlar dışında namazda ve namaz dışında avret yerlerinin örtünmesi icmaen farz kabul edilmiştir.

Libâs kavramının mecâzî manada geçtiği âyetlerde insan için birçok yararlar, ibretler, bilgiler, dünya ve âhireti ile ilgili derin düşünceler vardır. Mecâzî elbise kavramından anlaşılan şudur ki, her şeyin birer elbisesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Her şeyin birer elbisesi olduğuna, aklımıza gelen her şeyi birer örnek olarak görmemiz mümkündür. Örneğin: Bir kitabı düşünelim. Onun iki kapağı avret yerlerini örten elbisesi gibidir. Açıkta kalan yerleri ise, kadınların avret yerlerinden sayılmayan uzuvları gibidir. İnsan onu okuduğu zaman ise mahremi gibi olur. Tabii olarak Kur'ân'da geçen “gece elbisesi”, “eşlerin birbirine elbise” olması ve “korku, açlık elbiseleri” teşbihi belîğ en güzel birer örnek olarak gösterilebilir.

Örtünme ile ilgili hükümler güçlük çıkarmak amacıyla değil, kadına, erkeğe ve topluma yönelik fayda ve hikmetler gözetilerek belirlenmiştir. Elbise avret yerleri örter, avret yerleri kapatmak da, haya ve namusluluktan kaynaklanır. Haya ve namusluluk ailenin devam etmesini sağlar, aile ise neslin devam etmesinde büyük bir rol oynar. Dolayısıyla elbise toplumun düzeni için kaçınılmazdır.

Toplumda her şey dinamik ve değişme halindedir. Toplum içerisinde değişimin en çok yaşandığı alanlardan birisi de kılık-kıyafettir. Günümüzde değişimler daha çok kadın kıyafetlerinde olmaktadır.

Kur'ân-Kerîm'de zina konusunda, önce zina eden kadından peşinden de erkek bahsedilirken,³⁹³ hırsızlık konusunda ise önce erkek sonra kadından söz edilmektedir.³⁹⁴ Buradan şunu anlamamız mümkündür: Giyim-kuşam konusunda hanımların erkeklere göre daha çok dikkat etmesi gerektiği vurgulanmış olabilir.

İnsanın asıl amacı kendini yoktan var eden Yaradıcısı olan Allah'ı tanıp Ona kullukta bulunmaktır. Buna karşılık olarak insana ebedî mutluluğun vaat edilmesidir. İnsan bu imtihanı kendine takdir edilmiş olan geçici dünya süresinde -ancak geçici dünya hayatı onun imtihanı başarmasına engel değildir- daha kolay başarabilmesi için ilâhî kitap indirilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm, objektif bir gözlemlerle bakan birisi için bu hususta gerçek bir hayat rehberi olabilmektedir. Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm ebedî mutluluğu elde etmede gerçek bir yol göstericidir. Mutluluk şu anlamlarda sükun bulmak demektir: karı-koca olarak hayat sürdürmek, gece örtüsünün insanlara sunmuş olduğu istirahat, takva örtüsünün de, insana verdiği duygu. Bunlar geçici olarak bir mutluluk ise de, ebedîliğe giden yolda insan için kaçınılmaz birer elbisedir. Her şeyin kendine uygun örtüsü vardır. O, örtüyle varlığını korur, kendinde huzur bulur, kendine saygı kazanır, onun sayesinde güzelleşir, onunla birlikte hayatını sürdürerek görevini yerine getirir. Ancak, her şey örtülü olmasına rağmen, insan çıplak

³⁹³ Nûr, 24/2.

³⁹⁴ Mâide, 5/38.

olarak yaratılmıştır. Bu husus insanın akıl, irades, namus ve hayasına bırakılmıştır.

Dünyadaki bütün canlılar içerisinde çıplak olan canlı türü insandır. Bu çıplaklığı koruyabilmesi için insana akıl verilmiştir. Aklın sayesinde giyinerek çıplak olan bedenini koruyabilmektedir. Ancak insan sadece bedenden ibaret değildir. Beden korunmaya ihtiyaç duyduğu gibi insanın iç dünyası dediğimiz akıl, ruh ve nefsin de çıplaklığı giderilmelidir.

Bir insan çıplak olduğu zaman diğer insanlar ondan rahatsız olurlar da, içi çıplak olduğunda ondan rahatsızlık hissetmeyebilirler. Çünkü insanın anlam dünyasının çıplak veya fakir kalmasının altında insan iradesinin ve hürriyetinin kısıtlanması var olabilir. Bu kısıtlama gerçek manada imanı tecrübe etmenin önünde en büyük engeldir. İnsan'ın iradesi ve özgürlüğü, her türlü örf adetlerle, müstebit (despot), totaliter yönetimlerle bir kuşatma altındadır. Bu kuşatmadan kurtulabilmek için özgürlükler genişletilmeli, insan iradesine takılan kelepçeler çözülmelidir. Böylelikle birey özgürleştikçe içe yönelen bir tefekküre dönecek, nihayetinde imanın gerçeklerine ilişkin tecrübeler elde edecek, bu tecrübelerle kendisini ve toplumu yeniden inşa edecektir. Dolayısıyla içe dönük tefekkür neticesinde insan anlam dünyasının çıplak olduğunu farkeder ve bedeninin çıplaklığını giderdiği gibi iç dünyasının çıplaklığını da giderir. Böylelikle toplumda körü körüne inanan değil, sorgulayan bireyler oluşur. Akıllı selim olan toplum problemlerinin azaltılmasına ve ihtiyaçların giderilmesine vesile olur.

BİBLİYOGRAFYA

Abalı, Nurullah, *Geleneksellik ve Modernizm Açısından Kılık Kıyafet*, İlke Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2009.

Ahmed b. Hanbel, Ebu Abdullah Muhammed b. Hilâl Esedü's-Şeybânî, *Müsnedü Ahmed b. Hanbel*, Âlimü'l-Kütüb, 1. Baskı, Beyrût 1998.

Akpınar, Ali, *Kur'ân Coğrafyası*, Fecr Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2002.

.....*Kültür Dünyamızdaki Kur'ân Motifleri*, Kitapkent, Konya 2004.

.....“Atamızın Cennet Hatırası: Tesettür”, *Yenidünya Dergisi*, İstanbul 2016.

.....“Tesettür Herkese Farzdır”, *Burhan İlim ve Kültür Dergisi*, 2017.

Ali el-Adevi, *Haşiyetü ale'l-Haraşi*, Dâru Sadır, Beyrut, tsz.

Altıntaş, Ramazan, *İslâm Düşüncesinde Tevhid ve Estetik İlişkisi*, Pınar Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2002.

.....*Sorularla İslâm*, DİB Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2015.

Altıntaş, Ersin, Devrim Çamur, *Sözsüz İletişim ve Beden Dili*, Nobel Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2001.

Apaydın, H. Yunus, “Tesettür”, *DİA*, XXXX/538-545, İstanbul 2011.

Ataseven, Asaf, “Sosyolojik Açından Kılık-Kıyafet ve İslâm'da Örtünme”, *Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, İslâm'da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yayınları, 3. Baskı, ss. 85-93, İstanbul 2010.

Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'ân'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, tsz.

Ateş, Abdurrahman, *Kur'ân'da Huzur ve Sükûn*, Çıra Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2014.

Âtîf, İskilipli, *Frenk Mukallidliği ve Şapka*, b. y. 1924.

Aydın, Ali Arslan, *İslâm'da İman ve Esasları*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1986.

Baltaş, Zuhale, Baltaş, Acar, *Bedenin Dili*, Remzi Kitapevi Yayınları, 48. Baskı, İstanbul 2014.

Baymur, Feriha, *Genel Psikoloji*, İnkılâp Yayınları, 13. Baskı, İstanbul 1994.

Beydavî, Nasruddîn Ebu Saîd Abdullah b. Umar b. Muhammed eş-Şîrâzî, *Envârü't-Tenzîl ve Esrârü't-Te'vîl*, Dâru İhyâ et-Türâsi'l-Arabiyyi, 1. Baskı, Beyrût h. 1418.

Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim b. el-Muğira b. Berdizbeh el-Cu'fî, *Sahîhu'l-Buhârî*, Müessesetü'r-Risâle, 3. Baskı, Beyrût 2015.

Canan, Sinan, *Kimsenin Bilemeyeceği Şeyler*, Tuti Kitap Yayınları, 9. Baskı, İstanbul 2017.

Cessâs, Ahmed b. Alî Ebu Bekir er-Râzî el-Hanefî, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrût 1994.

Cevherî, Ebû Nasr İsmâ'il b. Hammâd, *es-Sihâh Tacü'l-Lüğa ve Sihâhü'l-Arabîyye*, Dârü'l-İlmi li'l-Melâyîn, 4. Baskı, Kahire 1987.

Cezâirî, Câbir b. Mûsâ b. Abdülkâdir b. Câbir Ebu Bekir *Eyseru't-Tefâsir li-Kelâmi'l-Aliyyil'-Kebîr*, Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hukûm, 5. Baskı, Medine 2003.

Çağatay, Neşet, *İslâm Öncesi Arap Tarihi ve Câhiliyye Çağı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 4. Baskı, Ankara 1982.

Çalışkan, Hasan, *Örtünme ve Çıplaklık*, Serhat Kitabevi, 9. Baskı, Konya 2010.

Dönmez, İbrahim Kâfi, "Örf", *DİA*, XXXIV/87-94, İstanbul 2007.

Draz, Abdullah Muhammed, *Kur'ân Ahlâkı*, çev: Emrullah Yüksel, Ünver Günay, İz Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul 2014.

Düzgün, Şaban Ali, *Çağdaş Dünyada Din ve Dindarlar*, Lotus Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2014.

Ebü'l Berakat, Mecdüddin, *el-Muharrer fi'l-Fıkh*, Matbaatü's-Sünneti'l-Muhammediyye, ş. y.

Ebu Dâvud Süleyman b. Eş'as b. İshâk b. Beşîr es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, Beyrût 2015.

Efe, Ahmet, el-İhtiyâr Metni el-Muhtâr fi'l-Fetvâ, ter: Celâl Yeniçeri, Şamil Yayınevi, 6. Baskı, İstanbul 2015.

Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dîni Kur'ân Dili*, Çelik-Şura Yayınları, İstanbul, tsz.

Erdoğan, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010.

Fahri, Macid, *İslâm Ahlâk Teorileri*, çev: Muammer İskenderoğlu, Atilla Arkan, Litera Yay, 3. Baskı, İstanbul 2016.

Fîrûzâbâdî, Ebu Tâhir Muhammed b. Yâkub, *el-Kâmûsü'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, 8. Baskı, Beyrût 2005.

Hasan Hanefî, *Gelenek ve Yenilenme*, çev: M. Emin Maşalı, OTTO Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2016.

İbn Âbidin, Muhammed Alâiddîn, *Hediyyetü'l-A'lâiyye*, Müessesetü'r-Râzî, 6. Baskı, Dimaşk 2005.

İbn Aşur, Muhammed Tâhir b. Muhammed b. Âşûru't-Tûnusî *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Dâru't-Tûnusiyye, Tunus 1984.

İbn Kesîr Ebu'l-Fida İsmail İmadu'd-Din ibn Ömer ibn Davud ed-Dımaşkî el-Kureyşî, *Tefsîru'l-Kur'an'il-Azîm*, Dâru'l-Kitâbü'l-Arabî Yayınları, Beyrût 2011.

İbn Manzûr Ebü'l-Fazl İbn Mükerrerrem Cemaleddin Muhammed b. Mükerrerrem b. Ali el-Ensari er-Rüveyfî el-İfriki el-Mısri, *Lisan'ül-Arab*, Dar Sadır Yayınları, 3. Baskı, Beyrût h. 1414.

İbn Zemenîn, Ebu Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. İsa el-Mürri, *Tefsîru'l-Kur'an el-Azîz*, el-Fârûku'l-Hadîse, 1. Baskı, Kâhire 2002.

İbrahim Mustafa, Ahmed Hasan ez-Ziyâd, Hâmid Abdülkâdir, Muhammed Alî en-Neccâr, *el-Mu'cemu'l-Vasît*, Kahire 1982.

İzutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Dînî ve Ahlâkî Kavramlar*, çev. Selahettin Ayaz, Pınar Yayınları, 5.Baskı, İstanbul 2017.

Kahtan Abdu'r-Rahmân el-Dûrî, *Akîdetü'l-İslâmiyye ve Mezâhibuhâ*, Kitâb Nâşirûn, 5. Baskı, Beyrût 2016.

Kaleli, Hüseyin Süleymanoğlu, *Allah'ın Sözü Tefsirlerin Özü*, Reçete Yayınları, İstanbul 2006.

Kalkan, Ahmed, *Ansiklopedik Kur'an Kavramları*, Dâvud Emre Yayınevi, İstanbul 2011.

Karadaş, Çağfer, *Çağdaş İslâm Düşünürleri*, Ensar Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2013.

Karagöz, İsmail, "Hicâb", *Dînî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, 6. Baskı, ss. 255, Ankara 2015.

Kastallânî, Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekir b. Abdülmelik, *İrşâdü's-Sârî*, el-Matbaatü'l-Kübrâ el-Emîriyye, 7. Baskı, Mısır h. 1323.

Kırbaçoğlu, Mehmet Hayri, *Ahir Zaman İlmihali*, OTTO Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2016.

Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, DİB Yayınları, Ankara 2008.

Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Farah el-Ensârî el-Hazrecî Şemsü'd-Dîn, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an*, Dâru'l Kütübü'l Mısriyye, 2. Baskı, Kahire 1964.

Maturidî, İmam Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd, *Te'vilâtü Ehli's-Sünne Tefsîru'l-Maturidî*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrût 2005.

Mâverdi, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdadî, *en-Nüket ve'l-Uyûn Tefsîrü'l-Mâverdi*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût.

Meriç, Ümid, “*Sosyolojik Açıdan Kılık-Kıyafet ve İslâm’da Örtünme*”, Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 2, *İslâm’da Kılık-Kıyafet ve Örtünme*, İSAV Yayınları, ss. 29-41, İstanbul 2010.

Mevdûdî, Ebu’l-A’lâ, *Tefhimu’l Kur’an*, çev: Muhammed Han Kayani, Yusuf Karaca, Naziye Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş, İnsan Yayınlar, İstanbul 2006.

..... *Hicab*, çev: Ali Genceli, Hilal Yayınları, İstanbul 2017.

Mukri’, Şerefuddin İsmail b. Ebi Bekr, *İhlasu’n-Nâvî fi İrşâdi’l-Gâvî*, el-Meclisu’l-a’la Li’ş-şuuni’l-İslâmiyye, Kâhire 1989.

Muratoğlu, Atilla, *Peygamberimiz (s.a.v.)’in Şemâil-i Şerîfi*, 2. Baskı, Konya 2017.

Mûsâ Cârullah Bigiev, *İslâm Şeriatının Esasları*, haz: Hatice Kübra Görmez, OTTO, 2. Baskı, Ankara 2013.

..... *Hatun*, haz: Mehmet Görmez, OTTO Yayınları, 7. Baskı, Ankara 2017.

Muslu, Ramazan, “İsmail Hakkı Bursevî’ye Göre “Libâs” Kavramı”, Azîz Mahmud Hüdâyî Uluslararası Sempozyum Bildirileri, II/339-355, Üsküdar 2005.

Mutahharî, Murtaza, *Hicâb Örtünmenin Felsefesi*, çev: Mücteba Mir, Düşün Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul 2015.

Müslim, İbn Haccac el-Kuşeyrî en-Neysâbûrî, *Sahih-i Muslim*, Müessesetü’r-Risâle, 2. Baskı, Beyrût 2016.

Nahcivânî, Nimetullah b. Mahmûd, *el-Fevâtihu’l-İlâhiyye ve’l-Ma’rifetu’l-Gaybiyye*, Dâru Rukâbâ li’n-Neşr, Kâhire tsz.

Naîm, Ahmed, *İslâm Ahlâkının Esasları*, haz: Recep Kılıç, TDV Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2010.

Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud, *Medârikü’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*, Dâru İbni Kesîr, 8. Baskı, Beyrût 2018.

Nisâbûrî, Ebû Abdullâh Muhammed b. Abdullâh b. Muhammed el-Hâkim, *el-Müstedrek alâ Sahîheyn*, Dâru’l Kitâbü’l İlmîyye, 1. Baskı, Beyrût 1990.

Özdemir, Metin, *Kelam El Kitabı*, Grafiker Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2015.

Özgel, İshak, *Kur’ân’ın Türkçe’ye Tercümesinde Söz Dağarcığı*, İdeal Yayınları, 1. Baskı, Isparta 2008.

Öztürk, Mustafa, *Cahiliyeden İslâmiyet’e Kadın*, Ankara Okulu Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2017.

Paçacı, İbrahim, “Tesettür”, *Dinî Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yayınları, 6. Baskı, ss. 652-653, Ankara 2015.

Râgıb, el-İsfehânî Ebul-Kâsım el-Hüseyin b. Mufaddal b. Muhammad, *el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân*, Dârü'l-Kalem, ed-Dârü's-Şâmiyye, 1. Baskı, Dimaşk, Beyrût h. 1412.

Râzî, Ebu Abdullah Muhammed b. Umar b. Hasan b. Hüseyin Fahreddin, *Mefâtihu'l-Gayb*, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 3. Baskı, Beyrût h. 1420.

Sâbûnî Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, El-Mektebetül Asrıyye, Beyrût 2015.

Safıyyu'r-Rahmân Mubârekfûrî, *el-Misbâhu'l-Münîr fî Tezhîbi't-Tefsîr İbni Kesîr*, 1. Baskı, 2016.

San'ânî, Abdurrezzak, Ebu Bekr b. Hemmâm Nâfi' el-Hımyerî el-Yamânî, *el-Musannef*, el-Mektebetü'l-İslâmî, 8. Baskı, Beyrût, h. 1403.

Seyyid Kutub İbrâhîm b. Hüseyin eş-Şâzilî, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, Dârü's-Şurûk, 15. Baskı, Beyrût, Kâhire 1988.

Sezen, Yümni, *Sosyolojide ve Din Sosyolojisinde Temel Bilgiler ve Tartışmalar*, İFAV Yayınları, İstanbul.

Şerîf er-Radî, *Telhîsu'l-Beyân fî Mecâzâtı'l-Kur'ân*, çev: İsmail Durmuş, *Kur'ân Mecâzları*, Kuramer, 1. Baskı, İstanbul 2016.

Şahin, M. Süreyya, “Cennet”, *DİA*, VII/374-386, İstanbul 1993.

Şekeroğlu, Sami, *Mâtürîdî'de Ahlâk*, Ankara Okulu Yayınları, 3. Baskı, Ankara 2016.

Şentürk, Lütfi, Yazıcı, Seyfettin, *İslâm İlmihali*, DİB Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2016.

Şimşek, M. Sait, *Hayat Kaynağı Kur'ân Tefsiri*, Beyan Yayınları, İstanbul 2012.

..... *Günümüz Tefsir Problemleri*, Hikmetevi Yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2017.

..... *Kur'ân Kıssalarına Giriş*, Kardelen Yayınları, 3. Baskı, Konya 2013.

Taberî, Ebu Ca'fer et-Taberî, Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Kesîr b. Gâlibü'l Âmalî, *Câmiu'l Beyân fî Te'vilü'l Kur'ân*, Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, 2000.

Tarhan, Nevzat, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, 87. Baskı, Ankara 2018.

Tezcan, Mahmut, *Sosyolojiye Giriş*, Ankara 1993.

Tirmîzî, Muhammed b. İsbâ b. Sevre b. Musa b. ed-Dahhâk el-Tirmîzî, *el-Câmi'u-l-Kebîr, Sünenü't-Tirmîzî*, Dârü'l Garbî el-İslâmî, Beyrût 1998.

Topaloğlu, Bekir, “Âhiret”, *DİA*, I/543-548, İstanbul 1988.

Uğur, Hakan, *Tevrat'ın Kur'ân'a Arzı Kur'ân'ın Tevrat'ta Tasdik Ettiği Konular*, Emin Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2011.

Uysal, Muhittin, *Peygamber Günlerinde Giyim Kuşam ve Süslenme*, Yediveren Yayınları, 1. Baskı, Konya 2004.

Uysal, Mustafa, *İslâm'da Tesettür ve Haya*, Uysal Yayınları, Konya 1969.

Uysal, Şule Yüksel, “*Men Teşebbehe bi Kavmin*” *Hadisini Küresel Giyim Kültürü Açısından Yeniden Okuma*, *Türkiş Studies*, Ankara 2016, ss. 293-314.

Yaman, Ahmet, *İslâm Hukukunda Siyaset Hukuk İlişkisi*, İstanbul 1999.

Yazıcı, Seyfettin, *İslâm İlmihali*, DİB Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2016.

Yeniçeri, Celâl, *Hiz. Peygamber'in Giyim Kuşamı, Mutfağı, Getirdiği İlkeleri ve Günümüz*, Çamlıca Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2013.

Yeniçeri, Ahmet Necati, Kayapınar, Hüseyin, *Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi*, haz: Şamil Yayınevi, Baskı: Başak Matbaası, İstanbul 2000.

Yıldız, İsmail, *İslâmda Giyim ve Tesettür*, Çıra Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2009.

Zemahşeri, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî, *El-Keşşâf An Hakâ'iki Ğavâmidî't-Tenzil ve Uyûni'l-Ekâvil Fî Vucûhi't-Tenzil, Keşşâf Tefsiri*, çev: Muhammed Coşkun, Ömer Çelik, Necdat Çağıl, Adil Bebek, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 1. Baskı, İstanbul 2016.

Zeydân, Abdülkerim, *el-Mufassal fî Ahkâmi'l-Mer'e ve'l-Beyti'l-Müslime fi's-Şerâti'l-İslâmiyye*, Müessesetü'r-Risâle, 1. Baskı, Beyrût 1993.

ÖZGEÇMİŞ

Ermek ABDINABI UULU;

1991 yılında Kırgızistan'ın Batken vilayetinin Batken ilçesinde doğdu. 2009 yılında Liseyi Batken'de tamamladı. 2010 yılında girdiği Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden 2015 yılında mezun oldu. 2018 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Tefsir Bilim Dalı'nda yüksek lisansını tamamladı.

İrtibat: ermekten@gmail.com

